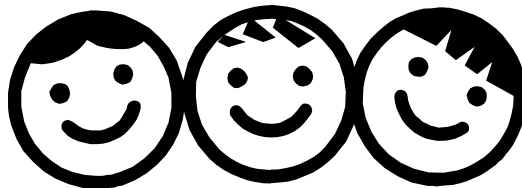

"Dit ben ik, wie ben jij?"

Sociale vaardigheidstraining

Productverslag

Geschreven door:
Janneke Bolderheij & Suzanne Quist

MOOI!
escamp

Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Afstudeerproject 2005
Begeleiding: Mark Peufflik
Medebeoordelaar: Jacob de Ligny
In opdracht van Stichting Mooi Escamp

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerproject van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening uitgevoerd door Janneke Bolderheij en Suzanne Quist. Wij hebben heel bewust gekozen om samen af te studeren. Zes jaar geleden startten wij beide met de opleiding SPW in Delft, daarna volgde de studie SPH in Den Haag. In de loop van deze jaren is onze band gaan uitgroeien tot een hechte vriendschap. Vol motivatie begonnen wij het eerste jaar op de Haagse Hogeschool. Gedurende het eerste jaar hebben wij weinig samen gewerkt omdat wij in verschillende leergroepen terechtkwamen. Zo hebben wij veel ervaring op kunnen doen met andere studiegenoten, desondanks trokken wij naar elkaar toe.

Het tweede jaar liepen wij allebei stage bij verschillende instellingen. Iedere week belde wij elkaar even op om ervaringen, frustraties, emoties en belevenissen uit te wisselen. Zo bleven wij goed op de hoogte van elkaars leerproces in de praktijk.

Door samen af te studeren leek het ons een mooie afsluiting van onze zes studie jaren samen. Uit die zes jaar kunnen wij de conclusie trekken dat met elkaar samenwerken ons goed afgaat. Wij voelen elkaar goed aan, zijn eerlijk tegen elkaar, motiveren elkaar wanneer dat nodig is en hebben samen ook nog eens heel veel lol.

Kortom alle ingrediënten voor een goede afloop van onze opleiding is aanwezig!

Voor ons afstudeerproject hebben wij gekozen voor het onderwerp *Sociale Vaardigheden*. Wij zijn geïnteresseerd geraakt in dit onderwerp tijdens onze stageperiode door het werken met kinderen op een Medisch Kleuterdagverblijf en een Boddaertcentrum. Op deze werkplekken staan sociale vaardigheden zeer centraal. Kinderen leren hiermee op een sociaal aanvaardbare manier om te gaan. Door ervaren te hebben hoe belangrijk het is sociale vaardigheden aan te leren, besloten wij dit als onderwerp te gebruiken voor ons afstuderen.

Het aanleren van sociale vaardigheden is tijdens de basisschoolleeftijd een zeer belangrijk proces. Kinderen gaan zich losser maken van ouders/ opvoeders en trekken meer naar leeftijdsgenoten, kinderen ontwikkelen hun eigen waarden en normen. Wij denken dat wanneer deze sociale vaardigheden tijdens de basisschoolleeftijd niet ontwikkeld worden, kinderen sociale problemen kunnen gaan ontwikkelen op latere leeftijd. Hiermee sluiten we aan op de theorie van Berne, de grondlegger van de Transactionele Analyse. Zijn theorie is dat in de kinderjaren het 'script' opgesteld wordt. Het script is naar zijn mening het verhaal, het idee dat je hebt over hoe de wereld in elkaar zit en hoe mensen op elkaar reageren. Het is volgens hem een levensplan, opgesteld in de kinderjaren, bekrachtigd door de ouders, gerechtvaardigd door latere ervaringen en resulterend in een daartoe besloten uitkomst. *(Ian Stwart, 1996)* Wij denken dat dit aangeeft hoe belangrijk vroegere ervaringen zijn op het gebied van de omgang met zichzelf, maar ook met elkaar.

Wij hopen dat door het lezen van ons productverslag het belang wordt ingezien van sociale vaardigheidstrainingen op basisscholen.

Janneke Bolderheij
Suzanne Quist
April 2005

	Pagina
Inleiding	5
Opdracht	5
Probleemstelling	5
Doelstelling	5
Deelvragen	6
Hoofdstuk 1 Stichting Mooi Escamp	7
Wat doet Stichting Mooi Escamp?	7
Activiteitenboek Welzijn	8
Inleiding onze sova-training	8
Hoofdstuk 2 Sociaal gedrag	10
Sociaal vaardig	10
Sociale problemen	11
Hoe kan er gewerkt worden aan deze problemen?	12
Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van het kind	14
De ontwikkelingsperiodes	14
Baby	14
Peuter	14
Kleuter	15
Schoolkind	15
Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek	17
Uitslag enquête leerkrachten	17
Uitslag enquête ouders/opvoeders	20
Uitwerking interview Marloes van Baarle	23
Uitwerking interview Frederique Hoenderkamp	24
Uitwerking interview Tineke	25
Uitwerking interview Marleen van Dijk	27
Hoofdstuk 5 Onderwerpen sova-training	28
Zelfvertrouwen en weerbaarheid	28
Zelfvertrouwen	28
Weerbaarheid	30
Leren omgaan met gevoelens van zichzelf en anderen	30
Inleven in wat de ander voelt, waarneemt, wil en denkt	31
Omgaan met waarden en normen	31
Leren omgaan met conflicten	32

Inhoud

	Pagina
Hoofdstuk 6 Analyse	33
Hoofdstuk 7 Conclusie	40
Hoofdstuk 8 Het eindproduct	42
Verantwoording vooraf	42
Onderwerpen in de bijeenkomsten	42
Opbouw van de bijeenkomsten	43
Verantwoording achteraf	44
Dankwoord	45
Bronvermelding	46
Bijlagen	47
Adres instelling Stichting Mooi Escamp	
Enquêtes ouders	
Enquêtes leerkrachten	

Inleiding

In het kader van het afstudeerproject voor de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool, hebben wij gekozen voor de volgende opdracht:

Een duidelijke handleiding ontwerpen voor vakdocenten voor het geven van een sociale vaardigheidstraining, specifiek gericht op kinderen van groep 6 van de basisschool. De handleiding zal zo ontwikkeld moeten worden dat het op alle basisscholen toepasbaar is. Het uiteindelijke product zal gezien moeten worden als een handleiding met een daarbij horende 'kist', waarin alle benodigdheden voor de sociale- vaardigheidstraining zitten.

Deze opdracht is ons gegeven door Stichting Mooi Escamp, hierna te noemen SME. De opdracht sloot goed aan bij onze wensen ten aanzien van het afstuderen. De training zal gegeven worden door vakdocenten die in dienst zijn bij SME. In **hoofdstuk 1** wordt duidelijk wie SME is, wat ze doen en wat ze aanbieden.

Om een duidelijke handleiding voor een sociale vaardigheidstraining, hierna te noemen sova-training, te ontwerpen wisten wij dat dit niet eenvoudig zou zijn.

Want wanneer is het een goede sova-training? Wat vinden ouders/opvoeders eigenlijk belangrijk? Waar zijn kinderen uit groep 6 op deze leeftijd mee bezig? Tegen wat voor 'problemen' lopen zij aan? Wat is belangrijk om te weten voor een vakdocent? Welke onderwerpen behandel je tijdens een sova-training?

Dit zijn zomaar een tal van vragen die direct bij ons boven kwamen. Om hier een duidelijk beeld over te krijgen is het belangrijk om goed onderzoek te doen. Door een duidelijke en heldere probleemstelling en doelstelling te formuleren hebben wij een leidraad voor ons onderzoek.

Probleemstelling:

“ Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs? Hoe krijgt deze sociale vaardigheidstraining vorm?”

Doelstelling:

“Wij willen binnen 5 maanden een sociale vaardigheidstraining als product hebben die ingekocht kan worden door verschillende basisscholen bestemd voor groep 6”.

Om zowel de probleemstelling als de doelstelling te kunnen beantwoorden hebben wij de volgende **deelvragen** opgesteld:

1. Waar moet een goede sociale vaardigheidstraining aan voldoen volgens hulpverleners in het werkveld?
2. Waar moet een goede sociale vaardigheidstraining aan voldoen volgens ouders van kinderen uit groep 6 van de basisschool?
3. Waar moet een goede sociale vaardigheidstraining aan voldoen volgens leerkrachten van groep 6 van het basisonderwijs?
4. Hoe ziet de ontwikkeling eruit van 9/10 jarigen?
5. Wat speelt er rond deze leeftijd m.b.t. sociale problemen?
6. Waar moet een docent aan voldoen om een sociale vaardigheidstraining goed uit kunnen voeren?
7. Wat zijn de meest voorkomende 'problemen' bij kinderen uit groep 6 op het gebied van sociaal gedrag?
8. Hoe lang kunnen kinderen uit groep 6 zich concentreren, hoe groot is die spanningsboog?

- Ad 1 Om deze vraag te kunnen beantwoorden hebben wij een gesprek gehad met twee pedagogisch medewerkers van het Boddaertcentrum in Delft. Zij geven hun visie over het geven van sociale vaardigheidstrainingen op basisscholen.
- Ad 2 Hiervoor hebben wij enquêtes gehouden onder ouders/ opvoeders van kinderen uit groep 6 van verschillende basisscholen.
- Ad 3 Hiervoor hebben wij tevens enquêtes gehouden onder leerkrachten van basisscholen. Ook hebben wij twee leerkrachten van groep 6 geïnterviewd.
- Ad 4 Wij hebben onderzoek gedaan naar de verschillende ontwikkelingsperiodes van 9/10 jarigen. Deze staan beschreven in **hoofdstuk 3**.
- Ad 5 Om op deze vraag een antwoord te kunnen geven hebben wij zowel literatuur als praktijkonderzoek verricht.
- Ad 6 Ook deze vraag stond in de uitgedeelde enquêtes voor ouders/ opvoeders en leerkrachten.
- Ad 7 Voor deze vraag hebben wij zowel literatuur als praktijkonderzoek verricht. Uitleg over sociaal gedrag- en problemen staan beschreven in **hoofdstuk 2**.
- Ad 8 Deze vraag is gesteld aan de leerkrachten en hulpverleners.

De uitslagen van de enquêtes en interviews zijn verwerkt in **hoofdstuk 4**. De daaruit voortvloeiende onderwerpen voor de sova-training zijn te lezen in **hoofdstuk 5**. Alle resultaten zijn verwerkt in dit productverslag; antwoorden op de deelvragen zijn verwerkt in de analyse in **hoofdstuk 6** en aan de hand van de analyse hebben wij verschillende conclusies getrokken die antwoord geven op de probleemstelling. Deze staan beschreven in **hoofdstuk 7**. In **hoofdstuk 8** beschrijven wij hoe ons eindproduct tot stand is gekomen.

Aan het begin van de afstudeerperiode kregen alle studenten van de sector Gedrag en Maatschappij, afdeling SPH een e-mail van Hetty van Eyk. In deze e-mail stond de vraag of er studenten geïnteresseerd waren naar een afstudeeropdracht met het onderwerp sociale vaardigheden. Deze afstudeeropdracht is in opdracht van toendertijd Stichting Welzijn Escamp. Aangezien wij al besloten hadden dit onderwerp te gebruiken voor ons afstuderen, sloot deze opdracht perfect aan bij onze wensen.

1.1 Wat doet Stichting Mooi Escamp

Stichting Welzijn Escamp is sinds april 2005 in een nieuw jasje gestoken. Zo hebben zij hun naam en logo veranderd en vernieuwd. De Stichting is voortaan bekend onder de naam Stichting MOOI Escamp, MOOI staat voor **M**aatschappelijke **O**ndersteuning van **O**mgeving en **I**ndividu!

Mooi Escamp is een stichting die valt onder de gemeente. Voor de bewoners van Den Haag levert Escamp diensten en organiseert diverse activiteiten. Deze stichting zet zich voornamelijk in voor het stadsdeel Escamp. Dit stadsdeel bestaat uit de wijken Bouwlust, Vrederust, Rustenburg, Oostbroek, Leyenburg, Moerwijk, Morgenstond en Wateringse Veld.

Samen met de bewoners uit deze wijken zet SME zich in voor het verbeteren van het welzijn. Dit gebeurt vanuit verschillende locaties. Onder het werk van SME valt:

- peuterspeelzaalwerk
- kinderwerk
- jongerenwerk
- volwassenenwerk
- ouderenwerk
- maatschappelijk werk
- diverse projecten.

SME werkt samen met vele partijen, zoals bewoners (groepen), zelforganisaties, instellingen en organisaties op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, zorg, veiligheid, wonen en met diverse financiers.

SME heeft een groot aantal mensen in dienst. Zo zijn er ongeveer 275 medewerkers werkzaam die werken op kantoren zoals het Centraal Bureau. Verder heeft SME ongeveer 100 vakdocenten die klaar staan om de trainingen en cursussen uit te voeren. Tot slot zijn er ruim 500 vrijwilligers die op verschillende locaties meehelpen. Hierbij valt te denken aan buurthuizen, verenigingen en bejaardentehuizen. Deze vrijwilligers wonen voornamelijk in Escamp.

Het aanbod van de Stichting Mooi Escamp loopt uiteen van leerzaam tot gezellig en van sportief tot hulpverlenend:

- ontmoeting en recreatie (ontmoetingsbijeenkomsten en verschillende activiteiten);
- cursussen en educatie (mogelijkheid kennis te vergroten of bepaalde vaardigheden aan te leren);
- sport en beweging;
- informatie, advies en begeleiding (voorlichting en advies wordt gegeven over zorg- en welzijnvoorzieningen, regelingen gezondheid of bijvoorbeeld over mogelijkheden voor ondersteuning van jongeren, ouderen en groepen);
- hulp- en dienstverlening (voor problemen op het gebied van onder andere relaties, eenzaamheid, rouwverwerking, zwangerschap of adoptie);
- peuterspeelzalen;
- projecten (dit wordt in samenwerking gedaan met de gemeente en andere instellingen en zijn voor alle leeftijdsgroepen).

1.2 SME in Activiteitenboek Welzijn

Zoals beschreven organiseert SME verschillende cursussen, trainingen en activiteiten voor de bewoners van het stadsdeel Escamp. Zo ook sova-trainingen. Al deze cursussen, trainingen en activiteiten worden ieder jaar opnieuw gebundeld in het Activiteitenboek Welzijn. Scholen kunnen het Activiteitenboek inkijken en opzoek gaan naar de voor hen belangrijke cursussen, trainingen en activiteiten. Mocht een school op zoek zijn naar een sova-training voor groep 6 dan hebben zij de keuze om voor onze sova-training te kiezen en kunnen zij deze inkopen bij SME. Dit is het doel waar wij op langere termijn naar zullen streven. Een ander doel wat op langere termijn gesteld kan worden is of onze sova-training succesvol geslaagd is bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs en of er meer bereikt wordt tijdens een training wanneer het enkel op één leeftijdscategorie gericht is.

1.3 Inleiding onze sova-training

In het Activiteitenboek Welzijn staan inleidingen gepresenteerd van de verschillende cursussen, trainingen en activiteiten. Onze opdrachtgeefster van SME Danielle van Son, coördinator van VSD (Verlengde Schooldag) en GOA (Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid), wilde dat ook onze sova-training zou verschijnen in dit boek. Hiervoor moest een inleiding over onze sova-training geschreven worden. In deze inleiding wordt in het kort duidelijk wat de inhoud van de sova-training is en wat een school ervan kan verwachten. Op de volgende pagina volgt de inleiding:

Deze inleiding hebben wij aan het begin van onze afstudeerperiode geschreven voor het Activiteitenboek Welzijn. Wij hadden op dat moment nog geen duidelijk beeld voor ogen hoe onze sova-training er exact uit zou komen te zien. Toch wilde Danielle van Son, onze opdrachtgeefster dat wij een inleiding zouden schrijven, zodat scholen nog dit jaar de training zouden kunnen inkopen. Wij besloten daarom onze inleiding zo algemeen mogelijk te houden. Wel wisten wij hoe onze training zou gaan heten, namelijk "Dit ben ik, wie ben jij?" Wij hebben heel bewust gekozen voor deze titel, omdat wij vinden dat je tijdens een sova-training heel erg met jezelf bezig bent en tevens ook met een ander. "Dit ben ik" heeft bijvoorbeeld te maken met naar jezelf te kijken, hoe je in bepaalde situaties reageert, hoe je jezelf neerzet en wat je doet wanneer iets niet gaat zoals je zou willen. "Wie ben jij" zegt iets over de ander, hoe kijkt de ander naar zichzelf, in hoeverre verschil je van de ander of zijn er juist veel overeenkomsten.

Dit ben ik, wie ben jij?

Sociale vaardigheidstraining bestemd voor groep 6 van het basisonderwijs.

Twee eindexamen studenten van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool zijn gestart met het ontwerpen van een sociale vaardigheidstraining, specifiek gericht op kinderen uit groep 6. Een sociale vaardigheidstraining die gegeven wordt op een wijze die niet standaard is.

Doelstelling:

Het verbeteren van het sociaal functioneren van een klas als geheel, waarin kinderen leren naar zichzelf te kijken, hun weerbaarheid vergroten en waarin kinderen leren naar een ander te kijken en die te respecteren.

Inhoud van de training:

Tijdens de training zullen er diverse thema's aan bod komen die aansluiten op de beleavingswereld van kinderen uit groep 6.

De thema's zullen op verschillende manieren gepresenteerd worden. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Rollenspellen en bewegingsactiviteiten, om verschillende situaties te ervaren. Door kinderen telkens andere rollen te laten spelen zullen zij de verschillen ervaren.
- Creatieve activiteiten zoals fotografie, om emoties vast te leggen. Deze kunnen besproken worden, er kan gekeken worden wat kinderen bij bepaalde foto's voelen en zien.
- Maken van werkbladen, geconcentreerd bezig zijn met een thema.
- Interactie, bijvoorbeeld door kringgesprekken te houden.
- Spelvormen, door samenwerking te stimuleren.

Doelgroep:

Een groep 6 met enthousiaste leerkracht die eens een totaal nieuw product wil. Een sociale vaardigheidstraining die specifiek gericht is op groep 6 en die vanuit een ander perspectief gegeven wordt, waarbij diepgang centraal staat.

Effect:

Er zullen tijdens de sociale vaardigheidstraining verschillende thema's aan bod komen waardoor kinderen leren om naar zichzelf en de ander te kijken. Hierdoor zal het voordeel van sociaal gedrag bij kinderen duidelijk worden. Door dit tijdens de sociale vaardigheidstraining met de kinderen te oefenen zal dit sociale gedrag "eigen" worden in hun eigen handelen.

Bijzonderheden:

Tijdens de training die gegeven wordt door een vakdocent zullen de kinderen vanuit een ander perspectief benaderd worden. De vakdocent beschikt over kennis en vaardigheden als (ontwikkelings)psychologie, psychopathologie, pedagogiek, groepsdynamica en methodiek en zal hiermee diepgang als belangrijk item zien.

Met de meerwaarde die de vakdocent heeft met zijn achtergrond, zal hij op een andere wijze naar de groep kijken, het proces analyseren en hier op in spelen.

Gedurende de sociale vaardigheidstraining zal er met de kinderen gewerkt worden aan een eindproduct. Doordat de training bij het ter perse gaan van deze gids nog in ontwikkeling is, is de vorm van het eindproduct nog in proces.

Aantal bijeenkomsten:

15 bijeenkomsten van 60 minuten.

Plaats:

School.

Samenvatting:

Uit de informatie van dit hoofdstuk zien wij SME als een actieve en betrokken stichting voor de bewoners van het stadsdeel Escamp. SME levert diensten en organiseert diverse activiteiten. SME geeft aan vertrouwen te hebben in ons en verwacht van ons een mooi product te ontvangen. Ons product staat omschreven in het Activiteitenboek Welzijn met de titel "Dit ben ik, wie ben jij?" SME heeft gevraagd om specifiek een sova-training te ontwerpen voor kinderen van groep 6. Om dit te kunnen waarmaken hebben wij de volgende probleemstelling geformuleerd: *"Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs?"*

Allereerst zijn wij ons gaan oriënteren op het onderwerp sociale vaardigheden. In hoofdstuk 2 richten wij ons daarom dan ook op sociaal gedrag. Dit hoofdstuk hebben wij opgesplitst in twee onderwerpen namelijk: sociaal vaardig en sociale problemen.

“Sociale vaardigheidstrainingen zijn ontwikkeld voor kinderen, psychiatrische patiënten, zwakbegaafde, maar ook voor hulpverleners. Cliënten kunnen gebrekkig ontwikkelde sociale vaardigheden hebben. Het gedrag van deze cliënten is te omschrijven met de begrippen ‘gedragstekort’, wat slaat op de gebrekkige sociale vaardigheden en ‘teveel aan gedrag’, waarmee ze hun gebrekkige vaardigheden compenseren.” (Rigter, 1998)

Zoals wij in ons voorwoord hebben beschreven spelen sociale vaardigheden naar onze mening in de basisschoolleeftijd een belangrijke rol. Wat is sociaal vaardig gedrag en wat niet en waar wordt dit door bepaald? Met deze vraag zijn wij op zoek gegaan naar relevante literatuur die wat ons betreft de juiste omschrijving geeft.

2.1 Sociaal vaardig

Bij het zoeken naar relevante literatuur kwamen wij terecht bij de scriptie van de heer P. de Jong. Zijn scriptie gaat over sociale vaardigheidstrainingen en persoonlijke groei bij kinderen in het speciaal onderwijs. In zijn scriptie omschrijft hij sociale vaardigheid als het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer. Sociaal vaardig gedrag is volgens hem, gedrag dat geaccepteerd wordt in de groep waarin men zich bevindt.

Wij kunnen ons vinden in deze omschrijving. Wanneer je bedenkt dat op een verjaardag iemand binnenkomt en de gastheer/vrouw geen hand geeft en gewoon direct gaat zitten, wordt dit door de gastheer/vrouw niet gezien als sociaal vaardig gedrag. Wanneer iemand binnenkomt en de gastheer/vrouw begroet en bedankt voor de uitnodiging, dan zal dit als veel prettiger worden ervaren. Deze begroeting zal eerder worden geaccepteerd en de sfeer bevorderen binnen een groep. Dit zien wij als het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer.

Er is een verschil tussen het hanteren van de codes in het sociale verkeer wat betreft volwassenen en kinderen. Volwassen hebben al meerdere ervaringen op kunnen doen in het omgaan met andere mensen, hebben geleerd van situaties hoe hiermee om te gaan en weten zich staande te houden wanneer iets niet geheel loopt zoals het zou moeten lopen. Kinderen echter hebben deze ervaringen (nog) niet opgedaan. Kinderen doen dit nog op hun eigen manier wat vaak spelenderwijs verloopt. De Jong omschrijft in zijn scriptie de kennismaking tussen mensen als volgt. *“Volwassen geven elkaar een hand bij de kennismaking en stellen zich aan elkaar voor. Kinderen geven elkaar geen hand, maar spelen met elkaar waardoor de kennismaking gaandeweg opgang komt.” (De Jong, 2000)*

De sociale codes worden door iedereen anders gebruikt en geïnterpreteerd. Ook zullen sociale codes verschillen per cultuur. Wanneer je bijvoorbeeld kijkt naar de verschillen tussen China en Nederland zie je al een duidelijk verschil in codes tijdens het eten. Tijdens het eten in China is het bijvoorbeeld gebruikelijk dat mannen tijdens en na het eten rochelen. Dit wordt in China gezien als sociaal vaardig gedrag. Wanneer wij dit in Nederland zouden doen, zal ons gedrag niet geaccepteerd worden en eerder gezien worden als asociaal gedrag.

Sociale problemen zouden kunnen ontstaan wanneer mensen de sociale codes van een groep niet kennen of niet toepassen tijdens bepaalde situaties. Dit kan gebeuren wanneer je de codes van een bepaalde cultuur niet kent. Wanneer iemand wel de sociale codes kent, maar ze verkeerd gebruikt kan dit tevens leiden tot sociale problemen.

2.2 Sociale problemen

Iedereen die vragen heeft over de opvoeding en/of problemen met kinderen en jongeren kan terecht bij www.opvoedadvies.nl. Hier kan men 24 uur per dag terecht met diverse vragen. Op deze vragen wordt antwoord gegeven op een adviserende wijze. Met dit advies hoopt deze site steun te bieden in het beter leren omgaan met de problemen in de opvoeding.

Problemen in de opvoeding kunnen bijvoorbeeld problemen in het sociale gedrag zijn. Kinderen in de leeftijd van 4/5 jaar zijn in de meeste gevallen in staat om goed contact te maken met andere kinderen en volwassenen. Bij sommige kinderen lukt dit op de een of andere manier niet. Wanneer kinderen in een kindarme omgeving opgroeien, zullen zij weinig ervaringen op kunnen doen met sociale vaardigheden in relatie tot andere leeftijdsgenoten. Komen deze kinderen, bijvoorbeeld tijdens de kleuterschool in aanraking met andere leeftijdsgenoten, dan zullen zij deze vaardigheden snel oppikken.

Ook zijn er kinderen die wel opgroeien in een omgeving met veel andere kinderen, maar gewoonweg moeite hebben om deze sociale vaardigheden toe te passen of het van huis uit niet hebben meegekregen.

Op de site www.opvoedadvies.nl lezen wij het artikel dat geschreven is door drs. T. de Vos- van der Hoeven, waarin zij kinderen met sociale problemen in 2 groepen verdeelt:

“ Sociale problemen kunnen leiden tot afhankelijkheid, teruggetrokkenheid en agressie. [...] Ten eerst heb je de groep kinderen die zich terugtrekken. Zij hebben weinig of geen contact met hun leeftijdsgenoten. Deze kinderen vallen vaak amper op in de klas en niet altijd wordt het probleem door de school onderkend. Deze kinderen worden vaak als makkelijk en meegaand ervaren in de klas. Deze kinderen zijn schuw, passief en passen zich vaak sterk aan aan de wens van anderen. Ze komen niet voor zichzelf op en vinden het vaak moeilijk om hun boosheid te uiten. Bij veel van deze kinderen kunnen we spreken van een sociaal fobie, bij hun is angst de basis voor hun sociale problemen. Overigens kan een sociaal fobie ook voorkomen bij kinderen die wel sociaal vaardig zijn. Bij deze kinderen zien we vaak dat ze wel een of twee goede vrienden hebben. Zij hebben vooral moeite met groepen kinderen.”

“De tweede groep kinderen probeert wel contact te leggen maar doet dit op een verkeerde manier. Ze zoeken voortdurend ruzie of schreeuwen, slaan of duwen andere kinderen. Deze groep kinderen wordt ook vaak gepest en de school ervaart met deze kinderen wel vaak problemen. Deze kinderen zijn zeker niet populair, hebben vaak woede-uitbarstingen en negeren de rechten van anderen.”

“Bij beide groepen zien we dat de kinderen het moeilijk vinden de verwachtingen van hun omgeving juist in te schatten, ze hebben weinig vertrouwen in hun eigen sociale kunnen (wat iedere keer weer versterkt wordt als een sociale situatie misloopt) en zijn vaak bang voor sociale situaties.” (de Vos-van der Hoeven, 2000)

Na het lezen van dit artikel herkenden wij de twee groepen, de angstige/teruggetrokken kinderen en de wat ons betreft agressievere kinderen. De oorzaken van deze problemen kunnen ontstaan wanneer ouders/opvoeders zelf moeite hebben met sociale situaties.

Tijdens onze stages (MKD en Boddaert) hebben wij ervaren dat wanneer kinderen niet het goede voorbeeld van ouders/opvoeders meekrijgen, zij deze sociale problemen ook kunnen ontwikkelen. Kinderen kunnen het gedrag van hun ouders/opvoeders gaan kopiëren, omdat zij denken dat dit het goede voorbeeld is.

Wij denken dat er naast deze bovengenoemde oorzaken nog meerdere oorzaken kunnen zijn voor het ontstaan van sociale problemen.

- De situatie waarin het kind zich bevindt; Naast het slechte voorbeeld dat een kind kan meekrijgen van huis uit, speelt naar onze mening ook de situatie waarin het kind zich bevindt een rol. Wanneer een kind bijvoorbeeld opgroeit in een onrustige thuissituatie waarin veel ruzie met elkaar wordt gemaakt, kan het kind dit generaliseren naar andere situaties. Wanneer het thuis lukt om op een ruziënde manier je zin te krijgen, verwacht je dat dit ook zo lukt op school. Op school is dit juist niet de manier van omgaan met elkaar en zal het kind verward raken met zijn eigen sociale codes.
- Erfelijkheid en de omgeving; Een kind kan bijvoorbeeld een teruggetrokken karakter hebben wat kan komen doordat de omgeving van het kind ook erg teruggetrokken is. Het kind kan ook teruggetrokken zijn doordat zijn/haar omgeving heel onrustig is.
- Negatief zelfbeeld; sociale problemen kunnen ook ontstaan doordat het kind negatief over zichzelf en zijn/haar omgeving denkt. Het zou kunnen dat het kind zichzelf geen sociale contacten gunt en daardoor ook niet leert om met sociale contacten om te gaan.

2.2.1 Hoe kan er gewerkt worden aan deze problemen?

In een sova-training leren kinderen met elkaar om te gaan, ze leren zich staande te houden in sociale situaties, ze leren wat sociaal vaardig gedrag in bepaalde situaties is. Dit leren ze door met elkaar erover te praten, door middel van rollenspellen en oefeningen en na te denken over bepaalde onderwerpen. In een sova-training wordt vaak gebruik gemaakt van een of meerdere methoden, bijvoorbeeld:

- Belonen en straffen; Door gewenst gedrag te belonen en ongewenst gedrag te straffen kun je sociaal gedrag aanleren. Deze methode houdt bestaand/gewenst gedrag in stand en/of ontwikkeld dit gedrag nog verder en zal ongewenst gedrag laten afnemen. De manier waarop je beloont of straft moet aangepast zijn aan een kind of groep.
- Modeling; Bij modeling kan een kind een ander kind of groep nadoen die al sociaal vaardig gedrag vertoont. Wanneer dit is nagedaan wordt dit besproken tijdens de sova-training.
- Sociale signalen; het kind wordt tijdens deze methode geleerd om sociale signalen te herkennen, te begrijpen en toe te passen. Sociale situaties worden beschreven en het kind krijgt vragen over die situatie die hij/zij moet beantwoorden. Denk aan vragen als: "wat is de beste reactie en hoe reageer je dan?"

"Het doel van alle behandelingen is bestaande sociale vaardigheden te doen toenemen en nieuwe aan te leren. Waar het om gaat is kinderen leren wat ze moeten doen, hoe het te doen en ze het zelfvertrouwen te geven zodat ze het durven te doen". (de Vos- van der Hoeven, 2000)

Samenvatting:

Aan het begin van dit hoofdstuk stelden wij ons de vraag: "Wat is sociaal vaardig gedrag en wat niet en waar wordt dit door bepaald?"

Wij weten nu dat sociaal vaardig gedrag, gedrag is dat geaccepteerd wordt in de groep waarin men zich bevindt. Voor sociaal gedrag hanteer je codes in het sociale verkeer. Deze codes verschillen per individu in zijn/haar cultuur. Wanneer sociale codes verkeerd worden gebruikt of geïnterpreteerd, kunnen er sociale problemen ontstaan. Oorzaken van het verkeerd gebruiken kunnen zijn:

- opgroeien in een kindarme omgeving.
- een slecht voorbeeld krijgen van ouders/opvoeders.
- niet om kunnen gaan of moeite hebben met het toepassen van sociale vaardigheden, het niet van huis uit hebben meegekregen.
- erfelijkheid en/of een negatief zelfbeeld hebben.

Kinderen met sociale problemen kunnen we volgens de drs. de Vos- van der Hoeven in twee groepen verdelen, namelijk:

- angstig/teruggetrokken kinderen
- en de wat ons betreft agressievere kinderen.

Gelukkig kan er gewerkt worden aan deze sociale problemen. In een sova-training met de daarbij eventueel behorende methoden zoals:

- belonen/bestrafen
- modeling
- en sociale signalen.

Wanneer er in een klas sociale problemen zijn ontstaan (hoe groot of klein van aard deze dan ook zijn) kan een school ervoor kiezen een sova-training voor de desbetreffende groep in te kopen. Als wij kijken naar de probleemstelling *“waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs?”* kunnen wij zeggen dat wanneer je bestaande sociale vaardigheden wilt laten toenemen en nieuwe wilt aanleren, wij nu weten dat het belangrijk is om in je sova-training een methode te gebruiken. Door een methode te gebruiken tijdens je sova-training kan men kinderen leren wat ze moeten doen, hoe ze dit kunnen doen en hoe je ze het zelfvertrouwen kan geven zodat ze dingen durven te doen.

Vaak is een sova-training gericht op een grote leeftijdsgroep en kan deze voor meerdere groepen gebruikt worden. De opdracht van SME is dat wij specifiek voor groep 6 een sova-training ontwerpen. De kinderen van groep 6 hebben de leeftijd van $\pm 9/10$ jaar, deze leeftijd valt in de categorie schoolkind. Voordat het schoolkind deze leeftijd heeft bereikt, maakt het een ontwikkeling op verschillende gebieden mee. In hoofdstuk 3 zullen deze ontwikkelingen worden beschreven.

“Al op hele jonge leeftijd leren kinderen hoe ze contact kunnen maken met andere mensen. Het begint al met een paar weken wanneer een baby voor het eerst lacht naar zijn vader of moeder. Doordat hier positief op gereageerd wordt, zal het kind dit vaker gaan herhalen. En zo ontstaan langzaam de eerste sociale vaardigheden, het kind leert contact te maken met de mensen om hem heen. De ontwikkelingen die het kind in de jaren hierna doormaakt zijn enorm en dat geldt ook voor de ontwikkeling van de sociale vaardigheden.” (de Vos-van der Hoeven, 2000)

Doordat vanaf de eerste weken na de geboorte van een baby de sociale vaardigheden al aan het ontwikkelen zijn, beschrijven wij in dit hoofdstuk de ontwikkelingsperiodes van baby tot en met het schoolkind. In het vorige hoofdstuk zijn wij te weten gekomen dat je kunt werken aan sociale problemen door middel van een sova-training. Om onze sova-training die specifiek gericht is op groep 6 goed te laten slagen, vinden wij het noodzakelijk om de periodes van de ontwikkeling van het kind te doorlopen. Zo krijgen wij een goed en duidelijk beeld welke vaardigheden kinderen van de leeftijd 9/10 al beheersen en welke zij nog kunnen leren en/of verbeteren. Wij beschrijven in dit hoofdstuk de periodes voor het schoolkind (dus baby, peuter, kleuter) in het kort om te kunnen zien over welke vaardigheden zij horen te beschikken. Hierna volgt de periode het schoolkind, doordat het schoolkind onze doelgroep is zullen wij deze daarom uitgebreider behandelen.

3.1 De ontwikkelingsperiodes

3.1.1 Ontwikkelingsperiode baby:

De babyfase loopt van de geboorte tot ongeveer 1,5 jaar.

Cognitief:

- grijpen is begrijpen; Voor een baby bestaat iets alleen als de baby het ziet of hoort en als de baby het kan pakken.
- na 1,5 jaar tweewoord zinnen.

Emotioneel:

- behoefte tot hechting met verzorger.

Sociaal:

- gericht op verzorgers; De baby is sterk gericht op de volwassenen van wie hij afhankelijk is. Tot spel met andere baby's is hij nog niet in staat.

3.1.2 Ontwikkelingsperiode peuter:

De peuterfase loopt van ongeveer 1,5 tot 4 jaar.

Cognitief:

- begrijpen is bepraten; Door het gebruik van woordjes is het niet meer nodig om iets te pakken, te grijpen. Begrijpen wordt nu bepraten.
- fantasie en werkelijkheid door elkaar.
- begrijpen via zintuigen; Peuters zijn erg ingesteld op het ervaren en hanteren van dingen om hen heen. Eerst het zien en het horen, maar het voelen van een object en het leren onderscheiden van gladde, ruwe, zachte oppervlakken is ook belangrijk bij deze ontdekkingstocht.
- geen geweten van binnenuit; De peuter kent nog geen normen die door zijn persoonlijkheid zijn aanvaard en die zijn gedrag van binnenuit regelen.

Emotioneel:

- angst en ontwikkeling basisveiligheid en vertrouwen; Als er sprake is van een veilige hechtingsrelatie met verzorgers, ontwikkeld de peuter een fundamenteel vertrouwen in volwassenen. Bij een tekort aan basisveiligheid is vaak sprake van wantrouwen van het (oudere) kind naar volwassenen.

Sociaal:

- ontwikkeling zelfbeeld; De peuter ontdekt dat hij iemand is, met een eigen naam, een 'ik-je', met een eigen wil die wel eens anders is als die van vader of moeder.

3.1.3 Ontwikkelingsperiode kleuter:

De kleuterfase loopt van ongeveer 4 tot ongeveer 6 jaar. De kleuter gaat al wel naar de basisschool, maar wordt nog wel kleuter genoemd om zo het verschil tussen de jongere en oudere kinderen aan te duiden.

Cognitief:

- prelogisch denken; Het is de ontwikkelingsfase vóór het logische denken. Het denken is nog gericht op een toestand, niet op een proces. Of wel de kleuter ziet niet dat het één een gevolg is van het ander.
- zinnen maken.
- ontwikkeling geweten door identificatie; Bij kleuters gaat het verder als imiteren, maar gaat het internaliseren van gedrag. Dat wil zeggen het in jezelf opnemen, je eigen maken van gedrag waardoor het tot je eigen persoonlijkheid gaat behoren.

Emotioneel:

- eerste pogingen om emoties te beheersen.
- afhankelijkheid; De kleuter is in emotioneel opzicht bezig zelfstandig te worden, maar is nog vaak erg afhankelijk van volwassenen.

Sociaal:

- met andere spelen; rollenspellen.

3.1.4 Ontwikkelingsperiode schoolkind:

De leeftijd van het schoolkind loopt vanaf 6 jaar tot 12 jaar.

Cognitief:

- Het schoolkind is in deze periode in staat om een paar stappen vooruit en achteruit te denken. Ook ziet het schoolkind de samenhang tussen verschillende dingen. Ze leren dingen steeds beter hanteren.
- De vaardigheden als optellen, aftrekken en vermenigvuldigen worden in deze periode mogelijk. De intelligentie blijft concreet en gericht op de werkelijkheid. Tijdens deze periode weet het kind dat in een hoge smalle vaas evenveel water voor de bloemen gaat als in een lage wijde vaas.
- Het denken wordt ook een tweedeling: Ben je voor Ajax of Feyenoord?
- Het schoolkind lost conflicten makkelijker op wanneer ze het hebben gezien dan dat ze het alleen mondeling hebben gehoord. Het schoolkind zal er nog moeite mee hebben om zich in te kunnen leven in de ander.
- Het schoolkind zit in een rationele periode, ze vragen veel naar het waarom. Zo komen ze te weten wat de samenhangen tussen feiten is.
- In deze periode zal het schoolkind geen sprookjes meer naspelen, eerder de realiteit. Onderwerpen als liefde, dood en oorlog worden nu gebruikt in het spel.

Emotioneel:

- In deze periode heeft het schoolkind steeds meer behoefte aan zelfstandigheid. Het schoolkind is hier aan toe, maar zal in moeilijke situaties (zenuwachtig voor een belangrijke wedstrijd) nog terugtrekken naar de ouders/opvoeders om hier de veiligheid te zoeken. Ook krijgt het schoolkind steeds meer eigen verantwoordelijkheden zoals, voor een eigen huisdier zorgen en het inpakken van hun sporttas.
- Het schoolkind krijgt steeds meer een eigen wil, eigen gevoelens en gedachten. Het “ik” ontwikkelt zich. Hiermee wil het schoolkind gaan experimenteren.
- Er ontwikkelt zich een “superego”, dit wil zeggen dat de regels waarvoor je vroeger de goed- of afkeuring van je ouders/opvoeders voor nodig had. In deze periode ga je goed- of afkeuringen eigen maken, internaliseren.
- Het schoolkind wil in deze periode niet anders zijn dan de andere kinderen. Hoe het schoolkind zichzelf moet beschermen leert hij/zij in de zogenaamde ‘peergroup’. Dit wordt bij sociaal verder omschreven. Ook zal het schoolkind zich willen onderscheiden van anderen kinderen. Door bijvoorbeeld beter te zijn dan een ander.
- Zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen is in deze periode voor het schoolkind erg belangrijk. Hoe meer het kind anderen durft te vertrouwen, hoe groter de zelfstandigheid van het kind. De ouders/opvoeders die het kind in deze periode ondersteunen en het gevoel geven dat hij/zij er mag zijn, verbeteren de basis van vertrouwen. Wanneer dit vertrouwen aan het ontwikkelen is, zal het schoolkind gaan inzien dat anderen klaarstaan voor je als je iemand nodig hebt.

Sociaal:

- Het schoolkind vervangt egocentrisch gedrag in samenwerken. Dit wordt tijdens deze periode gemakkelijker. Het schoolkind weet van zowel zichzelf als van de ander wat hij/zij goed kan en wat minder goed. Dat maakt dat het kind nu begrijpt wat in sociaal opzicht van hem/haar verwacht wordt en waarom.
- Het schoolkind vergelijkt zich tijdens deze periode voortdurend met anderen. Ze krijgen meer competentie gevoel. Dit houdt in dat het schoolkind het gevoel heeft om iets aan te kunnen. Kinderen durven ook onderling de strijd met elkaar aan te gaan en zullen over zichzelf gaan opscheppen en sterke verhalen vertellen. Tevens groeit in deze periode het rechtvaardigheidsgevoel en wanneer er iets gebeurd in zijn/haar nadeel wordt het door het schoolkind als oneerlijk ervaren.
- De ‘peergroup’, de leeftijdsgroep van het kind, is heel belangrijk. Niet alleen vanwege het ontwikkelen van competentie, maar ook wat betreft het aanleren van vaardigheden.
- Het schoolkind neemt waarden en normen steeds minder over van ouders/opvoeders. Deze worden nu vooral overgenomen van leeftijdgenoten.
- In de ‘peergroup’ gaan jongens met jongens om en meisjes met meisjes. Ze hebben eigenlijk weinig belangstelling voor elkaar, behalve dat ze elkaar wel veelvuldig plagen.
- In deze periode zijn vriendschappen voor het schoolkind heel belangrijk. Zo belangrijk dat er zelfs om een vriendschap gevochten kan worden.

Samenvatting:

Wij hebben de ontwikkeling van het kind doorlopen en hebben nu een goed beeld bij onze doelgroep. Er zijn heel wat verschillende punten die belangrijk zijn om een beeld te creëren van onze doelgroep. Met deze belangrijke punten weten wij nu waar kinderen in deze leeftijd in hun ontwikkeling zijn en weten wij nu waar wij rekening mee zullen moeten houden in onze sova-training. Wanneer wij kijken naar de probleemstelling denken wij nu een basis te hebben van theorie die slaat op de ontwikkeling. Vanuit deze theorie denken wij een goede aansluiting te hebben op onze doelgroep waardoor onze sova-training succesvol zou kunnen slagen.

Tijdens ons afstudeerproject hebben wij op verschillende wijze literatuur- en praktijkonderzoek verricht. Voor het literatuuronderzoek hebben wij naar relevante literatuur gezocht in boeken en artikelen/informatie op het internet. Voor ons praktijkonderzoek hebben wij op twee manieren onderzoek gedaan, namelijk het houden van enquêtes en het afnemen van interviews. Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen die betrekking hebben op het onderwerp sociale vaardigheden, hebben wij zowel bij leerkrachten van groep 6 als bij ouders/opvoeders van kinderen uit groep 6 enquêtes gehouden. Deze enquêtes hebben wij op verschillende scholen in Den Haag en omstreken uitgedeeld

Wij hebben gekozen voor enquêtes om op deze manier in een korte tijd zoveel mogelijk informatie te verzamelen vanuit verschillende bronnen. Vanuit de uitslagen van de enquêtes willen wij in grote lijnen al een beeld kunnen schetsen voor onze sova-training.

Om dit beeld beter te kunnen onderbouwen hebben wij tevens gekozen voor het afnemen van interviews. Deze interviews hebben wij afgenomen onder twee hulpverleners en twee leerkrachten van groep 6. Wij hebben gekozen voor een open interview. Met deze vorm van interviewen willen wij snel informatie verkrijgen en door kunnen vragen waar nodig. Voor het open interview hebben wij een aantal onderwerpen vastgelegd, die wij zeker willen bespreken. Verder zullen wij door actief luisteren en goede vragen te formuleren zoveel mogelijk informatie verzamelen.

Met deze twee manieren van praktijkonderzoek willen wij antwoord krijgen op onze geformuleerde probleemstelling.

Beide enquêtes hebben wij laten nakijken door zowel Mark Peufflik als Danielle van Son. Door beide zijn onze enquêtes goedgekeurd en daarna hebben wij de enquêtes uitgedeeld.

Uitwerking enquêtes:

4.1 Uitslag enquête leerkrachten

Via e-mail hebben wij aan 30 scholen in Den Haag en omstreken een enquête verspreid met de vraag deze in te laten vullen door de leerkracht van groep 6. Hiervan hebben wij er 16 ingevuld teruggekregen.

Vraag 1: Heeft u wel eens gewerkt met een sociale vaardigheidstraining?

Antwoord: Ja: 12
Nee: 4

Vraag 2: Wordt er op dit moment op uw school gebruik gemaakt van een sociale vaardigheidstraining?

Antwoord: Ja: 9 2 trainingen door RIAGG
Nee: 3 1 geen financiële middelen
1 school net geopend, nog in onderzoek
1 externe sova-training

Vraag 3: Welke 5 onderwerpen vindt u belangrijk voor een sociale vaardigheidstraining voor groep 6?

Antwoord: Top 5:
1 Problemen oplossen
2 Omgaan met elkaar
3 Inzicht eigen gedrag en van anderen
4 Herkennen en uiting van gevoelens
5 Weerbaarheid

Vraag 4: Waar moet volgens u een sociale vaardigheidstraining voor groep 6 aan voldoen?

Antwoord: 9 leerkrachten vonden het belangrijk dat een sova-training aansluit op de belevingswereld van het kind en ingaat op actuele onderwerpen
8 leerkrachten geven aan het belangrijk te vinden dat kinderen op een speelse – ongedwongen manier werken met thema's uit een sova-training
4 een sova-training moet praktisch zijn
1 omgaan met conflicten
1 eigen fouten toe leren geven
1 leren om je excuses aan te bieden
1 inspelen op de grote verandering van ouder worden bij kinderen
1 afwisseling in de sova-training
1 werken als groep tijdens de sova-training
1 kinderen moeten de vrijheid voelen zich te laten zien
1 leren om op een adequate manier te reageren
1 een sova-training die makkelijk in gebruik is

Vraag 5: Wat vinden kinderen uit groep 6 gezien het onderwerp belangrijk?

De verkregen antwoorden zijn in 3 categorieën in te delen.

Antwoord: Onderwerpen die kinderen willen leren in een sova-training:
2 Zelfvertrouwen krijgen
2 Zelfstandig willen zijn
1 Problemen oplossen
1 leren welke houding ze moeten aannemen t.o.v. de groep

Onderwerpen die kinderen in deze leeftijdscategorie belangrijk vinden:
4 Vriendjes maken
1 Pestgedrag
1 Uiterlijk
1 Genieten van het kind zijn
1 Ze willen het graag een ander naar de zin maken

Onderwerpen waarvan leerkrachten denken dat kinderen dat belangrijk vinden bij een sova-training:
1 Een training moet ze aanspreken
1 Kinderen moeten handige tips krijgen tijdens de sova-training

Vraag 6: Aan welke eisen een vakdocent moet voldoen?

De verkregen antwoorden zijn in 3 groepen in te delen.

Antwoord: *Groep 1*

11 geven aan dat een vakdocent moet beschikken over de volgende vaardigheden:

- veilige sfeer creëren
- goed kunnen inschatten wat er leeft/speelt onder kinderen
- goede communicatie tussen klas en docent
- goed kunnen luisteren

Groep 2

2 geven aan dat een sova-training om financiële redenen niet door een vakdocent gegeven kan worden.

Groep 3

3 geven aan een vakdocent niet te zien zitten omdat het maar belangrijk is voor een klein aantal individuen en het daarom niet nodig te vinden voor de rest van de klas.

Vraag 7: Hoe groot schat u de spanningsboog bij kinderen uit groep 6?

Antwoord: De spanningsboog wordt door leerkrachten als verschillend ervaren. De tijd loopt uiteen van 20 minuten tot maximaal 45 minuten.

Vraag 8: Wat zijn volgens u de meest voorkomende problemen bij kinderen uit groep 6 op het gebied van sociaal gedrag?

Antwoord: Pestgedrag was het meest voorkomend

- leren omgaan met afwijzing
- hanteren van beleefdheidsvormen
- groepjesvorming
- anderen uitlachen
- onzekerheid
- er graag bij willen horen
- vriendjes zoeken en maken
- samenwerking
- omgaan met anderen
- fouten leren toegeven
- niet goed communiceren waardoor conflicten ontstaan
- oplossen van conflicten
- opscheppen
- moeite hebben met zich weerbaar op te stellen

4.2 Uitslag enquête ouders/opvoeders:

Via leerkrachten hebben wij op scholen in Den Haag en omstreken aan 125 ouders/opvoeders een enquête uitgedeeld. Hiervan hebben wij er helaas maar 29 ingevuld teruggekregen.

Vraag 1: Heeft uw kind op school weleens een sociale vaardigheidstraining gekregen?

Antwoord: Ja: 20
Nee: 9

Vraag 2: Wordt er op dit moment op de school van uw kind gebruik gemaakt van een sova-training?

Antwoord: Ja: 20, waarvan 6 op dit moment, waarvan 4 erg te spreken
Nee: 9

Vraag 3: Vindt u dat een sova-training standaard gegeven moet worden op een basisschool?

Antwoord: Ja: 26
Reden:
10 het is belangrijk om daar op jonge leeftijd al mee te beginnen
2 mooie aanvulling op de opvoeding
2 het is beter voor de veiligheid in de klas
2 pesten komt steeds meer voor en daar moet iets aan gedaan worden
1 er wordt thuis weinig aandacht aan geschonken, dus zou het fijn zijn als school hier aandacht aan gaf
1 niet alle kinderen hebben dit van nature
1 sociale vaardigheden zijn net zo belangrijk als taal en rekenen

Vraag 4: Welke 10 onderwerpen zou u belangrijk vinden voor een sova-training?

Antwoord: Top 10:
1 pesten
2 opkomen voor jezelf
3 zelfbeeld
4 inzicht eigen gedrag en van anderen
5 zelfredzaamheid
6 problemen oplossen
7 reageren op afwijzing
8 omgaan met elkaar
9 complimenten geven en ontvangen
10 weerbaarheid

Vraag 5: Hoe ziet u een sova-training, wat voor beeld heeft u hierbij?

Antwoord: 16 geen beeld

11 goed beeld

Onderwerpen:

- het spelenderwijs ontwikkelen van sociale vaardigheden
- rollenspellen
- kringgesprekken
- oefeningen doen
- thema's behandelen
- opdrachten mee naar huis krijgen

1 vast onderwerp worden in lesprogramma

1 kinderen moeten leren zich te weren in de maatschappij

Vraag 6: Wat vinden volgens u kinderen uit groep 6 gezien het onderwerp belangrijk?

Antwoord: 7 pesten en gepest worden

7 vrienden en vriendinnen

6 voor jezelf en elkaar opkomen

6 hobby's

6 spelen, zowel buiten als binnen

4 erbij willen horen

4 indruk maken

3 omgaan met elkaar

3 groepjesvorming/ invoegen in een groep/ plaats in de groep

2 zelfvertrouwen

2 sfeer in de klas

1 kinderen willen niet gezien worden als kleine kinderen, ze willen dat er naar ze wordt geluisterd

1 verliefdheid

1 ruzies

1 samenwerken

1 uiterlijk

1 alles behalve school

Vraag 7: Welke vaardigheden moet een docent hebben om een sova-training te kunnen geven?

Antwoord: 9 een vakdocent moet zich kunnen inleven in de kinderen

8 een vakdocent moet een veilige sfeer kunnen creëren

8 een vakdocent moet geduld hebben

7 een vakdocent moet de kinderen een goede uitleg kunnen geven

5 een vakdocent moet sterk in haar schoenen staan en orde kunnen houden

4 een vakdocent moet enthousiast zijn en uitstraling hebben

3 een vakdocent moet aansluiten op de belevingswereld van de kinderen

2 een vakdocent moet goed kunnen luisteren

2 een vakdocent moet de kinderen kunnen overtuigen

- 2 een vakdocent moet de training op een speelse wijze geven
- 2 een vakdocent moet aandacht geven aan alle kinderen
- 1 een vakdocent moet rust uitstralen
- 1 een vakdocent moet doorzettingsvermogen hebben
- 1 een vakdocent moet leermomenten zien tijdens de training
- 1 een vakdocent moet de kinderen op hun gemak stellen
- 1 de vakdocent moet dezelfde vaardigheden hebben als een docent van groep 6

Vraag 8: Wat zijn volgens u de meest voorkomende “problemen” bij kinderen uit groep 6 op het gebied van sociaal gedrag?

Antwoord:

- 18 pestgedrag
- 6 erbij willen horen
- 5 buitensluiten van andere kinderen
- 4 uiterlijk
- 3 samenwerking
- 3 luisteren
- 1 onderhandelen
- 1 faalangst
- 1 afwezigheid concentratie
- 1 zelfbeeld
- 1 respect hebben voor de ander
- 1 houding t.o.v. andere kinderen
- 1 inzicht eigen gedrag en anderen

Vraag 9: Welke rol neemt u ten opzichte van thuisopdrachten van uw kind?

De verkregen antwoorden zijn in 3 groepen in te delen.

Antwoord:

Groep 1:

14 Ouders/opvoeders geven aan erg enthousiast te willen meewerken aan de thuisopdrachten van hun kinderen.

Groep 2:

6 Ouders/opvoeders geven aan dit een taak te vinden van de leerkracht en/of denken hier geen tijd voor te hebben.

Groep 3:

5 Ouders/opvoeders geven aan eerst de opdracht te willen bekijken en daarna te beslissen of zij hier een rol in willen spelen.

Groep 4:

4 Ouders/opvoeders geven aan het idee te hebben dat hun kind dit liever zelf doet en niet de hulp van hun ouders/opvoeders willen inschakelen.

4.3 Uitwerking interview Marloes van Baarle

Wij hebben op maandag 11 april 2005 een interview gehouden met Marloes van Baarle van het Boddaertcentrum in Delft. Marloes is pedagogische medewerkster op een groep van 10 kinderen in de leeftijd 6 t/m 12 met uiteenlopende gedragsproblemen.

Stichting Jeugdformaat is samenwerkingsverbanden aangegaan met basisscholen. Zij willen dat hulpverleners sova-trainingen gaan geven op basisscholen. Het idee om dit te gaan doen is helemaal nieuw. Er is ook nog niet helemaal een duidelijk beeld bij hoe dit vorm zou moeten krijgen. Wel weten alle personeelsleden dat er bezuinigingen komen en dat dat betekent dat er mensen andere functies krijgen en misschien niet de baan houden die ze op dit moment hebben. Nu is hun de mogelijkheid gegeven te solliciteren naar deze functies om sova-trainingen te gaan geven op basisscholen. De bedoeling is dat scholen met een hulpvraag naar Stichting Jeugdformaat komen om groepen of individuele kinderen sova-trainingen aan te bieden. Tevens is het zo dat basisscholen ergere 'problemen' willen voorkomen. Ze willen het hulpverleningstraject voor zijn. Met een sova-training willen ze dus preventief te werk gaan. Wel is het zo dat de vorm van de sova-training nog niet geheel duidelijk is. Het idee is nog in een beginnende fase. Ook is er het idee om ouders/opvoeders bij de sova-training te betrekken, maar ze weten nog niet hoe ze dit moeten aanpakken. Marloes heeft niet gesolliciteerd naar die functie, omdat zij een andere baan op het oog heeft binnen de stichting.

Wanneer wij de vraag aan Marloes stelden "wat vindt jij ervan dat jullie (als hulpverleners) worden gevraagd om sova-trainingen te geven in plaats van de leerkracht van de klas?" antwoordde zij: "Ik denk dat het een goed initiatief is. Hulpverleners zijn daar toch meer in gespecialiseerd. Ook vind ik dat de rollen niet door elkaar moeten lopen. De juf is gewoon de juf en niet nog eens een vakdocent. Misschien dat wanneer een vakdocent de klas binnenkomt het duidelijk wordt dat ze een training krijgen. Zo zullen de kinderen misschien sneller meedoen en zien ze het niet als een gezellig clubje. Ik weet niet of je op de Pabo ook zoals op de SPH dieper ingaat op sociale vaardigheden. Ik denk dat SPH'ers hier beter in gespecialiseerd zijn".

Wij vertelden Marloes dat wij bij onze sova-training een vakdocent de sova-training laten geven, maar hierin de leerkracht een actieve rol laten innemen. Marloes vond dit een goed idee. Wel zegt ze dat wanneer je als vakdocent alleen voor de groep staat, het wel eens heel zwaar zou kunnen zijn. Mocht je een groep hebben waarin 25 kinderen zitten en je staat er alleen voor dan zal je de gestelde doelen niet snel halen. Wanneer de leerkracht niet bij de sova-training aanwezig zou zijn, ben je de eerste 6 bijeenkomsten bezig met kennismaken. Tevens vond Marloes dat een leerkracht een mooie link is naar ouders/opvoeders toe.

Op de vraag "waar vind jij dat een sova-training aan moet voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6" antwoordde Marloes: "het is belangrijk om tijdens een sova-training positief te zijn en niet alleen corrigerend te werk gaan.

Belangrijk is ook om een bijeenkomst goed in te delen. Variatie in een bijeenkomst is belangrijk. Wij deden in onze sova-training een korte pauze inlassen waarin de kinderen wat te drinken kregen. Dit is natuurlijk wel afhankelijk van hoe groot je groep is. Ik vind het belangrijk dat onderwerpen als pesten, omgang met anderen, emoties kunnen herkennen en uiten, conflicten, houding t.o.v. anderen, zelfvertrouwen en weerbaarheid verwerkt worden in een sova-training.

Marloes vindt dat een vakdocent vaardigheden moet hebben zoals het goed contact kunnen maken met kinderen. Zij vindt dat je in een korte tijd veel moet kunnen aanbieden.

Zij vindt een vakdocent een soort vertrouwenspersoon. Een vakdocent moet volgens haar zich staande weten te houden, zelf stevig in zijn/haar schoenen moeten staan.

Marloes gaf aan dat problemen als pestgedrag, uiterlijk, moeite hebben in de omgang met elkaar veel voorkomen op de leeftijd 9/10 jaar. Dat hier naar haar mening veel aandacht aan moet worden besteed.

Marloes gaf aan dat het belangrijk is om in een sova-training altijd terug te koppelen naar de vorige bijeenkomst. Zo laat je de kinderen er actief over nadenken en blijft het onderwerp langer leven.

Marloes vindt het erg belangrijk dat ouders/opvoeders betrokken worden bij een sova-training. Zo weten ouders/opvoeders wat hun kinderen leren en kunnen zij een actievere rol aannemen. Zo loopt het proces door naar het thuisfront.

4.4 Uitwerking interview Frederique Hoenderkamp

Aansluitend na het interview met Marloes hebben we nog gesproken met Frederique Hoenderkamp. Ook zij is pedagogisch medewerkster op het Boddaertcentrum op een groep van 10 kinderen in de leeftijd 6 t/m 12 met uiteenlopende gedragsproblemen.

Ook aan Frederique is door Stichting Jeugdformaat de vraag gesteld of zij zou willen solliciteren naar de functie sova-trainingen geven op basisscholen. Ook zij heeft net als Marloes een andere baan op het oog en heeft hier dus niet voor gekozen. Zij verteld dat ze het vervelend vindt dat er geen duidelijkheid is over deze functie. Dit heeft ervoor gezorgd dat het voor haar geen aantrekkelijke keuze was.

De eerste vraag die wij Frederique stelde was: "wat vindt je ervan dat jullie (hulpverleners) worden gevraagd om sova-trainingen te geven in plaats van de leerkracht van de klas?" Frederique antwoordde: "Ik denk dat het logisch is, een leerkracht heeft niet veel tijd om dit ook nog eens naast de dagelijkse lessen te organiseren. Verder heeft een vakdocent, wanneer dit een SPH'er is, hiervoor een betere opleiding. Ik weet dat je op de Pabo wel lessen krijgt over wat sociale vaardigheden zijn, maar op de SPH gaan ze hier veel verder op in. Dan vind ik wel dat iemand die de sova-training geeft moet weten hoe hiermee om te gaan".

Wij vertelde Frederique dat wij willen dat de leerkracht een actieve rol inneemt tijdens de sova-training. Wij vroegen haar wat ze hiervan vond. Zij antwoordde: "ik vind dit zeker een goed idee, zo zorg je ervoor dat voor de kinderen de veiligheid blijft en de vakdocent staat niet alleen voor de klas, wat ik vrij heftig vind als er 25 kinderen in de klas zitten".

De volgende vraag die wij aan Frederique stelde was: "waar vind jij dat een sova-training aan moet voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6" . Zij vertelde dat de leerkracht ook naar haar mening achter de training moet staan. "De kinderen moeten weten waar ze aan toe zijn. De training kan niet langer duren dan één uur. Tevens moet er veel variatie in zitten. Wanneer een training langer duurt, is dat voor de kinderen heel moeilijk". Ook vindt zij het belangrijk dat zo'n training vroeg op de dag wordt gegeven. Bij voorkeur 's ochtends. Aan het eind van de dag hebben de kinderen weinig concentratie over. "

Frederique vertelde dat ze enthousiasme, overzicht kunnen bewaren, daadkrachtig zijn, kunnen plannen, oog voor alle kinderen, vaardigheden vindt die een vakdocent wel in huis moet hebben.

Veel voorkomende problemen vindt Frederique impulsiviteit, pestgedrag en zich moeilijk kunnen uiten. Deze moeten volgens haar dan ook zeker in een sova-training aan bod komen.

4.5 Uitwerking interview Tineke

Op donderdag 14 april hebben wij een interview gehouden met Tineke. Tineke is de leerkracht van groep 6 op de Anne Frank basisschool in Den Haag. Dit is een zwarte school in het stadsdeel Escamp. In haar klas zitten 19 kinderen in de leeftijd van 9/10 jaar oud met allemaal een buitenlandse afkomst. Voornamelijk Islamitische kinderen, een aantal katholieke kinderen met een Antilliaanse afkomst en een boedistisch kind.

Tineke geeft aan nog nooit gewerkt te hebben met een sova-training. Wel heeft zij een aantal werkbladen uit een boekje van methoden gekopieerd, maar deze gebruikt zij incidenteel.

Wanneer wij aan Tineke de vraag stelde “welke onderwerpen vindt jij echt belangrijk die in een sova-training verwerkt moeten zitten” geeft zij het volgende antwoord: “Ik vind het erg belangrijk dat er gewerkt wordt aan de houding van een kind. Wanneer ik naar mijn eigen klas kijk, dan zie ik dat bijvoorbeeld nieuwkomers een “gemene” houding aannemen. Zij gaan bij voorhand al gemeen doen tegen de kinderen in hun nieuwe groep omdat ze dan weten dat ze gemeen terug gaan doen. De nieuwkomers doen expres een “gemene” houding aannemen omdat ze zo weten waarom de andere kinderen gemeen terug doen. Ook vind ik het belangrijk dat kinderen leren om te gaan met kinderen die in een groep apart gedrag vertonen. Deze kinderen horen er ook gewoon bij! Ook vind ik het belangrijk dat pesten in een sova-training verwerkt wordt. Ik merk wel verschillen in culturen bij het oplossen van ruzies. Ik vind ook dat er een groot verschil is hoe ouders erop reageren wanneer hun kind een conflict op school heeft gehad. Je hebt bijvoorbeeld ouders die er verder geen interesse voor hebben. Zij hebben zoiets van school is school. Maar er zijn ook ouders die dan helemaal tegen het plafond aanzitten en dat er dan moeders naar school komen. Voor bepaalde kinderen is er dan dus een heel groot verschil tussen hoe er thuis gehandeld wordt en hoe er op school gehandeld wordt.

Wat ik ook een belangrijk punt vind, is dat wanneer kinderen aan iemand anders hulp vragen en hier een ‘nee’ reactie op terugkrijgen, zij dit heel moeilijk vinden om te accepteren. Terwijl dat kinderen ook ‘nee’ mogen zeggen. Vaak zie ik dat kinderen dit dan als een afwijzing opvatten.”

Op de vraag “wat kinderen gezien het onderwerp belangrijk vinden” antwoordde Tineke: “Ik denk dat ruzies ze heel erg bezig houdt. Niet alleen op school, maar ook bijvoorbeeld tijdens het msn’en op de computer. Ze vinden het dan toch lastig om een ruzie op te lossen zonder dat er enorme drama’s door ontstaan. Ik heb hiervoor op groep 7 en 8 gestaan en ik merk dat daar uiterlijk een belangrijke rol begint te spelen. Bij groep 6 is dit nog niet aan de orde, maar ik denk wel dat het goed is om kinderen alvast voor te bereiden op de volgende leeftijdsfase.”

Wij legden aan Tineke de situatie voor dat er een sova-training bij haar in de klas gegeven zou worden door vakdocent van SME of door een hulpverlener van Stichting Jeugdformaat. Hierbij stelden wij de vraag of zij deze training dan zelf wilde geven of door iemand van buitenaf. Tineke doet al heel veel samen met de klas, zij zou liever iemand kiezen van buitenaf die veel verstand heeft van sova-trainingen. Haar voorkeur gaat dan voornamelijk uit naar een hulpverlener vanwege zijn of haar opleiding als achtergrond. Wel geeft Tineke aan het slim te vinden om tijdens de sova-training er als leerkracht bij te zijn.

Ze geeft aan dit fijn te vinden omdat ze dan weet waar het over gaat en er op in kan springen wanneer kinderen het erover hebben. Ook denkt zij dat het goed is om erbij te zijn als leerkracht, omdat kinderen bij een nieuw persoon de kans weer krijgen om alle kanten te laten zien van zichzelf.

Bij de vraag: "wat zou je een nadeel vinden wanneer een vakdocent de training zou geven?" antwoordde Tineke "Als ik er zelf ook niet actief aan mee zou doen en er komt iemand van buitenaf, dan zou ik het een nadeel vinden dat de vakdocent de achtergrond van de kinderen niet goed zou kennen. Dit zal voor de vakdocent moeilijk werken worden. In deze klas zitten best speciale kinderen en als je niet precies weet wat de achtergrond is en de maniertjes niet kent om met ze om te gaan of de signalen die zij afgeven zal dit best lastig werken zijn."

Tineke geeft op de vraag "Waar moet een vakdocent aan voldoen om een sova-training te geven?" aan dat een vakdocent heel veel geduld moet hebben. Omdat sommige kinderen er heel veel moeite voor moeten doen om een opdracht te maken, zal je hier als vakdocent veel geduld voor moeten hebben. Heeft hij/zij dit niet, dan zal zo'n kind snel afhaken. Ook moet een vakdocent goed kunnen inschatten wat het niveau van een klas is. Iemand kan al heel snel in moeilijke taal gaan praten. Het is dus belangrijk om hier rekening mee te houden, anders begrijpen ze totaal niet waar het over gaat.

Tineke vertelde dat zij de spanningsboog van de kinderen tot ongeveer een uur schat. "De bijeenkomsten moeten dan wel lessen zijn waar ook oefeningen in voor komen. Wanneer er een uur alleen gepraat wordt dan zal de spanningsboog veel korter zijn. Ik denk zelf dat het niet uitmaakt of de training 's ochtends of na de middagpauze gegeven wordt." Tineke denkt niet dat het een probleem zou zijn om een pauze in te lassen tijdens een bijeenkomst.

Wij legden aan Tineke uit dat wij tijdens onze sova-training naar een tentoonstelling toe werken. Ouders krijgen vanaf de 14de bijeenkomst de mogelijkheid om deze tentoonstelling te komen bezichtigen. Wij stelden aan Tineke de vraag of dit bij haar in de klas een goed idee zou zijn? Hier op gaf zij als antwoord: "Ik vind een tentoonstelling een heel leuk idee. De kinderen zien dan waar ze aan werken en dit maakt ze enthousiast. Ik denk alleen niet dat veel ouders hier op af komen. Sommige ouders kunnen niet vanwege hun werk en andere ouders interesseert het gewoon niet. Het is voor de kinderen waarvan de ouders dan niet meekomen best triest."

Tijdens onze sova-training geven wij de kinderen ook klussen mee. Wij stelden aan Tineke de vraag "of kinderen dit zouden doen?" Tineke denkt dat wanneer je de hele klas een opdracht meegeeft, de kinderen dit best zullen doen omdat de groepsdruk dan meespeelt. "Er zullen bijvoorbeeld kinderen zijn die meteen de opdracht gaan maken en vertellen dit de volgende dag aan de klas. Dit motiveert de andere kinderen weer. Ook zullen er altijd kinderen bij zitten die het niet hebben gemaakt. Voor hen is het dan toch te moeilijk om die stap te zetten, maar zullen er wel over nagedacht hebben." Tineke geeft tevens aan dat zij er ruimte voor in de klas zou willen maken om meer aandacht te schenken aan bijvoorbeeld deze huiswerkopdrachten die de kinderen mee naar huis krijgen.

Tineke gaf als laatste aan dat de leeftijd van kinderen in groep 6 een makkelijke leeftijd is. "Zij vinden vaak alles leuk om te gaan doen en staan voor alles open. Een sova-training zou op deze leeftijd dus heel belangrijk zijn. Wanneer je naar kinderen van groep 7 en 8 kijkt, heb je sneller dat deze kinderen wat narrig op je reageren, dat zal je met kinderen uit groep 6 veel minder hebben.

4.6 Uitwerking interview Marleen van Dijk

Marleen van Dijk is leerkracht op de Vrijenban in Delft. Zij had voor ons de enquête ingevuld, maar wij hadden haar gevraagd om deze extra toe te lichten.

In de enquête stelden wij haar de vraag waar een sova-training aan moet voldoen voor groep 6. Zij antwoordde dat kinderen moeten werken op een speelse manier. Graag wilden wij van haar weten hoe zij dat precies voor ogen had. Zij vertelde dat door het uitspelen van bepaalde situaties in de groep, kinderen leren om spelenderwijs om te gaan met sociale en maatschappelijke vraagstukken. De kinderen kunnen zich binnen een groep veilig uiten. Met behulp van deze drama-oefeningen leren kinderen bepaalde moeilijke situaties beter te herkennen en kunnen in het dagelijks leven de oplossingen makkelijker toepassen. Enkel alleen praten over sociale vaardigheden zal dus niet genoeg zijn.

Wij vroegen Marleen wat ze ervan zou vinden als de training gegeven zou worden door een hulpverlener, bijvoorbeeld iemand van Stichting Jeugdformaat. Haar antwoord was: "Het zou een goed idee kunnen zijn. Het is dan wel noodzaak een goede tijdsplanning te maken. De training moet immers passen binnen je weekrooster. Daarnaast is overleg tussen de leerkracht en de hulpverlener een vereiste. Zijn er bijvoorbeeld zaken die in de klas spelen die verwerkt kunnen worden in de training, of juist voorzichtig gebracht moeten worden (of vermeden). Ik denk dat het zeker meerwaarde kan hebben. Mijn groep zou het wel interessant kunnen vinden wanneer er iemand speciaal bij ons in de klas komt om de sova-training te geven. Ze zullen in ieder geval de eerste les erg geïnteresseerd en nieuwsgierig zijn. Of het een succes zal blijven hangt en staat natuurlijk met de manier van werken van de hulpverlener."

Wij vroegen Marleen wat zij voor-en nadelen van een vakdocent zou vinden. Hierop antwoordde zij dat voor haar een voordeel zou zijn dat kinderen nieuwsgierig zijn en kunnen opkijken tegen een externe specialist. Een nadeel zou volgens Marleen zijn dat de tijdsplanning strak moet zijn. Tevens vroegen wij haar of zij bij de training een actieve rol zou willen innemen. Hierop zei ze: "Ik zou bij het inschakelen van een specialist zelf geen actieve rol willen spelen tijdens de oefeningen/training. Natuurlijk is het wel van groot belang dat ik op de hoogte ben en blijf van de ontwikkelingen die er plaatsvinden en welke onderwerpen er besproken zijn en worden. Een actieve rol kan ik spelen door tijdens de reguliere lessen in te springen op de behandelde onderwerpen tijdens de training. Ik wil wel graag aanwezig zijn tijdens de lessen met de groep. Ik zal dan wel een passieve rol hebben achter in de klas. Ik denk dat het belangrijk is dat de rol van mij en de vakdocent gescheiden blijft"

Marleen denkt dat het mogelijk is om een pauze in te lassen. Drie kwartier is al erg lang. De lessen moeten afwisselend actief en minder actief zijn. De kinderen blijven zo geboeid en ervaren tevens de ruimte om weer rust te krijgen.

“Een sociale vaardigheidstraining is niet het aanleren van vaste gedragspatronen, regels en normen, maar de bekwaamheid om sociale situaties zelfstandig en kritisch te beoordelen”.

(Annematt Collot d'Escury-Koenings, 1995)

Zoals P. de Jong in zijn scriptie omschrijft kunnen sociale vaardigheden gezien worden als “life skills”. Hiermee bedoeld hij dat sociale vaardigheden gezien moeten worden als werktuigen in een gereedschapskist, die wij kunnen pakken op de momenten wanneer wij ze nodig hebben.

Om onderwerpen te kunnen omschrijven voor onze sova-training, hebben wij gewacht op de uitslagen van de enquêtes en interviews. Vanuit deze uitslagen hebben wij gekeken welke onderwerpen het meest genoemd zijn. Zo konden wij een beeld schetsen welke onderwerpen belangrijk gevonden werden door leerkrachten, ouders/opvoeders en hulpverleners en naar ons idee verwerkt moesten worden in onze sova-training.

De onderwerpen die uit het praktijkonderzoek naar voren zijn gekomen zijn:

- problemen oplossen
- omgang met elkaar
- inzicht eigen gedrag en van anderen
- herkennen en uiten van gevoelens
- weerbaarheid
- pesten
- opkomen voor jezelf
- zelfbeeld
- zelfredzaamheid
- reageren op afwijzing
- complimenten geven en ontvangen

Bij al deze onderwerpen zijn wij opzoek gegaan naar informatie hierover. Wat met deze onderwerpen bereikt kan worden, hoe je met deze onderwerpen te werk kan gaan, etc. Uiteindelijk konden wij al deze onderwerpen onder 5 hoofdonderwerpen verdelen, namelijk: *zelfvertrouwen en weerbaarheid, leren omgaan met gevoelens van zichzelf en anderen, inleven in wat de ander voelt, waarneemt, wil en denkt, leren omgaan met waarden en normen en leren omgaan met conflicten*. In dit hoofdstuk beschrijven wij de onderwerpen die wij als basis gebruiken in onze sova-training.

5.1 Zelfvertrouwen en weerbaarheid

5.1.1 Zelfvertrouwen

De definitie van zelfvertrouwen is volgens de dikke Van Dale:

“Vertrouwen in of op zichzelf, het vertrouwen op eigen krachten tegenover zijn taak en mogelijke hinderlagen”.

Zelfvertrouwen is afhankelijk van de manier waarop het kind naar zichzelf kijkt. Dit wordt ook wel zelfbeeld genoemd. Het zelfbeeld ontstaat door wat je van jezelf vindt en denkt, maar tevens speelt de omgeving hier een belangrijke rol in. Alles wat gezegd wordt door de omgeving van het kind heeft een grote invloed op het vormen van het zelfbeeld. De ouders/opvoeders spelen bij het vormen van het zelfbeeld een belangrijke rol.

Zelfvertrouwen is belangrijk. Wanneer iemand veel zelfvertrouwen heeft kan iemand zich weerbaar opstellen en trekt het zich niet alles aan van wat anderen van hem/haar vinden. Iemand met zelfvertrouwen durft zijn mening te uiten en voor zichzelf op te komen. Ook zullen zijn/haar prestaties in het leven hierdoor beïnvloedt zijn.

Kinderen kunnen een positief of een negatief zelfbeeld ontwikkelen. Men kan van kinderen met een positief zelfbeeld zeggen dat ze veel zelfvertrouwen hebben. Bij een negatief zelfbeeld tonen kinderen het tegenovergestelde. Zij tonen juist weinig zelfvertrouwen.

School kan kinderen begeleiden hun zelfbeeld te vergroten of verder te ontwikkelen. Dit kunnen ze doen door kinderen de mogelijkheid te geven en begeleiding te bieden bij het onderzoek doen naar wat ze goed of minder goed kunnen.

Aan het zelfbeeld is een aantal relevante aspecten te onderscheiden:

Cognitief zelfbeeld

Bij het cognitieve zelfbeeld gaat het over je denkvermogen. Hierbij stel je jezelf vragen als: "Zal ik dit jaar overgaan naar groep 6?", "Heb ik een goed cijfer gehaald voor mijn proefwerk?".

Emotioneel zelfbeeld

Bij het emotionele zelfbeeld gaat het erom hoe je jezelf voelt. Hierbij kun je jezelf afvragen: "Waarom ben ik zo gelukkig vandaag?", "Waarom voel ik mij zo verdrietig?".

Sociaal zelfbeeld

Bij het sociale zelfbeeld gaat het erom wat andere van je vinden. Hierbij kan je jezelf vragen stellen als: "Wat vinden anderen van mij?", "Wat vinden ze van mijn nieuwe kleding?".

Fysiek zelfbeeld

Hierbij gaat het om je lichamelijk zelfbeeld. Hierbij kan je jezelf vragen stellen als: "Ben ik goed in sport?", "Wat vinden anderen ervan dat ik zo klein ben?".

Materieel zelfbeeld

Bij het materiele zelfbeeld vergelijk je jezelf met anderen. Hierbij gaat het voornamelijk over status. Hierbij kan je jezelf vragen stellen als: "Waarom hebben wij geen auto en de buurman wel?", "Waarom gaan wij ieder jaar op vakantie en Sam nooit?".

Al deze aspecten van zelfbeeld vormen het *algemene zelfbeeld*.

Tijdens de basisschoolperiode kan er een negatief zelfbeeld ontstaan. Op de basisschool staan vooral rekenen en taal op een belangrijke plaats. Wanneer een kind met een of beide vakken niet goed mee kan komen, kan een kind door zijn omgeving negatieve invloed krijgen. Het hoeft niet zo te zijn dat deze kinderen op alle gebieden minder goed zijn. Wel kan het zijn dat deze kinderen op andere gebieden goed presteren, maar de kans niet krijgen zichzelf te bewijzen omdat deze gebieden als minder belangrijk worden gezien. Hierbij kan gedacht worden aan wel goed te zijn in tekenen, maar minder goed te zijn in taal.

Om een negatief zelfbeeld te voorkomen, moet een leerkracht rekening houden met verschillen tussen de kinderen uit zijn/haar klas. Elk kind presteert op een bepaald gebied, dat moet bekrachtigd worden om een positief zelfbeeld te ontwikkelen. Presteert een kind minder goed op een bepaald gebied dan is het goed om het kind wel te blijven stimuleren.

5.1.2 Weerbaarheid

De definitie van weerbaarheid is volgens de dikke Van Dale:

“Het instaat zijn tegenstand te bieden.”

Bij weerbaarheid kan gedacht worden aan je eigen rechten en belangen kennen, ervoor opkomen en hiermee leren omgaan in je sociale omgeving. Voor het opbouwen van weerbaarheid moet je geleerd hebben, hoe je met angst om moet gaan, inzicht hebben in situaties en je rol daarin en je daarin staande weten te houden.

5.2 Leren omgaan met gevoelens van zichzelf en anderen

De definitie van gevoel is volgens de dikke Van Dale:

“Wat men voelt, de lichamelijke gewaarwording van het voelen, vermogen om iets aan te voelen, wat men innerlijk gewaarwordt.”

Zoals wij al eerder hebben omschreven bij de ontwikkelingsperiodes van het kind, gaat het kind rond 9/10 jaar zich steeds meer richten op leeftijdsgenoten en steeds minder op hun ouders. Het verwerven van een plek binnen de ‘peer group’ is heel belangrijk voor het kind op deze leeftijd. Om zo’n plek te bemachtigen kunnen kinderen zich hiervoor gaan willen bewijzen tegenover andere kinderen door bijvoorbeeld stoer te doen om indruk te maken.

Omdat je de hele dag gevoelens hebt, is het belangrijk om hier op school aandacht aan te besteden. Of het nu gaat om je eigen gevoelens of om de gevoelens van een ander. Het is belangrijk om gevoelens niet te negeren. Negeer je gevoelens wel dan zou dit wel eens negatieve invloed kunnen hebben op het dagelijkse functioneren.

Een kind kan zijn gevoelens op meerdere manieren uiten. Voor het ene kind is een gesprek een prettige manier, voor het andere kind zijn middelen als drama, muziek en dans veel aantrekkelijker. Kinderen moeten op hun eigen manier hun gevoelens leren te uiten. Kinderen die openhartig zijn moeten zichzelf soms beschermen en leren dat er ook momenten zijn waarin je minder snel je gevoelens uit.

De manier van uiten heeft te maken met je karakter, de manier waarop jij het prettig vindt je gevoel te uiten, maar het heeft ook zeker te maken met andere zaken. Hierbij kan gedacht worden aan verschil in cultuur. In onze cultuur wordt er van je verwacht je gevoel te uiten. In Nederland wordt van je verwacht om sociaal competent te zijn. Volgens de dikke Van Dale betekent sociaal competent:

“Sociaal is geneigd om in een groep te leven, betrekking hebbend op de menselijke samenleving, mede menselijk, menslievend. Competent is deskundig bekwaam, tot handelen of tot oordelen bevoegd”.

In andere culturen kan het gebruikelijk zijn je gevoelens helemaal niet te uiten. Ook is belangrijk wat de reden van het gevoel is. Hoe komt het dat het kind zich zo voelt en wat is de aanleiding? Kortom de bron van gevoelens.

5.3 Inleven in wat de ander voelt, waarneemt, wil en denkt

De definitie van inleven is volgens de dikke Van Dale:

“Zich geheel en al met zijn gedachten in iets verplaatsen”.

Kinderen in de leeftijd van 9/10 jaar leren zich steeds beter in te leven in de bedoelingen van de ander en leren hun eigen gedrag hierop af te stemmen. Dit gebeurt op momenten als samenspel, conflictsituaties en het maken en nakomen van afspraken en regels.

Als een kind heeft geleerd zich in te leven in de ander, ben je in staat de ander beter te begrijpen, aan te moedigen, te helpen, te troosten en met de ander rekening te houden. Dit wordt rolneming genoemd. Rolneming wordt verdeeld in vier aspecten.

Emotionele rolneming

Het gevoel van de ander te herkennen in sociale situaties en je daarin in te leven.

Zintuiglijke rolneming

De vaardigheid je te kunnen voorstellen wat de ander ziet, hoort, voelt of ruikt.

Motivationele rolneming

De bedoeling van de ander te begrijpen en je in te leven in de zijn/haar overweging daarvoor.

Conceptuele rolneming

Je voor te stellen wat iemand denkt of weet in een bepaalde situatie.

5.4 Leren omgaan met waarden en normen.

De definitie van waarden is:

“Opvattingen over gedragingen en situaties, over mensen en dingen, ect”.

De definitie van normen is:

“Concrete regels en voorschriften voor ons handelen in bepaalde situaties. Ze vertalen waarden naar concreet gedrag”.

Waarden en normen zijn belangrijk in het leven. Waarden en normen beïnvloeden het zelfbeeld en het zelfvertrouwen, ons doen en laten, onze relaties met anderen.

Kinderen van de leeftijd 9/10 jaar worden minder afhankelijk van hun ouders/ opvoeders, krijgen meer een eigen mening en willen meer eigen verantwoordelijkheid.

Wij zijn ons niet altijd bewust dat we waarden en normen hebben. Kinderen leven nog niet volgens eigen waarden en normen, maar vaak nog via die van ouders/ opvoeders. Daarom is het ook normaal dat kinderen nog wel eens in strijd zijn met elkaar. Thuis gelden andere regels dan bijvoorbeeld op school. Iedereen vergelijkt zijn/haar waarden en normen met die van een ander. Welke waarden en normen je hebt, hangt van veel factoren af. Hierbij kan gedacht worden aan opvoeding, cultuur en je omgeving. Om gedrag van jezelf en een ander beter te begrijpen is het belangrijk om te weten welke waarden en normen je hebt.

5.5 Leren omgaan met conflicten.

De definitie van conflicten is volgens de dikke Van Dale:

“Verskil van mening, botsing, strijd”.

Conflicten kun je niet altijd tegengaan. Je weet niet altijd wat de ander wil of prettig vindt en kan hier niet altijd rekening mee houden. Ook hoeft je niet altijd te doen wat een ander graag zou willen. Conflicten roepen bij de meeste mensen een negatieve gedachte op. Deze negatieve gedachten ontstaan wanneer er gedacht wordt aan de gevolgen die conflicten met zich mee kunnen brengen. Conflicten zijn niet in alle situaties negatief, maar soms ook positief. Zo kan een conflict soms voor duidelijkheid zorgen. Je weet dan wat de ander bijvoorbeeld heeft gedacht of bedoeld.

Conflicten komen op school dagelijks voor. Belangrijk is dan om een conflict niet uit de weg te gaan, maar te bespreken. In een kleine ruimte samenleven met veel mensen, leer je niet zomaar. Later komen kinderen in aanraking met conflicten. In plaats van deze conflicten negatief te zien, kan je het als leerkracht ook opvatten als leermoment. Dit geldt zowel voor conflicten tussen kinderen als voor conflicten tussen volwassenen en kinderen.

Samenvatting:

Na het lezen van dit hoofdstuk zijn de onderwerpen duidelijk geworden die wij als basis gaan gebruiken voor onze sova-training. Zo weten wij dat het onderwerp *zelfvertrouwen en weerbaarheid* belangrijk is in een sova-training, omdat kinderen weerbaarder worden gemaakt en leren voor hun eigen mening uit te komen, initiatief te tonen en durven aan nieuwe dingen te beginnen.

Bij het onderwerp *omgaan met gevoelens van zichzelf en anderen* beschrijven wij dat het belangrijk is op school hier veel aandacht aan te besteden. De gevoelens van de kinderen moeten niet genegeerd worden. Gebeurt dit wel zal dit een negatieve invloed kunnen hebben op het kind. Kinderen kunnen bij dit onderwerp leren welke gevoelens zij voelen en dat deze gevoelens niet hetzelfde hoeven te zijn met wat anderen voelen.

Wanneer een kind heeft geleerd zich *in te leven in een ander* kunnen zij de ander beter begrijpen, aanmoedigen, helpen, troosten en leren zij rekening te houden met een ander.

Bij het onderwerp *waarden en normen* weten wij nu dat kinderen hiermee hun zelfbeeld, zelfvertrouwen, hun doen en laten en hun relaties kunnen beïnvloeden.

Bij *het leren omgaan met conflicten* is het belangrijk conflicten niet uit de weg te gaan, maar te bespreken. Kinderen zullen op deze leeftijd al te maken krijgen met conflicten, maar ook op latere leeftijd.

Eigenlijk leren kinderen bij al deze onderwerpen naar ons idee naar zichzelf te kijken en naar de ander.

Wij denken dat wanneer wij kijken naar onze probleemstelling *“Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs?”* deze onderwerpen een positieve bijdrage kunnen leveren om onze sova-training succesvol te laten slagen.

Na ons literatuur- en praktijkonderzoek is er een duidelijk beeld ontstaan over de verschillende onderwerpen met betrekking tot de sociale vaardigheden van het kind. In deze analyse is een weergave en een persoonlijke mening van het onderzoek te lezen.

In het voorwoord hebben wij onze mening beschreven dat wij vinden dat het aanleren van sociale vaardigheden een belangrijk proces is tijdens de basisschoolleeftijd. Wij gaven aan dat wanneer deze sociale vaardigheden tijdens de basisschoolleeftijd niet ontwikkeld worden, kinderen op latere leeftijd sociale problemen kunnen gaan ontwikkelen.

Theorie:

“De belangstelling voor sociaal- emotionele vaardigheden in het onderwijs neemt sterk toe. Niet alleen om probleemgedrag te bestrijden en voor preventie van ongewenst gedrag. Ook voor het optimaal functioneren van kinderen en het ontwikkelen van hun talenten zijn vaardigheden als zelfvertrouwen, doordachte beslissingen nemen, luisteren, je gevoelens uiten en van je fouten leren, onmisbaar”. (www.leefstijl.nl, 2005)

Tijdens ons onderzoek is gebleken dat de ontwikkeling van sociale vaardigheden al een paar weken na de geboorte begint, wanneer een baby voor het eerst lacht naar zijn vader of moeder ontstaan langzaam de eerste sociale vaardigheden. De baby zal dit gedrag vaker gaan herhalen, wanneer zijn/haar ouders/opvoeders hier positief op reageren.

Kinderen zijn in de meeste gevallen in staat om goed contact te maken met anderen. Bij sommige kinderen lukt dit op de één of andere manier niet. Wanneer kinderen in een kindarme omgeving opgroeien, zullen zij weinig ervaringen op kunnen doen met sociale vaardigheden in relatie tot andere leeftijdsgenoten. Komen deze kinderen, bijvoorbeeld tijdens de kleuterschool in aanraking met andere leeftijdsgenoten, dan zullen zij deze vaardigheden snel oppikken. Ook zijn er kinderen die wel opgroeien in een omgeving met veel andere kinderen, maar gewoonweg moeite hebben om deze sociale vaardigheden toe te passen of het van huis uit niet hebben meegekregen.

Praktijk:

Wij stelden aan ouders/opvoeders de vraag of zij vinden dat een sova-training standaard gegeven moet worden op een basisschool. Hierop antwoordde van de 29 ouders/opvoeders, 26 ouders/opvoeders dat zij vinden dat een sova-training standaard gegeven moet worden. Zij gaven hier als redenen voor:

- het is belangrijk om daar op jonge leeftijd al mee te beginnen (10x)
- mooie aanvulling op de opvoeding (2x)
- pesten komt steeds meer voor en daar moet iets aan gedaan worden (2x)
- het is beter voor de veiligheid in de klas (2x)
- er wordt thuis weinig aandacht aan geschonken, dus zou het fijn zijn als school hier aandacht aan gaf (1x)
- niet alle kinderen hebben dit van nature (1x)
- sociale vaardigheden zijn net zo belangrijk als taal en rekenen (1x)

Marloes van het Boddaertcentrum verteld ons in het interview dat Stichting Jeugdformaat plannen heeft om hulpverleners sova-trainingen te laten geven op basisscholen. Dit willen ze gaan doen om zo het hulpverleningstraject voor te zijn. Ze willen met een sova-training preventief te werk gaan. Zij vindt dit een goed initiatief.

Tineke van de Anne Frankschool verteld dat kinderen in de leeftijd van 9/10 jaar makkelijk zijn. Volgens haar vinden zij alles leuk om te doen en staan ze voor alles open. Zij geeft aan dat een sova-training geven op deze leeftijd als positief ervaren zal worden. Zij zegt dat je de kinderen dan kunt voorbereiden op de volgende leeftijdperiode. Nu zijn ze nog niet veel bezig met bijvoorbeeld het uiterlijk en het zou volgens haar een goed idee zijn om kinderen hier al over te vertellen hoe ze daar het beste mee om kunnen gaan.

Onze mening:

Wij vinden ook dat aandacht voor sociale vaardigheden in het onderwijs onmisbaar is. Voor alle kinderen uit een klas spelen sociale vaardigheden een belangrijke rol in het leven. Wij denken dat alle kinderen uit een klas baat hebben bij een sova-training. Zowel kinderen die hun sociale vaardigheden goed hebben ontwikkeld, als kinderen die hier problemen in ondervinden. Naar ons idee is het goed dat de belangstelling voor sociale vaardigheden in het onderwijs toeneemt. Wij denken ook dat een sova-training niet alleen bestemd is om probleemgedrag te bestrijden en voor preventie van ongewenst gedrag. Ook denken wij dat een sova-training het optimaal functioneren van een kind als individu en van een groep kan bevorderen. In een sova-training krijgen kinderen de gelegenheid om na te denken over onderwerpen als zelfvertrouwen, gevoelens van zichzelf en anderen, uiterlijk, conflicten, etc. Doordat kinderen hier zelf over nadenken als individu en als groep denken wij dat de onderlinge acceptatie gestimuleerd zal worden.

Wij staan achter de plannen die stichting Jeugdformaat heeft om hulpverleners sova-trainingen te laten geven op basisscholen. Wij denken ook dat wanneer er vroegtijdig aandacht geschonken wordt aan sociale vaardigheden, men preventief aan het werken is. Wij denken dat alle kinderen hier baat bij zullen hebben. Bijvoorbeeld een onopvallend, stil kind leert assertiever te zijn en een aanwezig kind leert naar anderen te luisteren.

Wij zijn wel van mening dat een sova-training meerdere malen herhaald zal moeten worden om sociale vaardigheden verder te ontwikkelen. De doelstellingen van de sova-training zullen niet in alle klassen in één sessie behaald worden. Hier zal naar onze mening toch meer aandacht aan geschonken moeten worden.

Wij vonden het leuk om van Tineke te horen dat zij groep 6 dé geschikte groep vindt voor het geven van een sova-training. De kinderen op deze leeftijd staan voor alles open en op deze manier kun je ze makkelijk voorbereiden op een volgende leeftijdperiode. Vanwege onze minimale ervaring voor de klas, hadden wij dit zelf niet ingeschat en was dit dus zeer relevant om te horen.

Wanneer wij de literatuur en praktijk met elkaar vergelijken, is er te zien dat zowel de literatuur als de praktijk het belangrijk vinden om aandacht te schenken aan sociale vaardigheden op het basisonderwijs.

Theorie

In de theorie lezen wij in het artikel op de website www.leefstijl.nl dat er steeds meer animo is naar sova-trainingen op basisscholen.

Praktijk:

Wanneer wij kijken naar de uitslagen van de enquêtes van zowel leerkrachten als ouders zien wij dat er van de 16 ingevulde enquêtes van de leerkrachten 9 scholen op dit moment werken met een sova-training. Deze trainingen geven de leerkrachten zelf of kinderen zijn aangemeld bij het RIAGG voor een externe training.

Kijken wij naar de enquêtes van de ouders/opvoeders blijkt dat er van de 29 ingevulde enquêtes er 6 kinderen zijn die op hun school een sova-training krijgen.

Onze mening:

Het viel ons op dat er niet veel ouders/opvoeders zijn met kinderen die op dit moment een sova-training krijgen. Veel daarvan geven aan dat hun kind in het verleden weleens een sova-training heeft gehad. Met deze informatie gingen wij kijken naar de uitkomsten van de leerkrachten. Daar bleek het aantal veel hoger te zijn. 9 leerkrachten gaven namelijk aan te werken met een sova-training. Hierbij komen bij ons vragen naar boven zoals “wat zien leerkrachten als een sova-training?” en “worden ouders/opvoeders wel op de hoogte gebracht van deze sova-training?”

Na het afnemen van interviews is ons duidelijk geworden dat leerkrachten vaak werkbladen en/of oefeningen uit een sova-training gebruiken en dit aangeven als werken met een sova-training. Naar onze mening zijn een paar werkbladen en het oefenen met oefeningen nog geen sova-training. Wij vinden dat je pas van een sova-training kunt spreken wanneer hier bijvoorbeeld een logische opbouw, duidelijke structuur van bijeenkomsten, herhaling, doelen en diepgang inzit.

Om een sova-training goed te kunnen ontwerpen wilden wij eerst voor onszelf helder krijgen wat nu precies wordt verstaan onder sociaal gedrag en wat niet.

Hier hebben wij door middel van literatuuronderzoek antwoord op gekregen. (zie hoofdstuk 2) Wel vonden wij het van belang om ook te weten wat nu de meest voorkomende sociale problemen zijn. Dit zijn wij gaan onderzoeken zowel in de literatuur als in de praktijk.

Literatuur:

Drs. T. de Vos - van der Hoeven verdeelt kinderen met sociale problemen in twee groepen. *“Sociale problemen kunnen leiden tot afhankelijkheid, teruggetrokkenheid en agressie. [...] Ten eerste heb je de groep kinderen die zich terugtrekken. Zij hebben weinig of geen contact met hun leeftijdsgenoten. Deze kinderen vallen vaak amper op in de klas en niet altijd wordt het probleem door de school onderkend. Deze kinderen worden vaak als makkelijk en meegaand ervaren in de klas. Deze kinderen zijn schuw, passief en passen zich vaak sterk aan aan de wens van anderen. Ze komen niet voor zichzelf op en vinden het vaak moeilijk om hun boosheid te uiten. Bij veel van deze kinderen kunnen we spreken van een sociaal fobie, bij hun is angst de basis voor hun sociale problemen. Overigens kan een sociaal fobie ook voorkomen bij kinderen die wel sociaal vaardig zijn. Bij deze kinderen zien we vaak dat ze wel een of twee goede vrienden hebben. Zij hebben vooral moeite met groepen kinderen.*

De tweede groep kinderen probeert wel contact te leggen maar doet dit op een verkeerde manier. Ze zoeken voortdurend ruzie of schreeuwen, slaan of duwen andere kinderen. Deze groep kinderen wordt ook vaak gepest en de school ervaart met deze kinderen wel vaak problemen. Deze kinderen zijn zeker niet populair, hebben vaak woede-uitbarstingen en negeren de rechten van anderen”. (de Vos-van der Hoeven, 2000)

Praktijk:

Aan zowel leerkrachten als ouders/opvoeders hebben wij gevraagd welke problemen op het gebied van sociaal gedrag het meeste voorkomen. Van leerkrachten kregen wij een diversiteit aan antwoorden terug. Opvallend was dat het pestgedrag bij kinderen veelvuldig werd benoemd. Antwoorden die door leerkrachten maar één of twee keer werden benoemd, waren leren omgaan met afwijzing, hanteren van beleefdheidsvormen, groepjesvorming, anderen uitlachen, onzekerheid, er graag bij willen horen, vriendjes zoeken en maken, samenwerking, omgaan met anderen, fouten leren toegeven, niet goed communiceren waardoor conflicten ontstaan, oplossen van conflicten, opscheppen en moeite hebben met weerbaar op te stellen.

Tevens kwam bij ouders/opvoeders vooral pestgedrag op deze vraag naar voren. Verdere antwoorden op deze vraag waren uiterlijk, erbij willen horen, buiten sluiten van andere kinderen, onderhandelen, samenwerking, luisteren, groepjesvorming, faalangst, afwezigheid concentratie, zelfbeeld, respect hebben voor de ander, houding t.o.v. andere kinderen en inzicht eigen gedrag en anderen.

Marloes van het Boddaertcentrum vindt dat pestgedrag, uiterlijk en moeite hebben in de omgang met elkaar veel voorkomen op deze leeftijd.

Frederique van het Boddaertcentrum geeft aan dat impulsiviteit, omgaan met pestgedrag en zich moeilijk kunnen uiten herkenbare problemen zijn op deze leeftijd.

Onze mening:

De twee groepen die Drs. T. de Vos – van der Hoeven beschrijft herkennen wij, maar wij denken dat niet alle kinderen in één van deze twee groepen thuishoren. Wij vinden dat er in dit artikel kinderen in hokjes worden geplaatst. Uit onze stage-ervaringen kunnen wij ons bijvoorbeeld kinderen herinneren die heel wat kenmerken hebben uit groep twee, namelijk het wel contact proberen te maken, maar op een verkeerde manier, veel ruzie zoeken, de rechten van anderen negeren en veel woede-uitbarstingen hebben. Ook zouden kinderen in deze groep gepest worden en zeker niet populair zijn. Uit onze ervaringen blijkt juist dat deze kinderen niet perse gepest hoeven te worden en ook vaak populair kunnen zijn.

Zowel leerkrachten, ouders/opvoeders als de hulpverleners geven aan dat pestgedrag een veelvoorkomend probleem is. Verder vonden wij dat alle antwoorden in het verlengde van elkaar lagen. Zo worden onderwerpen als uiterlijk, omgang met elkaar, conflicten oplossen, groepjesvorming en erbij willen horen etc bijna door iedereen benoemd. In alle antwoorden kunnen wij ons vinden en zien dit als belangrijke onderwerpen in een sova-training.

De onderwerpen die Drs. T. de Vos – van der Hoeven benoemd in haar artikel zien wij nauwelijks terug in de antwoorden vanuit de praktijk.

Theorie:

In de theorie hebben wij ons georiënteerd op de diversiteit aan onderwerpen die geschikt zijn voor een sova-training. Wij hebben er bewust voor gekozen om hier nog geen conclusies uit te trekken, maar eerder uit te gaan van het praktijkonderzoek. De reden hiervoor is dat wij zo werkelijk de mening vanuit de praktijk kunnen nastreven. De uitslag van de enquêtes wilden wij gaan gebruiken voor de sova-training.

Praktijk:

Tijdens het uitwerken van het praktijkonderzoek kwamen er 6 onderwerpen veelvuldig naar voren. Deze onderwerpen zijn:

- conflicten
- omgaan met elkaar
- herkennen en uiten van gevoelens
- zelfvertrouwen
- weerbaarheid
- inzicht eigen gedrag en van anderen.

Onze mening:

Het was voor ons heel duidelijk zichtbaar dat zowel de leerkrachten, ouders/opvoeders en hulpverleners dezelfde onderwerpen belangrijk vinden in een sova-training. Wij denken ook dat dit onderwerpen zijn die heel breed zijn en waaronder vele andere thema's behandeld kunnen worden. Wij vinden de mening van de mensen die werken en/of betrokken zijn bij de sova-training het belangrijkste. Zo zien wij hulpverleners als specialisten in het werken met sociale vaardigheden, leerkrachten kunnen inschatten welke onderwerpen van belang zijn in een klas en ouders/opvoeders staan vaak het dichtst bij hun kind en weten wat voor hen belangrijk is. Wij zijn van mening dat deze onderwerpen belangrijk zijn in een sova-training.

Praktijk:

Voor ons was het belangrijk om te weten hoelang kinderen zich kunnen concentreren tijdens een sova-training. Aan zowel leerkrachten als hulpverleners hebben wij deze vraag gesteld en het viel op dat de antwoorden in de enquêtes verschilden met de antwoorden in de interviews. Leerkrachten in de enquêtes gaven aan dat kinderen een spanningsboog hebben van 20 tot maximaal 45 minuten. De hulpverleners en leerkrachten die wij hebben geïnterviewd gaven echter aan dat 60 minuten voor een training haalbaar is zolang er maar veel variatie inzit. Hiermee bedoelen zij theorie afgewisseld met praktische oefeningen.

Onze mening:

Wij zijn het eens met de mening van de leerkrachten en hulpverleners in de interviews. Wij denken ook dat 60 minuten haalbaar is zolang er maar gezorgd wordt voor veel afwisseling. Wij vinden 30 minuten te kort voor een bijeenkomst. Vanuit eigen ervaring weten wij dat er enige tijd nodig is om op te kunnen starten. Voordat er dan begonnen is met de training ben je al een deel van je tijd kwijt. Je doelen behalen in een tijdsbestek van 30 minuten is naar onze mening moeilijk haalbaar.

Praktijk:

Aan zowel leerkrachten, ouders/opvoeders en hulpverleners hebben wij de vraag gesteld wat zij belangrijke vaardigheden vinden waar een vakdocent aan zou moeten voldoen. Deze antwoorden hebben wij met elkaar vergeleken en de volgende vaardigheden kwamen het meest naar voren: het kunnen creëren van een veilige sfeer, het kunnen inschatten wat er leeft onder de kinderen, een goede communicatie, geduld, orde kunnen houden, sterk in de schoenen staan en enthousiast zijn.

Onze mening:

Alle vaardigheden die als antwoord werden gegeven op deze vraag zien wij als belangrijk. Doordat zowel leerkrachten, ouders/opvoeders en hulpverleners zo goed als dezelfde vaardigheden hadden benoemd, zijn deze vaardigheden naar onze mening relevant voor de vakdocent die onze sova-training zal gaan geven. Wij denken ook dat vakdocenten over bepaalde eigenschappen/vaardigheden moeten beschikken, willen kinderen in een klas zich prettig kunnen voelen en iets kunnen leren van de sova-training.

Praktijk:

Tijdens ons praktijkonderzoek hebben wij ons ook gericht op de betrokkenheid van de ouders/opvoeders van een sova-training.

Uit de uitslagen van de enquêtes is gebleken dat de helft van de ondervraagde ouders/opvoeders, enthousiast zullen meewerken bij huiswerkopdrachten van hun kind. De rest van de ouders/opvoeders hadden verschillende meningen hoe zij tegenover dit onderwerp stonden.

Tineke van de Anne Frankschool in Den Haag geeft aan dat niet veel ouders/opvoeders betrokken zijn bij het schoolproces van hun eigen kind. De redenen hiervoor zijn dat ouders/opvoeders hier geen tijd voor hebben vanwege hun werk en omdat het ze niet interesseert. Zij denkt dat dit ook zo bij een sova-training zal werken.

Toen wij Marloes van het Boddaertcentrum vertelden dat wij willen dat de leerkracht een actieve rol aanneemt tijdens de sova-training, zag zij dit als een mooie link naar ouders/opvoeders toe. Zo zijn ouders/opvoeders op de hoogte van wat hun kinderen leren bij de sova-training. Dit proces loopt dan door naar het thuisfront.

Onze mening:

De reden waarvoor wij dit zijn gaan onderzoeken is dat wij denken dat ouders/opvoeders betrokken moeten worden bij het proces van een sova-training. Zo weten ouders/opvoeders wat hun kinderen leren en dit kunnen zij thuis stimuleren.

Wanneer wij de antwoorden van ons praktijkonderzoek met elkaar vergelijken, zien wij hier niet één lijn in. De helft van de ouders/opvoeders geeft aan wel betrokken te willen zijn, terwijl Tineke van de Anne Frankschool aangeeft dat ouders/opvoeders deze betrokkenheid in haar klas niet tonen. Wij denken dat dit te maken kan hebben met de cultuurverschillen tussen scholen. Wij denken dat ouders/opvoeders van kinderen met een buitenlandse afkomst niet alles zullen begrijpen en dat voor hun de drempel vrij hoog ligt om met vragen naar school te gaan.

Wij denken dat je sommige ouders/opvoeders bij de sova-training kan betrekken wanneer de leerkracht hierbij aanwezig is. Zo hoeven ouders/opvoeders niet opnieuw kennis te maken met een nieuwe docent, die er maar voor korte duur zal zijn.

Praktijk:

Aan zowel hulpverleners als de twee geïnterviewde leerkrachten stelden wij de vraag wat zij ervan vinden om de leerkracht tijdens de sova-training een actieve rol te laten innemen. De twee hulpverleners en Tineke van de Anne Frankschool reageerde hier erg enthousiast op. Zij denken dat als je als vakdocent alleen voor een groep staat het zwaar kan zijn en dat je als vakdocent dan vooral tijdens de eerste bijeenkomsten bezigbent met kennismaken. Wanneer een leerkracht aanwezig is zal dit proces van kennismaken sneller verlopen. Tevens geven zij aan dat de veiligheid in de groep zo behouden blijft.

Doordat de leerkracht aanwezig is tijdens de training en hier een actieve rol inneemt, zal de leerkracht goed op de hoogte zijn van waar de kinderen mee bezig zijn tijdens de sova-training. Marleen van de Vrijebanschool had hier een andere mening over. Zij wilde wel aanwezig zijn tijdens de bijeenkomsten, maar wilde hier geen actieve rol innemen. Zij geeft hiervoor als reden dat de rol van vakdocent gescheiden moet blijven.

Onze mening:

Wij zijn het eens met de meningen van zowel de twee hulpverleners als Tineke. Wij denken dat de rol van de leerkracht tijdens de sova-training door de kinderen als positief ervaren zal worden. Ook voor de vakdocent zal de actieve rol van de leerkracht als prettig worden ervaren. Wij denken dat een leerkracht de vakdocent kan aanvullen en kan inspringen tijdens situaties waar nodig. Zeker bij een grote groep van bijvoorbeeld 25 kinderen vinden wij dit belangrijk. In de mening van Marleen kunnen wij ons daarom niet vinden. Wij denken niet dat de rollen van de vakdocent en de leerkracht door elkaar zullen lopen. Zo geeft de vakdocent de bijeenkomsten, de leerkracht ondersteunt de vakdocent hierin.

Samenvatting:

Naar aanleiding van het schrijven van de analyse hebben wij alle antwoorden en meningen van de ondervraagden kunnen vergelijken met de literatuur. Naast deze vergelijkingen hebben wij onze meningen gegeven. Hierdoor is voor ons zowel het literatuur als het praktijkonderzoek duidelijk geworden waardoor wij in het volgende hoofdstuk de conclusie kunnen gaan schrijven. Deze conclusie zal antwoord geven op onze vooraf gestelde probleemstelling:

“ Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs? Hoe krijgt deze sociale vaardigheidstraining vorm?”

Onze conclusie is gebaseerd op het oriënteren van relevante literatuur en het onderzoek in de praktijk. Deze hebben wij verricht onder 16 leerkrachten van verschillende basisscholen in Den Haag en omstreken, 29 ouders/opvoeders van kinderen uit groep 6 in Den Haag en omstreken, 2 geïnterviewde hulpverleners van Stichting Jeugdformaat en 2 geïnterviewde leerkrachten van groep 6 uit Den Haag en Delft. Dit onderzoek is alleen gericht op scholen waar wij enquêtes en interviews hebben gehouden. Elders in het land kunnen de uitkomsten anders zijn.

Om onze probleemstelling te kunnen beantwoorden, maken wij vooral gebruik van onze verkregen informatie uit het praktijkonderzoek. Tijdens ons praktijkonderzoek hebben wij enquêtes uitgedeeld aan leerkrachten van groep 6 en aan ouders/opvoeders van kinderen uit groep 6. Tevens hebben wij interviews afgenomen bij leerkrachten van groep 6 en hulpverleners.

Wij hebben ons literatuuronderzoek voornamelijk gebruikt om ons te kunnen oriënteren, om een goed beeld te krijgen van onze doelgroep en sociale vaardigheden.

Tijdens ons afstudeerproject hebben wij gewerkt naar het beantwoorden van onze probleemstelling:

“Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs? Hoe krijgt deze sociale vaardigheidstraining vorm?”

Wij kunnen concluderen dat de volgende punten antwoord geven op onze probleemstelling.

Vaardigheden vakdocent:

Om een goede sova-training te kunnen geven die succesvol slaagt, is het belangrijk dat de vakdocent over bepaalde vaardigheden beschikt. Deze vaardigheden zijn:

- een vakdocent moet een veilige sfeer kunnen creëren in de klas.
- een vakdocent moet in kunnen schatten wat er leeft onder de kinderen.
- een vakdocent moet over goede communicatieve vaardigheden beschikken.
- een vakdocent moet geduld kunnen hebben.
- een vakdocent moet orde kunnen houden in een klas.
- een vakdocent moet sterk in de schoenen staan.
- een vakdocent moet enthousiasme kunnen overdragen naar kinderen.
- een vakdocent moet achter de sova-training staan.

Actieve rol leerkracht:

Wanneer een leerkracht een actieve rol tijdens de sova-training krijgt, zorgt dit ervoor dat de vakdocent ondersteuning krijgt van de leerkracht waardoor het geven van de sova-training minder zwaar wordt. Tevens zal het kennismakingsproces sneller verlopen en wordt de veiligheid in de groep behouden. De leerkracht zal door zijn/haar actieve rol op de hoogte zijn met waar de kinderen mee bezig zijn.

Duur sova-training:

Om zo het maximale uit een sova-training te halen en deze succesvol te laten slagen moet een training niet langer duren dan 60 minuten. Gedurende die 60 minuten is het van belang dat er voldoende variatie in de bijeenkomst zit. Hiermee wordt bedoeld dat theorie afgewisseld moet worden met spel oefeningen.

Onderwerpen sova-training:

De volgende onderwerpen zijn van belang om een sova-training succesvol te laten slagen:

- conflicten
- omgaan met elkaar
- herkennen en uiten van gevoelens
- zelfvertrouwen
- weerbaarheid
- inzicht eigen gedrag en van anderen

Uit ons onderzoek zijn de volgende punten naar voren gekomen die er toe kunnen bijdragen dat een sova-training succesvol is:

- het moet aansluiten op de belevingswereld van het kind;
- het moet gegeven worden op een speelse en ongedwongen manier;
- het moet praktisch zijn;
- kinderen moeten de vrijheid krijgen zich te laten zien, zich te uiten;
- het moet handig in gebruik zijn;
- de vakdocent moet tijdens de training positief en niet alleen corrigerend te werk gaan;
- de sova-training moet een goede indeling van bijeenkomsten hebben;
- tijdens de sova-training een pauze inlassen is mogelijk wanneer de vakdocent denkt dat de sova-training zo succesvoller zal slagen in de desbetreffende klas;
- tijdens de sova-training moeten de kinderen weten waar zij aan toe zijn.

Wanneer al deze bovenstaande punten worden nagestreefd, zal onze sociale vaardigheidstraining succesvol slagen bij kinderen uit groep 6. Onze sociale vaardigheidstraining zal worden vormgegeven in een handleiding voor vakdocenten met daarin 15 bijeenkomsten. Tevens hoort er bij de sociale vaardigheidstraining een leskist met de materialen die nodig zijn tijdens de training.

Doelstelling

Wanneer wij kijken naar onze doelstelling die wij aan het begin van het afstudeerproject hebben geformuleerd:

“Wij willen binnen 5 maanden een sociale vaardigheidstraining als product hebben die ingekocht kan worden door verschillende basisscholen bestemd voor groep 6”.

kunnen wij hier het volgende antwoord op geven. Ons product is een handleiding voor een sociale vaardigheidstraining geworden. Hierin staan vijftien bijeenkomsten beschreven die handig te volgen is voor de vakdocent. Tevens staan er in deze handleiding tips en adviezen die handvatten geven tijdens de gehele training. Dit product hebben wij binnen de gestelde tijd afgerond en kan door verschillende basisscholen ingekocht worden bij Stichting Mooi Escamp.

In dit hoofdstuk wordt uitleg gegeven over ons eindproduct: *Handleiding "Dit ben ik, wie ben jij?"*. Zo geven wij een verantwoording vooraf, lichten wij de onderwerpen toe die zijn verwerkt in onze sova-training, geven wij een weergave van de opbouw en tot slot geven wij een verantwoording achteraf van het product.

8.1 Verantwoording vooraf

In het begin van ons afstudeerproject vroeg onze opdrachtgeefster Danielle van Son ons een inleiding te schrijven voor de sova-training. Deze inleiding zou verschijnen in het Activiteitenboek Welzijn. Dit was voor ons een goed moment om na te denken hoe wij onze sova-training voor ogen hadden. Beide hadden al ervaring met sova-trainingen en konden daardoor een beeld vormen van hoe een sova-training eruit kon zien. Wij vonden het belangrijk dat een sova-training aansloot bij de belevingswereld van het kind en dat het kind zou leren naar zichzelf te kijken en naar de ander.

Wij wilden dat tijdens onze sova-training de bijeenkomsten met afwisseling gegeven zou worden. Hierbij dachten wij aan rollenspellen en bewegingsactiviteiten, creatieve activiteiten zoals fotografie, werkbladen, kringgesprekken en spelvormen.

Wij hadden in gedachten om een leerkracht te betrekken bij onze sova-training. Dit leek ons belangrijk voor zowel de kinderen als de leerkracht. Zo weet de leerkracht wat de kinderen in zijn/haar klas leren van de sova-training. Voor de kinderen zal een veilige sfeer gecreëerd worden wanneer de leerkracht in de klas aanwezig is.

Wij hoopten dat onze sova-training gegeven zou worden door een vakdocent die de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening heeft gevolgd. De vakdocent zou dan beschikken over kennis en vaardigheden als (ontwikkelings)psychologie, psychopathologie, pedagogiek, groepsdynamica en methodiek en zal daarmee diepgang als belangrijk item zien. Met deze meerwaarde die de vakdocent heeft met zijn/haar achtergrond, zal hij/zij op een andere wijze naar de groep kijken, het proces analyseren en hier op in spelen. Wij hoopten dat op deze manier de vakdocent met een andere achtergrond de sova-training zou geven.

8.2 Onderwerpen in de bijeenkomsten

De onderwerpen voor onze sova-training zijn ontstaan uit het praktijkonderzoek. De belangrijkste onderwerpen die daar naar voren zijn gekomen hebben wij in onze sova-training verwerkt. De onderwerpen zijn breed en hebben wij daarom onderverdeeld in verschillende thema's.

Onderwerp

Bijeenkomst

Bijeenkomst 1 Welkom

Zelfvertrouwen en weerbaarheid

Bijeenkomst 2 Hoe kom ik over?

Bijeenkomst 7 Baas en volger

Bijeenkomst 8 Dit ben ik

Bijeenkomst 14 Vriendschap

Leren omgaan met gevoelens van zichzelf en anderen

Bijeenkomst 3 Gevoelens van jezelf en een ander
Bijeenkomst 4 Gevoelens benoemen

Inleven in wat de ander voelt, waarneemt wil en denkt

Bijeenkomst 5 Ik en de ander
Bijeenkomst 6 Inleven

Omgaan met waarden en normen

Bijeenkomst 9 Waarden en normen
Bijeenkomst 10 Verschillen

Leren omgaan met conflicten

Bijeenkomst 11 Conflicten
Bijeenkomst 12 Mag ik meedoen?
Bijeenkomst 13 NEE!

Bijeenkomst 15 Tot ziens!

8.2 Opbouw van de bijeenkomsten

De opbouw van de bijeenkomsten hebben een vaste indeling. Hier hebben wij voor gekozen om zo structuur te bieden in de sova-map en aan de kinderen. Doordat in alle bijeenkomsten dezelfde structuur wordt aangehouden, weten de kinderen waar zij aan toe zijn.

Doelen:

Bovenaan de bijeenkomst staan de doelen van de bijeenkomst vermeld. Per bijeenkomst staan verschillende doelen geformuleerd waar de vakdocent tijdens de training met de kinderen aan kan werken. Hiervoor hebben wij gekozen, omdat wij denken dat het goed is dat de vakdocent weet waar hij/zij naartoe werkt.

Inhoud en tijdsindeling bijeenkomst:

In een kader staat in het kort de inhoud van de bijeenkomst omschreven. Hiervoor hebben wij gekozen zodat de vakdocent een beeld krijgt wat de inhoud is van de bijeenkomst, zonder dat hij/zij de gehele bijeenkomst heeft doorgelezen. In een tweede kader staat omschreven hoe lang er per onderdeel in de bijeenkomst gewerkt wordt. Op die manier denken wij dat de vakdocent goed de tijd kan bewaren tijdens een bijeenkomst.

Benodigdheden en voorbereiding:

Na deze kaders staan de benodigdheden en de voorbereidingen van de vakdocent voor de bijeenkomst puntsgewijs omschreven. Wij denken dat het duidelijk is voor de vakdocent om te weten wat hij/zij voor een bijeenkomst moet doen.

Uitleg per onderdeel:

Om het beeld van de vakdocent nog duidelijker te maken, is de gehele bijeenkomst per kopje uitgelegd. Iedere bijeenkomst zal door de vakdocent worden geopend en worden afgesloten met een samenvatting. In de samenvatting geeft de vakdocent de kinderen bij een aantal bijeenkomsten een klus mee. Deze klus kan gezien worden als een huiswerkopdracht. Wij hebben hiervoor gekozen nadat wij met Marloes van Baarle hebben gesproken. Zij vertelde ons dat kinderen huiswerk aan iets negatiefs koppelen. Om dit te voorkomen hebben wij ervoor gekozen om er een andere naam aan te geven.

In de uitleg staan bepaalde teksten in het groen geschreven. Alle teksten die in het **groen** zijn geschreven zijn de woorden die de vakdocent aan de groep verteld tijdens de sova-training. Doordat dit in kleur is geschreven is dit voor een vakdocent handig op te zoeken.

Tips en adviezen:

Aan het begin van de sova-training starten wij met algemene tips voor de vakdocent. Tijdens het schrijven van de sova-training verzamelde wij tips en adviezen voor de vakdocent. Wij vinden het belangrijk dat de vakdocent door middel van deze tips en adviezen een basis heeft om de sova-training te starten. Dit zijn tips en adviezen die de vakdocent tijdens elke bijeenkomst kan gebruiken. Verder geven wij tijdens elke bijeenkomst tips en adviezen die betrekking hebben op die bijeenkomst en de vakdocent handvatten geeft. Deze handige tips en adviezen staan aangegeven met een *. Dit * zal worden toegelicht aan het einde van iedere bijeenkomst.

Voor de sova-training kregen wij van SME de opdracht een leskist samen te stellen waaruit de vakdocent alle materialen kan halen die hij/zij nodig heeft bij de training. In deze leskist vindt de vakdocent de sova-map, de sfeermeter, doos voor de naamkaartjes, mappen, situatiekaartjes, voorbeeldvragen, lijm, scharen, stiften, potloden, cd en knikkers. (zie bijlage foto)

Ons eindproduct zal in een multomap worden gepresenteerd. Hiervoor hebben wij gekozen vanwege een aantal redenen. De bladzijden doen wij in insteekhoesjes om er op die manier voor te zorgen dat deze netjes blijven. Doordat het in een multomap zit zorgt dit voor bescherming en stevigheid. Tevens is het voor een vakdocent prettig wanneer hij/zij niet de hele map bij zich hoeft te hebben, maar er ook voor kan kiezen om er bladzijden uit te halen.

Verantwoording achteraf

Wanneer wij naar ons eindproduct kijken kunnen wij zeggen dat onze sova-training aansluit bij de wensen die wij vooraf bij ons eindproduct hadden.

Door literatuur- en praktijkonderzoek zijn wij erachter gekomen welke vaardigheden kinderen beschikken op de leeftijd van 9/10 jaar en welke onderwerpen zij belangrijk vinden. Door dit onderzocht te hebben en het belang hiervan in te zien sluiten wij in onze sova--training zoveel mogelijk aan op de belevingswereld van het kind.

In onze sova-training schenken wij aandacht aan verschillende onderwerpen zoals gevoelens van zichzelf en de ander, inleven, zelfvertrouwen en weerbaarheid, conflicten en waarden en normen. Hiermee zorgen wij ervoor dat in onze sova-training kinderen leren zowel naar zichzelf als naar een ander te kijken.

In onze sova-training hebben wij gezorgd voor veel afwisseling. Alle vormen die wij voorafgaand in onze sova-training wilden verwerken, komen er nu in voor op fotografie na. Dit hebben wij bewust niet verwerkt in onze sova-training, omdat dit in grote groepen niet haalbaar is, vanwege de tijd die hier aan vast zit.

Voorafgaand leek het ons belangrijk dat een leerkracht aanwezig is bij onze sova-training. Achteraf staan wij hier nog steeds achter. Uit praktijkonderzoek is naar voren gekomen dat de meningen hierover verschillen. Naar onze mening is het toch belangrijk dat de leerkracht een actieve rol inneemt bij onze sova-training en stellen dit als doel bij alle bijeenkomsten.

Van te voren wilde wij dat de vakdocent beschikte over bepaalde kennis en vaardigheden. Wij weten van te voren niet door wie onze sova-training gegeven gaat worden. Zo weten wij niet of de vakdocent onze sova-training op een andere wijze zal geven en diepgang centraal zal stellen.

Dankwoord

In een periode van nadenken, oriënteren, plezier, informatieverzameling, tegenslag, stress, analyseren, concluderen, melige buien en hoop, kijken wij met veel plezier terug op onze afstudeerperiode. Wij zijn zeer tevreden over ons productverslag en eindproduct! Dit hebben wij bereikt doordat wij hier zelf heel hard voor hebben gewerkt, maar zeker ook door de hulp van anderen. Aan het eind van dit verslag willen wij dan ook graag een aantal mensen bedanken. Allereerst willen wij Mark Peufflik bedanken voor zijn motiverende woorden, zijn enthousiasme en begeleiding. Ten tweede bedanken wij Danielle van Son voor haar ondersteuning en begeleiding bij het maken van onze sova-training "Dit ben ik, wie ben jij?".

Voor ons praktijkonderzoek hebben wij hulp gekregen van een aantal personen die het mogelijk hebben gemaakt om onderzoek te kunnen doen. Hierbij bedanken wij Joyce Wierda (Vrijeban), Dhr Poels (Bonte Pael), Marloes van Baarle (Boddaert), Frederique Hoenderkamp (Boddaert), Gerda van Keulen (PWA), Tineke (Anne Frank), Marleen van Dijk (Vrijeban) en Elwin van der Hoek.

Graag willen wij Bert, Joke, Raymond, Ton, Jeanneke, Maurice, Laura en Jasper bedanken die ons tijdens de afstudeerperiode hebben gesteund, in ons hebben geloofd en ons zijn blijven motiveren. Ook bedanken wij al onze vrienden die ons hebben gesteund.

Janneke Bolderheij
Suzanne Quist
April 2005

Bronvermelding

Boeken:

Baarda, dr. D.B., Goede, dr. M.P.M, de. Teunissen, dr. J. (2001). *Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff BV.

Beemen, Liesbeth, van. (2001). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff BV.

Cremers, Ton, Graaf, Floor, de. Hilhorst, Tanneke, Karman, Joris, Nillesen, Frans, Pijs, Erik. (1999) *Methodische vaardigheden 1*. Arnhem: Uitgeverij Angerenstein.

Janssen, Hans, Boreel, Alice. (2000). *Geen watjes, geen katjes*. Amsterdam: Uitgeverij Boom BV.

Rigter, Jakop. (1998). *Het Palet van de Psychologie*. Bussum: Coutinho.

Internet:

Anoniem. *Leefstijl voor jongeren voor het basisonderwijs*. URL: <http://www.leefstijl.nl>. Beschikbaar: 26-01-2005.

Anoniem. *Sociaal emotionele ontwikkeling*. URL: <http://www.sociaalemotioneel.nl>. Beschikbaar: 07-02-2005.

Jong, Piet, de. *Scriptie sociale vaardigheden*. URL: <http://members.lycos.nl/fenomeen3/id18.htm>. Beschikbaar: 26-01-2005.

Vos- Hoeven, T, van der. *Sociale vaardigheden*. URL: <http://www.opvoedadvies.nl>. Beschikbaar: 27-01-2005.

Overig:

Stichting Welzijn Escamp informatiefolder Den Haag

Activiteitenboek Welzijn Samenwerkende Instellingen O.W.O. (Overleg Welzijn in Onderwijs)

Bijlagen

Adres opdrachtgever:

**Stichting Mooi Escamp
Zichtenburglaan 260
2544 EB Den Haag**

Contactpersoon:

Danielle van Son coördinator VSD/ GOA

**De leskist behorende bij de handleiding van de sociale vaardigheidstraining
“Dit ben ik, wie ben jij?”**

Geachte leerkrachten,

Wij zijn twee studenten van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool. In samenwerking met Stichting Welzijn Escamp uit Den Haag doen wij voor ons afstudeerproject onderzoek naar sociale vaardigheidstrainingen op verschillende basisscholen in Den Haag.

De probleemstelling van ons onderzoek is: "waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs?"

Uit literatuuronderzoek komt naar voren dat de belangstelling voor sociale vaardigheidstrainingen op basisscholen steeds groter wordt.

Door middel van een enquête willen wij achterhalen wat U, werkend vanuit een basisschool belangrijk vindt aan een sociale vaardigheidstraining en waarom U dit belangrijk vindt. Het resultaat zullen wij verwerken in een eigengemaakte sociale vaardigheidstraining die gericht zal zijn op kinderen uit groep 6.

Mocht U na het invullen van de enquête geïnteresseerd zijn geworden in een sociale vaardigheidstraining kunt U voor het nieuwe schooljaar een training inkopen bij Stichting Welzijn Escamp.

Graag vragen wij uw medewerking door het invullen van de enquête die wij als bijlage hebben meegezonden. Deze enquête hoeft alleen ingevuld te worden door leerkrachten van groep 6.

Wij zien de enquête graag zo spoedig mogelijk retour via e-mail.

Mocht U nog vragen en/of opmerkingen hebben, kunt U ons bereiken op:

E-mail: suusenjans@hotmail.com

Mobiel: 06-24809045

Alvast bedankt voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Janneke Bolderheij

Suzanne Quist

Enquête Leerkrachten groep 6 van de basisschool

School: _____

Aantal kinderen in de klas: _____

Heeft u wel eens gewerkt met een sociale vaardigheidstraining?

0 ja 0 nee

Wordt er op dit moment op uw school gebruikt gemaakt van een sociale vaardigheidstraining?

0 ja 0 nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke groep wordt die sociale vaardigheidstraining gegeven?

0	kleuters	0	groep 6
0	groep 3	0	groep 7
0	groep 4	0	groep 8
0	groep 5	0	anders nl _____

Welke 5 onderwerpen vindt u belangrijk voor een sociale vaardigheidstraining voor groep 6?

0	pesten	0	opkomen voor jezelf
0	uiterlijk	0	zelfbeeld
0	zelfredzaamheid	0	weerbaarheid
0	hulpvragen	0	omgaan met elkaar
0	communicatie	0	inzicht eigen gedrag en van anderen
0	samenwerken	0	herkennen en uiting van gevoelens
0	luisteren	0	complimenten geven en krijgen
0	problemen oplossen	0	houding
0	onderhandelen	0	invoegen in een groep
0	reageren op afwijzing	0	fouten leren toegeven

Waar moet volgens u een sociale vaardigheidstraining voor groep 6 aan voldoen?

Wat vinden kinderen uit groep 6 gezien het onderwerp belangrijk?

Stel een vakdocent geeft aan uw klas een sociale vaardigheidstraining, aan welke eisen moet de vakdocent volgens u aan voldoen?

Hoe groot schat U de spanningsboog in (lengte van concentratie) bij kinderen uit groep 6?

Wat zijn volgens U de meest voorkomende 'problemen' bij kinderen uit groep 6 op het gebied van sociaal gedrag?

Mocht U in deze enquête nog belangrijke informatie missen heeft U hieronder de mogelijkheid om dit te vermelden.

Geachte ouders/ opvoeders,

Wij zijn twee studenten van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool. In samenwerking met Stichting Welzijn Escamp uit Den Haag doen wij voor ons afstudeerproject onderzoek naar sociale vaardigheidstrainingen op verschillende basisscholen. De probleemstelling van ons onderzoek is: "waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs?" Uit literatuur onderzoek komt naar voren dat de belangstelling voor sociale vaardigheidstrainingen op basisscholen steeds groter wordt.

Door middel van deze enquête willen wij achterhalen wat "U, als ouder/ opvoeder belangrijk vindt aan een sociale vaardigheidstraining en waarom U dit belangrijk vindt. Het resultaat zullen wij verwerken in een eigengemaakte sociale vaardigheidstraining die gericht zal zijn op kinderen uit groep 6.

Graag vragen wij uw medewerking door het invullen van de enquête die wij als bijlage hebben meegezonden.

Wij zien de enquête graag zo spoedig mogelijk retour via mail.

Mocht U nog vragen en/of opmerkingen hebben, kunt u ons bereiken op:

Mobiel: 06-24809045

Alvast bedankt voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Janneke Bolderheij
Suzanne Quist

Enquête ouders/ opvoeders van kinderen uit groep 6 van de basisschool

School: _____

Aantal kinderen in de klas: _____

Heeft uw kind op school weleens een sociale vaardigheidstraining (afgekort sovatraining) gekregen?

0 ja 0 nee

Wordt er op dit moment op de school van uw kind gebruik gemaakt van een sovatraining?

0 ja 0 nee

Zo ja, wat vindt u van het resultaat van de gegeven sovatraining? En ziet u verschil bij uw kind door de training?

Vindt u dat een sovatraining standaard gegeven moet worden op een basisschool?

0 ja 0 nee

Waarom?

Welke 10 onderwerpen zou u belangrijk vinden voor een sovatraining voor uw kind?

0 pesten	0 opkomen voor jezelf
0 uiterlijk	0 zelfbeeld
0 zelfredzaamheid	0 weerbaarheid
0 hulpvragen	0 omgaan met elkaar
0 communicatie	0 inzicht eigen gedrag en van anderen
0 samenwerken	0 herkennen en uiting van gevoelens
0 luisteren	0 complimenten geven en krijgen
0 problemen oplossen	0 houding
0 onderhandelen	0 invoegen in een groep
0 reageren op afwijzing	0 fouten leren toegeven

Hoe ziet u een sovatraining voor ogen? Wat voor beeld heeft u hierbij?

Wat vinden volgens u kinderen uit groep 6 gezien het onderwerp belangrijk?

Welke vaardigheden moet een docent hebben om een sovatraining te kunnen geven?

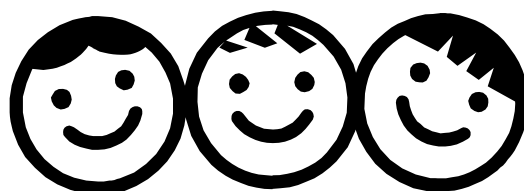
Wat zijn volgens U de meest voorkomende 'problemen' bij kinderen uit groep 6 op het gebied van sociaal gedrag?

Als ouder/opvoeder heeft u een belangrijke rol in de opvoeding van uw kind. Tijdens een sovatraining krijgt uw kind opdrachten mee naar huis om te kunnen oefenen. Welke rol neemt u aan ten opzichte van deze opdrachten en uw kind?

Mocht U in deze enquête nog belangrijke informatie missen heeft U hieronder de mogelijkheid om dit te vermelden.

"Dit ben ik, wie ben jij?"

Sociale vaardigheidstraining

Handleiding

Geschreven door:
Janneke Bolderheij & Suzanne Quist

MOOI!
escamp

Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Afstudeerproject 2005
Begeleiding: Mark Peufflik
Medebeoordelaar: Jacob de Ligny
In opdracht van Stichting Mooi Escamp

Voorwoord

Voor u ligt de handleiding van de sociale vaardigheidstraining “Dit ben ik, wie ben jij?”. Deze handleiding is geschreven in opdracht van de Haagse Hogeschool en Stichting Mooi Escamp in Den Haag. De handleiding is eenvoudig te volgen en gericht op vakdocenten in dienst van SME.

Deze sociale vaardigheidstraining, hierna te noemen sova-training, is bedoeld voor kinderen uit groep 6 van de basisschool. De sova-training is zo ontworpen dat de training toepasbaar is op alle basisscholen.

Dit product is ontstaan door het samen brengen van verschillende informatie tot één complete sova-training. De onderwerpen die in deze sova-training verwerkt zijn, zijn tijdens ons onderzoek naar voren gekomen. Zowel de theorie als de hulpverleners op het gebied van sociale vaardigheden, leerkrachten en ouders/opvoeders, gaven aan dat dit belangrijke onderwerpen zijn voor een sova-training. Deze onderwerpen zijn houding, gevoelens, inlevingsvermogen, zelfvertrouwen, weerbaarheid, waarden en normen en conflicten. Aansluitende oefeningen staan omschreven in de training.

Alle bijeenkomsten hebben eenzelfde opbouw om zo structuur te bieden in deze handleiding. Bovenaan de bijeenkomst zult u de doelen hiervan aantreffen. Per bijeenkomst staan verschillende doelen geformuleerd waar u tijdens de training met de kinderen aan kunt werken. Daaronder ziet u twee kaders. In het eerste kader staat in het kort de inhoud van de bijeenkomst beschreven. Het tweede kader geeft de tijdsindeling van de bijeenkomst aan. Na deze kaders staan de benodigdheden en de voorbereidingen voor de bijeenkomst puntsgewijs omschreven. Zo heeft u in het kort een beeld van de beschreven bijeenkomst. Om uw beeld nog duidelijker te maken, is de gehele bijeenkomst per kopje uitgelegd. Iedere bijeenkomst zal door u worden geopend en worden afgesloten met een samenvatting. Met handige tips en adviezen aan het einde zal u handvatten krijgen bij de bijeenkomst. Deze tips en adviezen staan aangegeven met een *. Dit * zal worden toegelicht aan het einde van iedere bijeenkomst.

Alle tekst die in het **groen staat** geschreven, zijn de woorden die u vertelt aan de groep waar u de sova-training aan zult geven. Dit is duidelijk voor de kinderen en maakt het voor u overzichtelijk en makkelijk.

Tijdens iedere bijeenkomst is het de bedoeling dat u de kinderen laat zitten op hun eigen plek in de klas. Er is hiervoor gekozen, omdat het op die manier voor de kinderen bij elke bijeenkomst structuur biedt. Ook zal er vaak niet de mogelijkheid zijn om in een klas bijvoorbeeld een kringopstelling te maken. Een mogelijkheid zou zijn om de training te geven in een gymzaal. Wel is het daarbij van belang om een flap-over te gebruiken in plaats van het schoolbord. Hierover kan van tevoren overleg plaatsvinden met de leerkracht van de desbetreffende school.

De sova-training is gedeeltelijk vorm gegeven in een leskist. In deze leskist vindt u benodigdheden die u tijdens de bijeenkomsten nodig zult hebben. Hierin vindt u de sova-map, de sfeermeter, doos voor de naamkaartjes, mappen, lijm, scharen, stiften, potloden, cd en knikkers.

Om deze training te kunnen geven is het belangrijk dat de vakdocent bepaalde vaardigheden beheerst. Deze vaardigheden zijn:

- veilige sfeer creëren;
- geduld;
- inschatten niveau van de klas;
- goed contact maken met kinderen;
- goed luisteren;
- inleven in de kinderen;
- sterk in de schoenen staan en orde houden;
- enthousiast zijn en uitstraling hebben;
- aansluiten op de belevingswereld van de kinderen;
- overzicht bewaren en plannen;
- oog voor alle kinderen hebben.

Voor u als vakdocent is het belangrijk stil te staan bij deze vaardigheden en hier rekening mee te houden.

Belangrijk tijdens deze training is om de leerkracht van de desbetreffende klas er actief bij te betrekken. Hiervoor is gekozen, omdat scholen vaak veel kinderen in de klas hebben. Wanneer een leerkracht u tijdens de bijeenkomsten begeleidt zal het voor u als vakdocent prettiger zijn en zullen de gestelde doelen voor de kinderen beter haalbaar kunnen zijn. Ook kan dit bijdrage aan een veilige sfeer in de klas, doordat er een bekend iemand tijdens de bijeenkomsten aanwezig is.

Het einddoel van deze sova-training is kinderen tips en handvatten te geven om beter om te kunnen gaan met sociale vaardigheden en/of deze verder te ontwikkelen.

Janneke Bolderheij
Suzanne Quist
April 2005

Inhoud

	Pagina
De doelgroep	6
Algemene tips en adviezen voor de vakdocent	7
Bijeenkomst 1 Welkom	11
Kennismaking	12
Sova-training en eindproduct	12
Afspraken en sfeermeter	13
Het Paspoort "Dit ben ik"	14
Bijeenkomst 2 Hoe kom ik over?	15
Houding	15
Oogcontact	16
Stemvolume	16
Bijeenkomst 3 Gevoelens van jezelf en een ander	18
Inventariseren gevoelens	18
Collage maken	19
Bijeenkomst 4 Gevoelens benoemen	20
Klasgesprek "Ik voel en ik doe"	21
Spel "Welk gevoel voel je?"	21
Bijeenkomst 5 Ik en de ander	23
Spel "Ik zie, ik zie en denk aan..."	23
Werkblad "Mijn wereld"	24
Bijeenkomst 6 Inleven	26
Rollenspel "Pesten en gepest worden"	26
Bijeenkomst 7 Baas en volger	28
Volgen van bewegingen	28
Baas → volger	29
Bijeenkomst 8 Dit ben ik	30
Complimentjes geven en krijgen	31
Het Paspoort "Dit ben ik"	31
Bijeenkomst 9 Waarden en normen	33
Waarden en normen	33
Klasgesprek	34
Spel "Hoe dichtbij kom jij"	34
Bijeenkomst 10 Verschillen	36
Opdracht "Verschillen"	36
Kinderbrieven	37

Inhoud

	Pagina
Bijeenkomst 11 Conflicten	39
Conflicten en klasgesprek	39
Rollenspel "Meningsverschillen"	40
Bijeenkomst 12 Mag ik meedoen?	42
Afwijzingen en reacties	42
Rollenspel "Mag ik meespelen?"	43
Bijeenkomst 13 NEE!	45
"Nee" en rollenspel "Nee"	45
"Nee" oefening	47
Bijeenkomst 14 Vriendschap	49
Vriendschap en Klasgesprek	49
Advertentie maken	50
Bijeenkomst 15 Tot ziens	51
Reacties tentoonstelling	51
Evaluatie	51
Spel "Vertrouwen en loslaten"	52
Bronvermelding	53
Boeken	53
Internet	54
Bijlagen	55
1 Naamkaartjes	
2 Werkblad "Gevoelens"	
3 Vier gezichten	
4 Werkblad "Mijn wereld"	
5 Werkblad "Dit ben ik, wie ben jij?"	
6 Wereld "Onze regels thuis"	

De doelgroep

Deze training is specifiek ontwikkeld voor kinderen uit groep 6 van de basisschool. In een klas zitten veel verschillende kinderen. Het grootste gedeelte van de kinderen zullen geen gedragsprobleem hebben. De kinderen zullen opletten, hun klussen maken en luisteren naar de leerkracht. Ze zijn vaak beleefd, liggen goed in de groep en gaan graag naar school. Deze kinderen worden leerlingen zonder probleemgedrag genoemd. Zij zullen baat hebben bij het positieve onderwijsleerklimaat, dat ontstaat tijdens de sova-training. Voor u als vakdocent zal het werken met deze kinderen als prettig worden ervaren. Uw bijeenkomsten zullen rustig en zonder onderbrekingen verlopen.

Ook zijn er kinderen die gedragsproblemen hebben. Zij zullen moeite hebben om bepaald gedrag eigen te maken. Niet stil kunnen zitten, conflicten oplossen door middel van vechten, angstig zijn en bijvoorbeeld opstandig gedrag laten zien. Voorbeelden van probleemgedrag kunnen zijn:

Aandachttekort

U kunt dit kind herkennen doordat het snel wordt afgeleid. Als vakdocent is het belangrijk om tijdens de sova-training ervoor te zorgen dat er zo min mogelijk geluids- en bewegingsprikkels aanwezig zijn.

Hyperactief

U kunt dit kind herkennen doordat het niet lang kan zitten op één plek. Het kind heeft moeite om stil te zitten. Tijdens de sova-training is het belangrijk om voor veel afwisseling te zorgen. U kunt van te voren aangeven hoelang het kind moet stilzitten, zodat het kind weet waar hij/zij aan toe is. Structuur is voor deze kinderen heel belangrijk.

Oppositieel-opstandig

U kunt dit kind herkennen doordat het kind vaak ruzie maakt met volwassenen. Het kind vraagt veel negatieve aandacht van u als vakdocent. Dit kost het kind veel energie, omdat zij het gevoel hebben niets te mogen en veel te moeten wat voor hen veel frustraties met zich mee brengt. Bij deze kinderen is het belangrijk dat zij mee mogen nadenken over de afspraken die zullen gelden bij de bijeenkomsten.

Verlegen/ teruggetrokken

U kunt dit kind herkennen doordat het angstig, verlegen en teruggetrokken gedrag vertoont. Het kind doet vaak niet actief mee tijdens de bijeenkomsten. Vaak zijn deze kinderen bang om fouten te maken, om straf te krijgen en dat u boos op ze wordt. Daarom is het voor u als vakdocent belangrijk om uw bijeenkomsten voorspelbaar en controleerbaar te maken, zodat kinderen weten waar zij aan toe zijn.

Algemene tips en adviezen voor de vakdocent

Aansluiten op actuele onderwerpen uit de klas:

Het is belangrijk als vakdocent aan te sluiten op actuele onderwerpen die spelen in de klas. Soms kan een kind een onderwerp inbrengen en reageren andere kinderen hierop. Het is belangrijk om deze onderwerpen dan niet uit de weg te gaan, maar hier juist op in te spelen. Wanneer het om een situatie gaat die de kinderen zelf hebben meegemaakt of dichtbij hun heeft gestaan, zal het beter begrijpbaar voor hen zijn.

Zorg er als vakdocent ook voor dat uzelf met actuele onderwerpen komt die aansluiten op de beleavingswereld van de kinderen.

Accepteer de gevoelens van kinderen:

Het is voor kinderen belangrijk dat u de gedachten en gevoelens van de kinderen serieus neemt en niet negeert. Door op de gedachten en gevoelens van de kinderen in te gaan erkent u de gedachten en gevoelens en geeft u de kinderen de aandacht waar zij om vragen.

Complimenten geven:

Voor kinderen is het belangrijk dat ze af en toe waardering voor iets krijgen. Wanneer u als vakdocent een kind een compliment geeft is het belangrijk te letten op dat het compliment duidelijk en niet te algemeen is. Tevens dient het compliment te vertellen welk gedrag je waardeert en waarom. Een compliment komt bij het kind het beste over wanneer dit gecombineerd wordt met de juiste gezichtsuitdrukking.

Conflicten oplossen:

Het is belangrijk om als vakdocent tijdens de rollenspellen en/ of oefeningen een afwachtende houding aan te nemen, zodat kinderen zelf tot een oplossing moeten komen bij een conflict. Grijp als vakdocent pas in wanneer kinderen onderling agressief dreigen te worden naar elkaar toe of wanneer er een oplossing komt wat ten koste gaat van de zwakste persoon.

Flexibel zijn tijdens de bijeenkomsten:

Als vakdocent is het belangrijk om tijd te bewaren tijdens de bijeenkomsten. Het kan zijn dat niet alle bijeenkomsten lopen zoals u gepland heeft. Het is daarom belangrijk om hier flexibel en creatief te zijn in uw oplossingen.

Geef ieder kind evenveel aandacht:

Het is belangrijk dat ieder kind evenveel aandacht krijgt. Dat kan erg lastig zijn. Vaak is het zo dat de drukke kinderen al snel veel aandacht krijgen, waardoor de wat stillere kinderen bijvoorbeeld niet aan de beurt komen. Vergeet deze stillere kinderen dus niet en laat deze niet de dupe worden van de drukke kinderen.

Geef ieder kind het gevoel dat hij/zij meetelt:

Het is belangrijk dat u als vakdocent ieder kind het gevoel geeft dat hij/zij erbij hoort en meetelt. Zo wordt het zelfbeeld en daarmee het zelfvertrouwen positief beïnvloed. Tijdens de bijeenkomsten zal er weinig tijd zijn om de kinderen individuele aandacht te geven. Toch kunt u door kleine dingen te doen, kinderen dit gevoel meegeven. Hierbij kunt u denken aan: kinderen elke bijeenkomst begroeten bij de deur, onder vier ogen het kind een complimentje geven, laten merken dat je een kind hebt opgemerkt en herkenbaarheid vergroten (bij deze sova-training gebeurt dit door middel van het gebruik van de naamkaartjes).

Gevoelens onder woorden brengen:

Wanneer u als vakdocent merkt dat een kind moeite heeft zijn/haar gevoelens onder woorden te brengen, kunt u het kind hierbij helpen. Dit kunt u doen door bijvoorbeeld zelf uw gevoelens te beschrijven bij een situatie. Voor kinderen zal dit kunnen voelen als een blijk van medeleven.

Gevoelens van zichzelf en een ander:

Kinderen beseffen niet altijd dat andere kinderen dezelfde gevoelens kunnen ervaren bij een bepaalde situatie. Voor u als vakdocent is het belangrijk de kinderen te stimuleren te luisteren naar elkaar. Door naar elkaar te luisteren komen zij te weten hoe de ander zich voelt en kunnen zij het vergelijken met hun eigen gevoel.

Iedereen heeft sterke en zwakke punten:

Tijdens bepaalde bijeenkomsten wordt er stilgestaan bij zowel sterke als zwakke kanten. Als vakdocent is het belangrijk dat u de kinderen laat inzien dat niemand overal goed in is en niemand overal slecht in is! Tijdens een sova-training ontdekken de kinderen deze sterke en zwakke punten, voor het ontwikkelen van een positief zelfbeeld is het belangrijk dat de kinderen hierin begeleid worden.

Manieren om iets te zeggen:

Voor kinderen is de gezichtsuitdrukking belangrijker dan wat er gezegd wordt. Kinderen zijn gevoelig voor de toon waarop iets gezegd wordt en de uitdrukking van het gezicht hierbij. Het is daarom belangrijk om als vakdocent hier rekening mee te houden.

Meeleven met de kinderen:

Het is belangrijk om naast de zaken die echt betrekking hebben op school, ook belangstelling te tonen aan kinderen als het gaat om zaken uit het privé-leven. Kinderen voelen dit goed aan wanneer je met ze meeleeft. Dit zal een betere band scheppen. Door met een kind mee te leven is het belangrijk dat u goed naar het kind luistert. Goed luisteren doet u door het verhaal van het kind in eigen woorden samen te vatten en de gevoelens van het kind onder woorden te brengen.

Moedig kwetsbare kinderen aan:

Mocht u als vakdocent tijdens een bijeenkomst merken dat bepaalde kinderen het moeilijk vinden om voor zichzelf op te komen, probeer deze kinderen dan extra te stimuleren door hiermee te oefenen. Of laat de leerkracht het kind begeleiden tijdens een oefening.

Opbouwende kritiek:

Tijdens de bijeenkomsten zal u als vakdocent situaties meemaken waarbij kinderen niet doen wat u zegt. Het kan bijvoorbeeld iets zijn wat u ontzettend boos maakt of waarin u teleurgesteld wordt. Het is belangrijk om in zo'n situatie opbouwende kritiek te leveren en daarin duidelijk te zijn. Hierbij vertelt u van welk gedrag u niet gediend bent, maar ook is het belangrijk om te vertellen welk gedrag u in deze situatie wel verwacht.

Positief motiveren:

Het kan tijdens een oefening voorkomen dat een kind het niet lukt de oefening in één keer goed te doen. Wanneer dit het geval is, is het belangrijk om niet de nadruk te leggen op dat wat mis is gegaan, maar het kind op een positieve manier motiveert. Wanneer u als vakdocent erg de nadruk legt op hetgeen wat minder goed is gegaan, kan dit het kind demotiveren om verder te oefenen.

Privacy van het gezin:

Als vakdocent heeft u de taak ervoor te zorgen dat de privacy van het gezin niet wordt geschonden. Als een kind in de klas een situatie schetst van de thuissituatie waarvan u vindt dat dit te ver gaat, is het uw taak om het kind hierin te remmen. U kunt het kind uitleggen dat deze situatie niet voor iedereen van belang is. Eventueel kunt u met het kind afspreken om hier na de bijeenkomst verder over te praten.

Regels:

Tijdens de bijeenkomsten maakt u afspraken met de kinderen waaraan zij zich zullen moeten houden. Het is daarbij belangrijk dat u als vakdocent zich ook houdt aan de regels. U kunt uiteraard weleens een fout maken, maar houdt daarbij rekening dat kinderen verwachten dat u het goede voorbeeld geeft. Het zal voor de kinderen niet duidelijk zijn wanneer iets wel mag en wanneer niet.

Respect:

Als vakdocent heeft u een voorbeeldfunctie, daarom is het belangrijk om kinderen met respect te behandelen. Zo leren zij anderen met respect te behandelen. Wanneer u dit niet doet, zullen de kinderen dit ook aanleren. Houdt rekening met de eventuele verschillende culturen in de groep.

Speelse en ongedwongen manier:

Zorg ervoor dat kinderen de sova-training zien als een training waarvan ze iets gaan leren en het niet aan iets negatief koppelen. Kinderen zullen sneller dingen oppikken wanneer dit op een speelse en ongedwongen manier wordt aangeboden. Wanneer kinderen ongemotiveerd aan een training beginnen, zullen zij ook niet openstaan voor de aangeboden stof.

Terugkoppelen naar voorgaande leermomenten:

Het is belangrijk om telkens terug te koppelen naar hetgeen wat de kinderen is aangeleerd in voorgaande bijeenkomsten.

Uw gevoelens:

Door in sommige gevallen uw eigen gevoelens te uiten, kan het kinderen helpen hun eigen gevoelens te accepteren en ermee leren om te gaan.

Veilige sfeer:

Het is voor kinderen belangrijk dat er tijdens de bijeenkomsten een veilige sfeer gecreëerd wordt. Dit kunt u bereiken door alle tips uit deze lijst zorgvuldig door te lezen en deze in uw training te verwerken.

Vragen:

Het is belangrijk kinderen te laten weten dat vragen stellen mag. Geef ook duidelijk aan dat geen enkele vraag als “dom” of “slecht” gezien wordt.

Waarden en normen:

Het is belangrijk te vertellen waarom er waarden en normen zijn. Het is niet de bedoeling om kinderen waarden en normen aan te leren of aan te praten. De taak van u als vakdocent is om kinderen te laten nadenken over wat hun waarden en normen zijn.

Wees als vakdocent uzelf:

Het is als vakdocent belangrijk om uzelf te blijven tijdens een sova-training en u niet beter voor te doen dan u bent. Kinderen zullen dan eerder hun gedachten en gevoelens aan u toevertrouwen en zullen ook zichzelf blijven.

Denk er als vakdocent goed bij na dat wanneer u uw mening geeft dit in de ik-vorm te formuleren. Het is uw mening en deze hoeven de kinderen niet over te nemen.

Zeker zijn van uzelf:

Het is belangrijk voor een groep dat u sterk in uw schoenen staat. Wanneer uzelf onzeker overkomt zullen kinderen minder snel iets van u aannemen. Kinderen in de klas die veel zelfvertrouwen hebben kunnen over u heen lopen. Kinderen van onzekere aard zullen doordat ze niet het goede voorbeeld krijgen minder snel hun zelfvertrouwen winnen tijdens de training.

Bijeenkomst 1 Welkom

Doelen:

- kennismaken met elkaar;
- info over sova-training;
- info over de tentoonstelling;
- wat is de verwachting van kinderen;
- bewust worden van jezelf en je bezigheden.

Inhoud bijeenkomst:

Kennismaking, sova-training en tentoonstelling, afspraken maken over sfeermeter, opdracht het Paspoort “Dit ben ik” en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 5 minuten
Kennismaking	± 15 minuten
Sova-training en tentoonstelling	± 10 minuten
Afspraken maken over sfeermeter	± 10 minuten
Het Paspoort, “Dit ben ik”	± 15 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- naamkaartjes (zie bijlage1)
- doos voor naamkaartjes
- mappen
- sfeermeter
- lijm
- scharen
- papier
- stiften/potloden
- papier voor het Paspoort.

Vorbereiding vakdocent:

- de bijeenkomst doorlezen.
- zorgen voor een schoon schoolbord
- naamkaartjes maken voor de kinderen, leerkracht en zichzelf. De naamkaartjes worden in een doos gedaan en wordt vooraan in de klas gezet
- het bord verdelen in een rood en groen vlak
- de sfeermeter op een zichtbare plek in de klas hangen
- op het bord een lijst van antwoorden op vragen schrijven die in het Paspoort staan.
- de materialen klaarleggen voor de opdracht het Paspoort “Dit ben ik”.
- zorgen voor foto's van de kinderen.*1
- aangeven dat de “Paspoorten” tentoon gesteld zullen worden vanaf de 14de bijeenkomst.

Opening bijeenkomst:

Tijdens elke bijeenkomst vindt er een opening plaats waarin wordt uitgelegd wat er die bijeenkomst zal gaan gebeuren.

Kennismaking:

Voordat de sova-training start heeft de vakdocent voor ieder kind, de leerkracht en voor zichzelf een naamkaartje gemaakt. Al deze naamkaartjes worden in een zogenaamde doos gedaan en wordt vooraan de klas gezet. Ieder kind komt aan de beurt om een naamkaartje uit deze doos te pakken. Het kaartje wordt voorgelezen en degene van wie de naam is mag zich voorstellen.

Wanneer het kind zijn naam gezegd heeft pakt hij/zij een naamkaartje uit de doos, enz. Dit is een leuke en speelse manier om zo iedereen aan bod te laten komen, zo ook de leerkracht en de vakdocent.

De naamkaartjes zullen bij iedere bijeenkomst gedragen worden zodat de vakdocent met de namen kan oefenen en het kind bij de naam kan noemen. Ieder kind houdt zijn/haar eigen naamkaartje bij zich in zijn/haar laadje. Dit zal voor een vertrouwde sfeer zorgen.

Uitleg sova-training:

Tijdens deze uitleg zal de vakdocent uitleggen aan de groep wat een sova-training precies is.

Sova-training:

Sociale vaardigheid betekent dat kinderen goed met elkaar om kunnen gaan.

Soms vinden kinderen het lastig om in bepaalde situaties goed met elkaar om te gaan. Je hebt bijvoorbeeld ruzie, je durft geen nee te zeggen, je wilt met andere kinderen meespelen, maar weet niet hoe je dit aan moet pakken, je bent heel boos of verdrietig. Tijdens een sova-training leer je hoe je op school, thuis, in de buurt of op een club beter met anderen kan omgaan.

Elke bijeenkomst gaat over een bepaald onderwerp. In deze sova-training gaan we de volgende onderwerpen behandelen:

- ***gevoelens van jezelf en een ander***
- ***inleven in jezelf en de ander***
- ***zelfvertrouwen en weerbaarheid***
- ***waarden en normen***
- ***conflicten***
- ***leren om te gaan met afwijzing***
- ***nee durven zeggen***
- ***hoe kom je over *2***

Bij elke bijeenkomst krijg je opdrachten zoals rollenspellen, werkbladen maken, klasgesprekken en spelletjes. Ook zal je na sommige bijeenkomsten een klus krijgen. Een klus is een opdracht die je meekrijgt om thuis te maken. Zo kun je oefenen wat je geleerd hebt of nadenken over onderwerpen die we hebben behandeld. Deze klus zal te maken hebben met de onderwerpen die we tijdens de sova-training bespreken/oefenen.

Alle werkbladen of andere gemaakte stukken worden door ieder kind verzameld in een eigen map die ze mogen houden. Verder wordt er bij een aantal bijeenkomsten gewerkt aan het eindproduct.

Uitleg eindproduct:

Tijdens de gehele sova-training wordt er met de kinderen gewerkt aan een eindproduct. Het eindproduct is een tentoonstelling waarin alle gemaakte opdrachten van de sova-training tentoongesteld zullen worden. Op een aparte plek in de klas zal er door de leerkracht ruimte worden gemaakt om hier alle gemaakte opdrachten op te kunnen hangen. Vanaf bijeenkomst 14 kunnen de leerkracht en de kinderen ouders/opvoeders uitnodigen om naar de tentoonstelling te komen kijken. Dit gebeurt bij voorkeur wanneer ouders/opvoeders in de middag de kinderen komen ophalen.*3

Afspraken maken:

Om echt met de sova-training te kunnen beginnen worden er tijdens elke bijeenkomst nieuwe afspraken gemaakt om de bijeenkomst goed te laten verlopen. De vakdocent maakt samen met de groep gezamenlijke afspraken. Deze afspraken worden met elkaar besproken zodat de kinderen de gelegenheid krijgen om hier zelf over na te denken. Deze afspraken zullen slaan op handige en minder handige punten tijdens de sova-training. Hierbij kan gedacht worden aan:

Groen = handig:

Luisteren naar elkaar
Elkaar laten uitpraten
Elkaar niet uitlachen
Vinger opsteken

Rood = minder handig:

Niet naar elkaar luisteren
Door elkaar heen praten
Elkaar uitlachen
Niet meedoen

Vanaf de volgende bijeenkomst zullen bij de opening deze afspraken worden gemaakt. Al deze afspraken zullen door de vakdocent opgeschreven worden op het bord. Zie voor verdere uitleg de sfeermeter.

Uitleg sfeermeter:

De sfeermeter geeft aan hoe de groep kinderen meedoen tijdens de sova-training. Zoals hierboven geschreven maakt de vakdocent tijdens iedere bijeenkomst afspraken met de groep. Bij het maken van deze afspraken schrijft de vakdocent ze op het bord. Wanneer de kinderen in de groep laten zien dat zij goed aan deze punten werken gaat de sfeermeter omhoog of blijft deze staan. Wanneer de groep minder goed meewerkt zal de sfeermeter omlaag gaan. Tijdens elke bijeenkomst hangt de sfeermeter op het bord en start de sfeermeter in het midden (nummer 5). Het doel van de sfeermeter is dat de kinderen gaan inzien wat het effect is van hun eigen gedrag. Tijdens de afsluiting van de bijeenkomst staat de vakdocent hierbij stil. De vakdocent bespreekt met de kinderen hoe de sfeer was, wat er goed ging en wat niet en hoe dat kwam. Hierdoor betreft de vakdocent de kinderen er actief bij en zet ze tot nadenken.

Wanneer de sfeermeter aangeeft dat de groep goed meewerkt en dus omhoog gaat, kan de vakdocent de groep belonen aan het einde van de bijeenkomst, maar ook tijdens de bijeenkomst. Deze beloningen kunnen impulsief bedacht worden en mogen niet van grote aard zijn. Een voorbeeld van een beloning kan bijvoorbeeld zijn om de wensen van de groep door te laten gaan. Dus wanneer ze bijvoorbeeld in tweetallen aan een opdracht moeten werken, ze deze tweetallen zelf uit laten kiezen. Of om een rollenspel nog een keer te laten spelen.*4

Uitleg opdracht “Paspoort, dit ben ik”:

Iedereen is anders en wie ben jij nou eigenlijk? Om dit voor jezelf duidelijk te krijgen gaan we een paspoort over jezelf maken. In dit paspoort komen allerlei dingen te staan. Hoe zie je er nu uit en hoe zag je er vroeger uit? Hoe zie je jezelf? Hoe voel je je wel eens? Waar ben je trots op? Wat kan je al goed en wat wil je nog leren? Wie en wat zijn er allemaal belangrijk voor jou? Wat wil je later allemaal gaan doen? Al deze en misschien nog andere onderwerpen ga je in je eigen paspoort beschrijven en/of tekenen.

Laat de kinderen een paspoort maken waarin ze zelf de hoofdrol spelen *5. Voor dit paspoort wordt de (pas)foto gebruikt die is meegenomen. De kinderen leren zo om naar zichzelf te kijken en na te denken over verschillende onderwerpen. Tijdens de 7^e en eventueel de 14^e bijeenkomst kunnen de kinderen nog een bepaalde tijd aan het paspoort werken. Het paspoort kan de volgende hoofdstukindeling hebben:

- 1) Dit ben ik nu en zo was ik vroeger
- 2) Zo zie ik mezelf.
- 3) Gevoelens van mezelf
- 4) Hier ben ik trots op.
- 5) Dit kan ik allemaal al.
- 6) Hier heb ik nog moeite mee en zou ik graag willen leren.
- 7) Wie en wat er allemaal belangrijk voor me zijn.
- 8) Dit wil ik nog allemaal gaan doen.
- 9) En verder..... (andere onderwerpen die je nog niet benoemt hebt in je paspoort.)

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en vraagt aan de kinderen of zij nog vragen hebben over de sova-training.

Tips en adviezen:

*1: U licht van te voren de leerkracht in om kinderen een foto van zichzelf mee te laten nemen voor de eerste bijeenkomst. Wanneer er geen foto's worden meegenomen kunt u de leerkracht vragen of er foto's op school aanwezig zijn van de kinderen (bijvoorbeeld pasfoto's). Is dit er ook niet kunt u de kinderen altijd zichzelf laten tekenen.

*2: Wanneer kinderen de onderwerpen die worden behandeld tijdens de sova-training niet begrijpen is het verstandig deze aan de kinderen uit te leggen. De vakdocent kan dit doen door voorbeelden te geven.

*3: De leerkracht kan zelf het beste kijken welke manier het beste aansluit bij de ouders/opvoeders om ze hiervoor uit te nodigen. U bespreekt dit van te voren met de leerkracht.

*4: Het is bij het belonen wel belangrijk om het aan de groep uit te leggen waarom dit gebeurt. Benoem het dus duidelijk en vertel hierbij “Ik zie dat jullie het verdiend hebben om zelf tweetallen uit te kiezen.” Zo laat u de eigenwaarde groeien.

*5: Een aantal kinderen uit de klas zullen moeite hebben met het maken van een Paspoort. Daarom is het handig om een aantal voorbeeld antwoorden op het bord te schrijven zodat kinderen begrijpen wat de bedoeling is.

Bijeenkomst 2 Hoe kom ik over?

Doelen:

- bewust worden van je eigen houding;
- bewust worden hoe je op anderen overkomt;
- bewust worden van hoe belangrijk oogcontact is;
- bewust worden van je stemvolume.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, houding, oogcontact, stemvolume en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Houding	± 15 minuten
Oogcontact	± 15 minuten
Stemvolume	± 15 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg oefening houding:

Wanneer je iemand iets duidelijk wil maken of als je bijvoorbeeld met iemand staat te praten is je houding heel belangrijk. Hoe je eruit ziet als je iets zegt of doet en hiermee bedoel ik niet de kleding die je draagt, maar je houding. Het is goed om eens te letten op de manier hoe je erbij staat. Sta je rechtop of krom, zit in je in elkaar of zit je met je hoofd omhoog? Dit maakt namelijk een groot verschil. Laten we het maar eens gaan doen?

De kinderen gaan staan en krijgen van de vakdocent de opdracht te gaan staan alsof ze heel klein zijn en heel bang. Daarna moeten de kinderen doen alsof ze heel sterk zijn en nergens bang voor zijn.

De vakdocent evalueert met de kinderen hoe ze deze opdracht vonden, dit kan door vragen te stellen als:

- Voelde je het verschil tussen de kleine, bange houding en de grote sterke houding.
- Wat voelde voor jou prettiger?
- Wat denk dat beter op anderen overkomt?

De vakdocent vertelt dat als je houding sterk en stevig is, dat je je dan zelf ook zekerder gaat voelen. Als een ander aan je houding kan zien dat je bang bent, zal hij eerder vervelend tegen je gaan doen. Als je er stoer en flink bij staat, zullen ze je niet zo gauw plagen.

Uitleg oefening oogcontact:

Het is belangrijk dat als je met andere mensen praat je ze aankijkt. Wanneer je dit niet doet, weten die mensen niet of je tegen hem/haar praat. Daardoor luisteren ze misschien niet eens naar je. Ook kunnen mensen je niet goed verstaan als je ze niet aankijkt. Het zou dan zo kunnen zijn dat je het tegen iemand anders hebt. Als iemand tegen jou praat en je kijkt hem/haar niet af en toe aan, kan het lijken alsof je geen zin hebt om naar die persoon te luisteren. Het kan dan overkomen alsof jij die persoon niet leuk vindt en niet wil dat hij/zij tegen jou praat. De ander kan dan naar een ander persoon toe lopen, omdat hij/zij dan niet meer tegen jou wil praten.

De vakdocent verdeelt de klas in tweetallen (of dit doet de klas zelf, zie sfeermeter/beloning), die tegenover elkaar gaan zitten. De kinderen gaan met elkaar praten over school of over hun hobby's, zonder elkaar aan te kijken. De bedoeling is dat ze gaan beseffen hoe dat nou precies voelt.

De vakdocent bespreekt deze oefening in de groep en kan vragen stellen als:

- hoe was om tegen iemand te praten die niet naar jou kijkt?
- wat voor gevoel kreeg je hierbij?
- Had je als verteller het gevoel dat de ander naar je luisterde?

Na een bepaalde tijd praten de kinderen verder, terwijl ze elkaar wel aankijken. De kinderen moeten proberen op het verschil te letten. Na een bepaalde tijd stopt de oefening en kan de vakdocent de oefening bespreken, door vragen te stellen als:

- is het anders doordat je nu wel werd aangekeken?
- wat praat prettiger?
- luistert de ander nu beter?

Uitleg oefening stemvolume:

Ook is het belangrijk dat je hard genoeg praat tegen iemand anders. Er kunnen misverstanden ontstaan wanneer je heel zachtjes praat en elkaar daardoor niet goed verstaat. Het kan ook zo zijn dat de ander het niet meer prettig vindt om met jou te praten, omdat hij/zij veel moeite ervoor moet doen om jou te verstaan. Om jullie nu te laten merken dat je je stem op verschillende manieren kunt gebruiken, doen we deze oefening.

De vakdocent gaat met één van de kinderen voor de klas staan. Het kind krijgt de instructie met dezelfde geluidsterkte "nee" te zeggen, als waarmee de vakdocent "ja" zegt. Zo komen alle kinderen aan de beurt om te proberen de vakdocent met dezelfde geluidsterkte zo goed mogelijk na te praten.*1

Nadat iedereen aan de beurt is geweest bespreekt de vakdocent dit nog na met de kinderen, door vragen te stellen als:

- vond je het moeilijk om ja-zegger te zijn?
- vond je het moeilijk om nee-zegger te zijn?
- wat bevalt jou beter, hard praten of zacht praten?

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les. Ook wordt stilgestaan hoe de sfeer tijdens de bijeenkomst was.

Tips en adviezen:

*1: Deze oefening is vrij lang. Zeker in een grote klas. Er kan besloten worden om dan deze oefening in twee groepen te doen. De vakdocent met de ene helft van de klas en de leerkracht met de andere helft. Zorg dan wel dat hier ruimte voor is, bijvoorbeeld in een andere klas.

Bijeenkomst 3 Gevoelens van jezelf en een ander

Doelen:

- leren herkennen van gevoelens bij zichzelf en een ander;
- leren benoemen van gevoelens;
- oefenen met klasgesprekken;
- luisteren naar elkaar.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, inventariseren gevoelens met de kinderen, collage maken, vakdocent vertelt over eigen gevoelens, afsluiting en uitleg klus.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Inventariseren gevoelens	± 15 minuten
Collage maken	± 25 minuten
Afsluiting / klus	± 10 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- tijdschriften
- vellen papier
- lijm
- scharen
- potloden/stiften/pennen
- werkbladen "Gevoelens" voor klus (zie bijlage 2)

Voorbereiding vakdocent:

- de bijeenkomst doorlezen
- zorgen voor een schoon schoolbord
- zorgen voor witte vellen papier voor de collages.
- kopiëren het werkblad "Gevoelens"
- verzamelen van tijdschriften

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg inventariseren gevoelens:

Deze bijeenkomst begint met praten met de kinderen over wat zijn nou eigenlijk gevoelens? Welke gevoelens zijn er? Herken je gevoelens bij jezelf en bij een ander? Al deze vragen kunnen gesteld worden aan de klas en zo wordt er een inventarisatie gemaakt over wat kinderen weten van dit onderwerp.

Gevoelens heb je de hele dag, op school, thuis, bij de voetbal, bij de balletles, overal. Je hebt allerlei verschillende soorten gevoelens. Er zijn hele fijne gevoelens, maar er zijn ook hele vervelende gevoelens. Soms weet je waar die gevoelens vandaan komen en voel je die gevoelens heel sterk, maar je hebt ook wel eens gevoelens waarvan je niet weet waar ze vandaan komen en dan begrijp je er niets van! Bij sommige gevoelens kan je zien wat voor gevoelens het zijn, maar bij andere zie je dit weer niet. Eigenlijk zijn gevoelens een heel ingewikkeld iets. Wie weet nou eigenlijk wat gevoelens zijn? Welke gevoelens heb je allemaal? Welke gevoelens ken je? Wanneer heb je deze gevoelens en zijn ze dan zichtbaar? Hebben jullie wel eens die gevoelens gehad?

De vakdocent schrijft op het bord wat de kinderen zeggen.

Uitleg collage:

De kinderen maken een collage van vijf verschillende emoties. De plaatjes/foto's zoeken de kinderen in verschillende tijdschriften op. De kinderen knippen deze plaatjes/foto's uit en plakken deze op een vel papier. Bij de plaatjes/foto's worden de emoties opgeschreven.*1

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en geeft de kinderen uitleg over de klus. Ook wordt er in de groep besproken hoe het ging met de sfeermeter.

Klus:

De vakdocent geeft de kinderen als opdracht mee om gedurende een week lang verschillende gevoelens op te schrijven. Dit zijn gevoelens die de kinderen op school hebben meegemaakt, thuis, in de buurt en/of op de club. Deze worden opgeschreven op het werkblad "Gevoelens" en later toegevoegd in de map. De leerkracht heeft hierbij als taak om de kinderen eraan te blijven herinneren.*2

Tips en adviezen:

*1: Dit kunnen plaatjes of foto's zijn uit het SPH-blad, de Libelle, Margriet, verschillende soorten sportbladen. Het tijdschrift de VIVA en Break Out zijn niet aan te raden. Hier staan vaak foto's in van naakte personen. Dit kan de sfeer in de klas erg gaan bepalen doordat kinderen hier erg lacherig op reageren en niet goed weten wat zij er mee aan moeten.

Wanneer kinderen geen vijf verschillende emoties kunnen vinden, kunt u voorstellen om de opdracht iets te veranderen. U kunt de kinderen dan alles laten uitknippen waar ze bijvoorbeeld een hekel aan hebben of wat ze heel erg lekker vinden, waar ze blij van worden.

*2: U kunt met de leerkracht bespreken of de kinderen uit de groep deze opdracht thuis zullen uitvoeren. De leerkracht heeft hier het beste zicht op en kan de situatie het beste beoordelen. Wanneer de leerkracht aangeeft dat de meeste kinderen dit thuis niet zullen doen, vraag dan aan de leerkracht of dat hij/zij hier zelf nog tijd voor wil inplannen.

Bijeenkomst 4 Gevoelens benoemen

Doelen:

- leren gevoelens te uiten;
- leren gevoelens benoemen;
- leren over gevoelens te praten;
- leren gevoelens van een ander te begrijpen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, bespreken klus, klasgesprek “Ik voel en ik doe”, spel “Welk gevoel voel je?” en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Bespreken klus	± 10 minuten
Klasgesprek “Ik voel en ik doe”	± 15 minuten
Spel “Welk gevoel voel je?”	± 20 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- vier gezichten (zie bijlage 3)
- voorbeeldvragen “Welk gevoel voel je?” (zie sova-map)

Vorbereiding vakdocent:

- bijeenkomst doornemen
- voor alle kinderen de vier gezichten met de verschillende uitdrukkingen kopiëren en deze in vier losse delen snijden.
- de vakdocent bespreekt met de leerkracht welke kinderen er moeite zouden kunnen hebben met het benoemen van bepaalde gevoelens. Deze kinderen kunnen eventueel extra begeleid worden wanneer zij hier moeite mee hebben.*1

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Bespreken klus:

De vakdocent bespreekt de klus na van de vorige bijeenkomst. De kinderen kunnen vertellen wat zij ervan vonden en wat ze hebben beschreven op hun werkblad. De vakdocent kan vragen stellen als: was het moeilijk om na te denken over welke gevoelens je hebt, welke gevoelens heb je opgeschreven en wat vond je makkelijk aan de opdracht?

Uitleg klasgesprek “Ik voel en ik doe”:

Welke gevoelens voel je wel eens? Je kunt je vrolijk, boos, bang of verdrietig voelen. Meestal is er iets gebeurd waardoor je je zo voelt en komt dat dus ergens door. Wanneer je bijvoorbeeld een voetbal wedstrijd hebt gewonnen ben je heel blij of wanneer je huisdier is overleden ben je juist heel verdrietig. Het is belangrijk om te weten hoe je je voelt en dat je je gevoel kan uitleggen aan iemand anders. Het is namelijk zo dat niet iedereen zich hetzelfde voelt als er iets gebeurt. Iemand kan bijvoorbeeld ook erg boos worden wanneer zijn/haar huisdier is overleden omdat ze het niet leuk en niet eerlijk vinden.

Het is dan dus goed om je gevoel te kunnen uitleggen aan iemand anders, zodat je begrepen wordt.

Tijdens de volgende oefening gaan we oefenen met het zeggen waarom je je wel eens zo voelt en wat je dan gaat doen als je zo voelt.

De vakdocent en leerkracht beginnen met een zin. Iedereen krijgt de beurt om een zin uit te kiezen en daar op te antwoorden:

Ik ben vrolijk als.....en dan doe ik.....

Ik ben bang als.....en dan doe ik.....

Ik ben boos als.....en dan doe ik.....

Ik ben verdrietig als.....en dan doe ik.....

Uitleg spel “Welk gevoel voel je?”:

De vakdocent deelt aan alle kinderen de vier verschillende gezichten uit (vrolijk, boos, bang en verdrietig). De kinderen luisteren goed naar de zin die de vakdocent opleest. Wanneer de kinderen de zin horen moeten zij goed nadenken welk gevoel ze hierbij krijgen. Daarna mogen ze het gezicht met de juiste uitbeelding omhoog houden.^{2*}

Voorbeeldvragen:

1. Een klasgenoot maakt je fietsband lek.
2. Een meisje lacht je uit om de schoenen die je aan hebt.
3. Je hebt een kleurwedstrijd gewonnen.
4. Je staat in de rij bij de groenteman te wachten op je beurt.
Er piept een man voor.
5. Je gaat naar de dierentuin en het is heerlijk weer.
6. Je moeder heeft zich verslapen en daardoor kom je laat op school.
7. Je hebt een hoog cijfer voor je proefwerk gehaald.
8. Je krijgt een cadeau van je moeder.
9. Je krijgt straf van de juf/meester, voor iets wat je niet hebt gedaan.
10. Je hebt je lievelings boek uitgeleend. Als je het terugkrijgt zie je dat er allemaal woorden ingeschreven zijn.
11. Het is mooi weer.
12. Een groepje grote jongens valt je lastig op de fiets.
13. De zon schijnt.
14. Je zit in een nieuwe klas en kent er verder niemand
15. Per ongeluk gooi je je bal tegen de auto van je chagrijnige buurman. Het autoalarm gaat hierdoor af.
16. Een kind pakt je nieuwe pen af.
17. Je huisdier is dood gegaan.
18. Je hebt een doelpunt gemaakt waardoor jouw voetbalclub heeft gewonnen.
19. Het schoolreisje gaat niet door.

20. Je gaat naar het zwembad en hebt met de kinderen van je klas afgesproken, maar je kunt ze niet vinden omdat het zo druk is.
21. Je pakt stiekem een snoepje uit de kast.
22. Iemand vraagt je op zijn verjaardagsfeest.
23. Je bent naar de kapper geweest. Als je het schoolplein opkomt beginnen er kinderen te lachen.
24. Je moet voor de klas komen om een som op het bord uit te rekenen, waarvan je weet dat je het erg lastig vindt.
25. Je krijgt van de meester/juf een groot compliment omdat je zo goed je best hebt gedaan.
26. Een grommende hond komt op je af.
27. Je hebt in het speekwartier niemand om mee te spelen.
28. Je hebt de mooiste knikker gewonnen.
29. Je hond is al vier dagen zoek.
30. Je komt thuis en je ruikt en ziet dat je moeder je lievelingseten heeft klaargemaakt.
31. Je lievelings tante is overleden.
32. Je bent vandaag jarig.
33. Je nieuwe skeelers zijn kapot gegaan.
34. Je allerbeste vriendje of vriendinnetje gaat verhuizen.
35. Je buurjongetje heeft je nieuwe speelgoed kapot gemaakt.
36. Je hebt een heel goed rapport.
37. Een grote groep kinderen pesten jouw vriendje terwijl je ernaast loopt.
38. In jouw straat spelen kinderen verstoppertje. Je wilt graag meedoen, maar mag niet.
39. Je mag eindelijk dat nieuwe computerspelletje kopen.
40. Je ouders hebben je verteld dat ze gaan scheiden.

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en bespreekt dit na met de kinderen. Ook wordt er stilgestaan bij de sfeer tijdens de bijeenkomst

Tips en adviezen:

*1: De vakdocent kan bijvoorbeeld aan de leerkracht vragen deze kinderen hierin te begeleiden. De leerkracht kan later verduidelijking geven of uitleg geven d.m.v. voorbeelden. Hier is tijdens de bijeenkomst waarschijnlijk weinig tijd voor, maar toch is het belangrijk voor het kind om hier aandacht aan te besteden.

*2: Een variatie op deze oefening kan zijn om de oefening in de gymzaal uit te voeren. De vakdocent kan de gezichten dan met schoolkrijt op de grond tekenen. De kinderen zullen dan meer bewegingsruimte hebben dan in het klaslokaal.

Bijeenkomst 5 Ik en de ander

Doelen:

- jezelf beter leren begrijpen;
- anderen beter leren begrijpen;
- stilstaan bij jezelf en de wereld om je heen;
- jezelf en de ander leren kennen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, spel “Ik zie, ik zie en denk aan...”, werkblad “Mijn wereld”, afsluiting en uitleg klus.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Spel “Ik zie, ik zie en denk aan...”	± 15 minuten
Werkblad “Mijn wereld”	± 25 minuten
Afsluiting / klus	± 10 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- werkbladen “Mijn wereld” (zie bijlage 4)
- stiften/potloden.
- werkbladen “Dit ben ik, wie ben jij?” (zie bijlage 5)

Vorbereiding vakdocent:

- bijeenkomst doornemen
- kopiëren van het werkblad “Mijn wereld”
- kopiëren van het werkblad “Dit ben ik, wie ben jij”

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg spel “Ik zie, ik zie en denk aan...”:

De vakdocent vraagt aan de kinderen of zij het spel “Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...” kennen. Op die manier zal het spel gespeeld gaan worden, maar dan net even anders. Tijdens dit spel worden er geen voorwerpen, maar personen geraden. Eén kind uit de groep denkt aan een ander kind uit de groep en zegt bijvoorbeeld: “Ik denk aan een kind dat veel van paarden houdt en heeft altijd sportschoenen aan”. De andere kinderen uit de groep proberen er achter te komen welk kind het in zijn hoofd heeft. Wie het als eerste goed geraden heeft, mag dan aan het volgende kind denken.*1

De vakdocent kan aan het omschreven kind vragen of hij/zij zichzelf ook zo omschreven zou hebben of misschien juist op een heel andere manier!

Uitleg werkblad “Mijn wereld”:

Wanneer je nog erg klein bent, zorgen meestal je pappa en mamma voor je. Dit hoeft niet altijd zo te zijn. Je kan ook door alleen pappa of mamma opgevoed worden, of misschien wel door opa en oma of oom en tante. Als je dan nog zo klein bent doen ze alles voor je. Ze geven je eten en drinken, ze kleden je aan. Eigenlijk zijn ze altijd dichtbij je en beschermen ze jou voor alles wat er om je heen gebeurt. Wanneer je steeds wat ouder aan het worden bent ga je steeds meer op je eigen benen leren staan. Je wordt zelfstandiger. Je zal gaan leren om steeds meer dingen zelfstandiger te gaan doen, zonder dat je ouders of opvoeders hier bij zijn.

Als je ouder wordt ga je dus leren om voor jezelf te zorgen. Dit gaat natuurlijk niet zomaar van de ene op de andere dag. Telkens ga je steeds meer leren en hier vraag je hulp bij. In kleine stappen wordt je dus steeds zelfstandiger. Denk maar niet dat als je ouder bent, je helemaal geen hulp meer nodig hebt. Ook volwassen mensen hebben elkaar nodig voor bijvoorbeeld steun of als ze iets niet weten. Het is goed om te weten wanneer je ouder wordt, wie jij allemaal belangrijk vindt in je leven. Om welke mensen geef je nou heel veel en om welke mensen wat minder. Op wie kan je vertrouwen wanneer je hulp nodig hebt?

Om dit duidelijk te krijgen voor jezelf, gaan we dit tekenen op papier. Iedereen heeft een werkblad voor zich met daarop drie cirkels. In het midden zie je een kleine cirkel. Dat ben jij! Daar teken je jezelf of iets wat bij jou hoort. Je kan bijvoorbeeld ook je lievelingskleur uitkiezen en deze kleur gebruiken voor jezelf. Om je heen in die binnenste kleine cirkel heen ga je de mensen kleuren waar je heel veel omgeeft. Dit kunnen bijvoorbeeld pappa en mamma zijn of opa en oma, broer en/of zus. Maar het kan ook iemand heel anders zijn die jij erg belangrijk vindt. Denk er maar een goed over na!

Dan krijg je de tweede cirkel. In deze cirkel ga je je vriendjes en vriendinnetjes tekenen van school of bij je uit de buurt of van de club waar je bij zit. Of teken je misschien wel je meester of juf of die aardige buurvrouw van je. In deze cirkel mag je ook de dingen kleuren die je erg leuk vindt om te doen. Dus bijvoorbeeld je hobby. Ook kan je nog denken aan je lievelingshuisdier.

Verder mag je alles en iedereen kleuren die je nog graag een plaatsje wilt geven. Dit mag je doen in de derde cirkel. Dit kunnen de mensen en/of dingen zijn die je ook best prettig vindt in je leven.

Daarbuiten deze cirkels heb je ruimte over om alle mensen en/of dingen te kleuren waar je een hekel aan hebt en die je niet graag bij je in de buurt hebt.

*Het is leuk om voor alles een speciale kleur te kiezen. Bijvoorbeeld een kleur die je mooi vindt voor de mensen van wie je veel houdt en een kleur die jij lelijk vindt voor de mensen aan wie je een hekel hebt.*2*

Wanneer iedereen klaar is met zijn/haar werkblad, vraagt de vakdocent aan een aantal kinderen wie zijn/haar tekening wil laten zien en er iets over wilt vertellen.

De vakdocent kan hierbij vragen stellen als:

- Was het moeilijk om te bedenken wie er dichtbij en wie er ver weg van je moest staan?
- Laat je wel eens merken aan de mensen die belangrijk zijn dat ze dat zijn?
- Zeg of doe je weleens iets leuks voor ze?
- Hoe ga je met de mensen/dingen om die buiten je cirkel staan? En zie je die vaak of juist niet?

Deze tekeningen zullen ook worden tentoongesteld.

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en geeft de kinderen uitleg over de klus. Ook wordt er in de groep besproken hoe het ging met de sfeermeter.

Klus:

Voor deze klus worden er tweetallen gemaakt. Dit kan de vakdocent zelf doen, of de vakdocent kiest ervoor dit de kinderen zelf te laten doen (zie sfeermeter/beloning). Ieder tweetal vult het werkblad "Dit ben ik, wie ben jij" in voor zowel zichzelf als de ander. Het is de bedoeling dat kinderen leren stil te staan wie de ander nou eigenlijk is en hoe je over de ander denkt. De leerkracht helpt de kinderen aan de oefening herinneren. Tijdens de volgende bijeenkomst komen de tweetallen bij elkaar en vergelijken hun werkbladen. Zo horen ze van elkaar hoe ze over zichzelf en de ander denken.*3

Tips en adviezen:

*1: Het kan zijn dat tijdens deze oefening telkens één kind het antwoord geeft en de andere kinderen de kans niet krijgen om ook te raden. Geef dan om en om de kinderen de beurt zodat alle kinderen aan de beurt komen.

*2: Voor de kinderen zou het handig zijn als de vakdocent een voorbeeld tekent op het bord van de drie cirkels. Hierbij kan de vakdocent zijn/haar leven beschrijven. Dit zal ervoor kunnen zorgen dat kinderen eerder de opdracht begrijpen en de opdracht binnen de gestelde tijd kunnen bereiken. Tevens kan de vakdocent ervoor kiezen om dit de leerkracht te laten doen.

*3: Bespreek met de leerkracht of de kinderen dit thuis zullen doen. Wanneer de leerkracht aangeeft dat veel kinderen hun klus thuis niet zullen maken, vraag dan aan de leerkracht of zij hier extra tijd voor kan inplannen.

Bijeenkomst 6 Inleven

Doelen:

- stilstaan bij jezelf en de ander;
- je kunnen inleven in een pester;
- je kunnen inleven in een pisaaltje.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, bespreken klus, verhaal en rollenspel en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Bespreken klus	± 20 minuten
Rollenspel "Pesten en gepest worden"	± 25 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigheden:

- sfeermeter
- krijt
- voorwerp waarmee het gepeste kind kan spelen

Vorbereiding vakdocent:

- bijeenkomst doornemen
- bespreken met leerkracht welke kinderen de rol van de pester op zich nemen en welke kinderen de rol van het pisaaltje op zich nemen.*1

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Bespreken klus:

De vakdocent bespreekt de klus na van de vorige bijeenkomst. De vakdocent kiest een aantal tweetallen uit die hierover mogen vertellen. De vakdocent kan hierbij vragen stellen als: was het moeilijk om over jezelf na te denken, was het moeilijk om over een ander na te denken en wat vond je makkelijk aan de opdracht?

Uitleg rollenspel "Pesten en gepest worden":

Iemand die een ander kind pest, heeft een zogenaamd pisaaltje nodig. Dit kan iemand zijn waarvan ze denken dat ze daar de baas over kunnen spelen en die ze overal de schuld van kunnen geven. Het pisaaltje wordt dan gepest. Het is niet leuk om gepest te worden, want dat doet je van binnen pijn. Maar het is ook niet leuk om altijd iemand te pesten en stoer te zijn. Misschien zou een pester ook wel eens aardig willen zijn en aardig gevonden willen worden, maar weet hij/zij niet hoe dit moet. Misschien heeft de pester nooit een goed voorbeeld gekregen over hoe je aardig tegen iemand kan zijn. Het is dus zowel voor degene die gepest wordt en voor degene die pest een vervelende situatie.

Tijdens de volgende oefening gaan we hiermee oefenen. Wie durft er tijdens het volgende rollenspel de pester te zijn? Wie durft er het pispaaletje te spelen? De pester mag zelf bedenken hoe hij de ander wilt pesten. Het pispaaletje mag helemaal niets terug doen.

Tegenover de halve klas zit één kind. Dit kind speelt het pispaaletje. Het kind zit op de grond en speelt met een voorwerp. Een ander kind speelt de rol van de pester. Dat kind, de pester, bedenkt zelf hoe hij het pispaaletje gaat pesten. Dit kind doet niets terug. Doe dit een paar keer met verschillende kinderen.

De vakdocent bespreekt de oefening na in de klas. Hierbij kunnen vragen gesteld worden als:

- Hoe voelde het pispaaletje zich?
- Hoe is het om niks terug te doen?
- Hoe voelde de pester zich?
- Hoe is het om te pesten?
- Wat hadden ze anders willen doen?

Variatie:

Eén kind speelt het pispaaletje en een ander kind speelt de pester. Het verschil is nu dat het pispaaletje iets terug mag doen. Het pispaaletje mag zelf weten hoe hij reageert wanneer hij gepest wordt. Dit speel je een aantal keer met verschillende kinderen. Ze moeten wel elke keer een nieuwe reactie verzinnen. Alle reacties worden op het bord geschreven.

Dit wordt weer nabesproken in de klas. De vakdocent stelt daarbij de volgende vragen aan de kinderen:

- Wat zijn goede oplossingen, vinden jullie?
- Wat kun je doen als je ziet dat iemand gepest wordt?
- Zou je het fijn vinden als andere kinderen het voor je opnamen als je gepest wordt?

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en bespreekt deze na met de groep. Ook wordt er stilgestaan hoe de sfeer tijdens de bijeenkomst was.

Tips en adviezen:

*1: De rollen kunnen tijdens het rollenspel omgedraaid worden. Laat de pester het pispaaletje spelen en andersom.

Bijeenkomst 7 Baas en volger

Doelen:

- leren te volgen;
- leren samenwerken;
- leren de baas te spelen;
- leren inleven in een baasspeler;
- leren inleven in een volger;
- durven de baas te spelen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, volgen van bewegingen, baas → volger, afsluiting en uitleg klus.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Volgen van bewegingen	± 15 minuten
Baas → volger	± 25 minuten
Afsluiting / bespreken klus	± 10 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg oefening volgen van bewegingen:

De klas wordt in tweetallen verdeeld en de tweetallen gaan tegenover elkaar staan. Er wordt een leider en een volger aangewezen. De leider begint bewegingen te maken met zijn armen en de volger volgt hem/ haar. Beide kinderen staan stil en bewegen hun handen. Voor de kinderen moet het voelen alsof ze voor de spiegel staan. Na een minuut wordt de leider de volger en andersom.*1

De vakdocent bespreekt de oefening na, door vragen te stellen als:

- hoe was het om de leider te volgen?
- Vond je het moeilijk of juist makkelijk?
- Hoe vond je het om de leider te zijn?
- Vond je het moeilijk of juist makkelijk?

Uitleg baas → volger:

Sommige kinderen spelen graag de baas over andere kinderen. Tijdens de volgende oefening is er een kind de baas en een ander kind de volger. Wanneer we hiermee klaar zijn gaan we bespreken hoe dit voelde.

De vakdocent deelt de klas in tweetallen of laat de klas zelf kiezen (zie sfeermeter en beloningen). Het ene kind is de baas, het andere kind volgt. De baasspeler wil in alles zijn/haar zin hebben. De volgeling doet wat de baasspeler zegt. De baasspeler beveelt, de volgeling volgt zijn/haar bevelen op. "Ga staan, klap in je handen, buig door je knieën". Tijdens de oefening mag er geen pijn worden gedaan en er mag niets kapot gemaakt worden. De kinderen moeten ook goed nadenken met wat ze zeggen zodat ze niemand kwetsen. Na een bepaalde tijd wordt er gewisseld. De baasspeler wordt de volger en andersom.

De vakdocent bespreekt de oefening na en kan vragen stellen als:

- hoe was het om de baas te zijn?
- hoe was het om volgeling te zijn?
- wat vond de baas van zijn/haar volgeling?
- wat vond de volgeling van zijn/haar baas?

Variatie:

Doe hetzelfde spel nu nog eens, maar nu heeft de volgeling er geen zin meer in om precies te doen wat de baas zegt. Hoe ziet het spel er dan uit?

De vakdocent bespreekt de oefening na en kan vragen stellen als:

- hoe verzette de volgeling zich?
- gaf de volgeling de baasspeler toch zijn zin?
- kwam de volgeling in opstand?
- hoe deed de volgeling dat?
- hoe was het voor de baasspeler dat de volgeling niet meer luisterde?
- hoe liep het af?

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en geeft de kinderen uitleg over de klus. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer in de klas was.

Klus:

De vakdocent geeft de kinderen als opdracht mee om na te denken in welke situaties zij zelf baas of volger zijn. De leerkracht zal gedurende die week de kinderen eraan herinneren om over de opdracht na te denken.

Tips en adviezen:

*1: Deze oefening zou bij voorkeur gegeven kunnen worden in de gymzaal. Er is dan bewegingsruimte voor de kinderen.

Bijeenkomst 8 “Dit ben ik”

Doelen:

- leren jezelf complimentjes te geven;
- leren anderen complimentjes te geven;
- leren observeren;
- leren te luisteren;
- jezelf te durven laten zien;
- zichzelf beter leren kennen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, bespreken klus, complimentjes geven en krijgen, opdracht “Het Paspoort, dit ben ik” en de afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Bespreken klus	± 5 minuten
Complimentjes geven en krijgen	± 20 minuten
Opdracht Het paspoort, “Dit ben ik”	± 20 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- muziek
- papier
- stiften, potloden
- lijm
- tijdschriften

Vorbereiding vakdocent:

- bijeenkomst doornemen
- muziek klaarzetten
- materialen neerzetten voor de opdracht Het open boekje, “Dit ben ik”.

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Bespreken klus:

De vakdocent bespreekt de klus van de vorige bijeenkomst na. Aan een aantal kinderen kan gevraagd worden in welke situaties hij/zij volger en baas is.

Uitleg complimentjes geven en krijgen:

*Alle mensen hebben goede kanten, maar sommige mensen denken vervelende dingen over zichzelf. Deze mensen denken bijvoorbeeld wat zie ik er raar uit, wat heb ik toch raar haar, ik doe ook helemaal niets goed! Als je dit soort dingen heel vaak tegen jezelf blijft zeggen, dan kan je daar in gaan geloven terwijl dat het helemaal niet zo is. Het is daarom goed om tegen jezelf, maar ook tegen andere mensen leuke en aardige dingen te zeggen.*1*

De vakdocent en/of de leerkracht begint als eerste met het opzeggen van de volgende zin: "Ik vind het goed van mijzelf dat ik...bijvoorbeeld mooi kan schrijven op het bord". Alle kinderen komen aan de beurt en beginnen met dezelfde zin: "Ik vind het goed van mijzelf dat ik...". Wanneer iedereen aan de beurt is geweest is iedereen vertrouwd met de oefening. De volgende oefening wordt dan wat moeilijker gemaakt door ieder kind hetzelfde te laten zeggen, maar nu zijn houding daarbij aan te passen. Het kind moet nu leren er krachtig bij te gaan staan. "Ik vind het goed van mezelf dat ik.....". Doordat het kind staat probeer je het zelfvertrouwen te vergroten.*2

Daarna gaat iedereen iets aardigs tegen het kind naast hem/haar zeggen, bijvoorbeeld: "ik vind dat je een leuke broek aanhebt" of "ik vind het leuk dat wij bij elkaar in de klas zitten, want met jou kan ik altijd lachen". De vakdocent en/of de leerkracht begint.*3

Uitleg opdracht "Het Paspoort, Dit ben ik":

Tijdens de eerste bijeenkomst zijn de kinderen begonnen aan de opdracht "Het Paspoort, Dit ben ik". Deze bijeenkomst krijgen de kinderen nog de gelegenheid aan deze opdracht verder te werken. Om het geheugen van de kinderen op te frissen kan de vakdocent nogmaals de opdracht uitleggen.

Iedereen is anders en wie ben jij nou eigenlijk? Om dit voor jezelf duidelijk te krijgen gaan we een paspoort over jezelf maken. In dit paspoort komen allerlei dingen te staan. Hoe zie je er nu uit en hoe zag je er vroeger uit? Hoe zie je jezelf? Hoe voel je je wel eens? Waar ben je trots op? Wat kan je al goed en wat wil je nog leren? Wie en wat zijn er allemaal belangrijk voor jou? Wat wil je later allemaal gaan doen? Al deze en misschien nog andere onderwerpen ga je in je eigen paspoort beschrijven en/of tekenen.

- 1) Dit ben ik nu en zo was ik vroeger
- 2) Zo zie ik mezelf.
- 3) Gevoelens van mezelf
- 4) Hier ben ik trots op.
- 5) Dit kan ik allemaal al.
- 6) Hier heb ik nog moeite mee en zou ik graag willen leren.
- 7) Wie en wat er allemaal belangrijk voor me zijn.
- 8) Dit wil ik nog allemaal gaan doen.
- 9) En verder..... (andere onderwerpen die je nog niet benoemt hebt in je paspoort.)

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en bespreekt de les na met de groep. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer tijdens de bijeenkomst was.

Tips en adviezen bijeenkomst 7:

*1: Tijdens deze oefening is het belangrijk om de kinderen te laten voelen wat complimentjes met ze doen en hoe het is om ze te geven. Voorkom dat kinderen complimentjes gaan geven, omdat u als vakdocent het op die manier graag ziet en omdat het netjes is (sociaal wenselijk gedrag). Probeer de kinderen te laten voelen wat ze ervan vinden, wat het met ze doet. Je kan vragen of ze het leuk vinden om een compliment te krijgen, of ze het ermee eens zijn, of iemand te bedanken voor een compliment en hoe je dat dan kan doen.

*2: Wanneer een kind wat verlegen is en zachtjes praat, kan je het kind zijn stem laten verheffen en er een trotse beweging bij maken.

*3: Het is belangrijk om hierbij onderscheid te maken tussen hebben en kunnen. Niet iedereen heeft bijvoorbeeld geld om een mooie broek te kopen, maar wel kan iedereen een goede eigenschap hebben.

Bijeenkomst 9 Waarden en normen

Doelen:

- leren inzien wat waarden en normen zijn;
- leren grenzen aanvoelen;
- leren grenzen aangeven;
- bewust worden van lichaamssignalen;
- luisteren naar lichaamssignalen;
- leren nadenken over waarden en normen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, waarden en normen, klasgesprek, spel “Hoe dichtbij kom jij?”, afsluiting en uitleg klus.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Waarden en normen	± 5 minuten
Klasgesprek	± 15 minuten
Spel “Hoe dichtbij kom jij?”	± 20 minuten
Afsluiting / uitleg klus	± 10 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- werkbladen “Onze regels thuis” (bijlage 6)

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst
- kopiëren werkblad “Onze regels thuis”

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg Waarden en normen:

Waarden en normen zijn moeilijke woorden die lastig zijn om uit te leggen. Eigenlijk wordt er mee bedoeld wat mag en wat niet mag en wat hoort en wat niet hoort.

Waarden gaan over dingen die mensen doen en over situaties. Deze waarden geven aan wat wij belangrijk vinden zoals liegen, pikken, niemand pijn doen en eerlijk zijn.

Normen zijn duidelijke regels waar mensen zich naar horen te houden. Je kunt normen zien als verkeersregels, je moet bij rood licht stoppen.

Uitleg klasgesprek:

De vakdocent gaat met de kinderen praten over waarden en normen. Zo staan de kinderen bij verschillende onderwerpen stil en krijgen ze de mogelijkheid hierover na te denken. De vakdocent kan de volgende onderwerpen gebruiken:

Hoe kijk jij naar mensen die anders zijn dan jij (die bijvoorbeeld een bril dragen of andere kleding dragen dan jij) en hoe denk je daar over? Vind je het vervelend als iemand heel anders dan jij is of vind je dat juist boeiend? Bepalen vooroordelen jouw beeld over bepaalde mensen en waardoor komt dat? Hoe kun je dat beeld eerlijker maken? Gedraag je je hetzelfde tegenover je vader moeder, juf, meester, broer, zus, enzovoort? Hoe komt dat eigenlijk en wat vind je daar van? Gedragen meisjes zich in bepaalde situaties anders dan jongens? Wat vind je daar van? Is dat overal zo? Want vind jij van de verschillende geloven die er zijn? Mag iedereen in iets anders geloven?

Uitleg “Hoe dichtbij kom jij?”:

Hoe prettig of onprettig vind jij het wanneer iemand dichtbij je komt staan? Dit gaan we oefenen tijdens de volgende oefening. Het is belangrijk wanneer je voor jezelf op moet komen dat je weet wat je belangrijk vindt, wat je wel of niet prettig vindt en wat je moeilijker vindt. Wanneer iets of iemand te dichtbij komt, geeft jouw lichaam deze grens aan. Dit kan je merken doordat je lichaam signalen geeft. Je lichaam voelt dan aan of je iets prettig of minder prettig vindt. Tijdens de volgende oefening gaan we oefenen om te luisteren naar de signalen die jouw lichaam geeft. Met deze signalen ga je je eigen grenzen proberen aan te geven van de ruimte tussen jou en het kind wat tegenover je staat. Jij bent degene die mag bepalen tot hoever de ander bij jou in de buurt mag komen. Jij bepaald dus toe hoe dichtbij je het prettig vindt.

*De groep wordt in tweeën gedeeld en jullie staan tegenover elkaar. De ene groep kinderen mogen een “kom maar” gebaar maken met hun handen. Elke keer dat je in je lichaam een signaal voelt, bijvoorbeeld gekriebel of kramp in je buik, je keel, je krijgt het warm of koud, geef je een “stop” teken met je handen. Als je je weer rustig voelt, laat je de ander dichterbij komen. Hiermee ga je uit zoeken wat voor jou prettig aanvoelt. Je mag hier rustig de tijd voor nemen. Je kunt de ander stapjes voor- en achteruit laten nemen. Als je klaar bent, dat wil zeggen als je iemand tot je grens hebt laten komen, geef je elkaar een hand en ruil je van plaats.*1*

Dit bespreekt de vakdocent met de volgende punten na:

- Welke signalen voelde je toen je merkte dat iemand te dichtbij kwam, zodat je je niet meer prettig voelde?
- Hoe was het om “stop” te moeten zeggen?
- Hoe was het om niet dichterbij te mogen komen?

Variatie:

Alleen met de ogen laten merken wanneer iemand mag gaan lopen en moet stoppen. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld grote ogen op te zetten.

De volger komt dreigend naar voren en stopt niet meteen als de ander stop zegt.

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les geeft de kinderen uitleg over de klus.

Klus:

De vakdocent geeft de kinderen als opdracht mee om na te denken over welke regels de kinderen zelf thuis hebben. De kinderen schrijven dit op het werkblad "Onze regels thuis" en schrijven deze regels onder mee eens of niet mee eens. Ook kunnen kinderen nadenken wat ze van die regels vinden.

Tips en adviezen:

*1: Deze oefening kan bij voorkeur worden uitgeoefend in de gymzaal. Hier hebben de kinderen meer bewegingsmogelijkheden.

Bijeenkomst 10 Verschillen

Doelen:

- bewust worden van verschillen tussen mensen;
- leren nadenken vanuit verschillende posities.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, bespreken klus, opdracht verschillen, kinderbrieven en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Bespreken klus	± 10 minuten
Opdracht "Verschillen"	± 20 minuten
Kinderbrieven	± 15 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- werkblad "Verschillen" (bijlage 7)

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst
- werkblad "Verschillen" kopiëren
- op bord schrijven aan welke onderwerpen de kinderen kunnen denken bij de opdracht "Verschillen"

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Bespreken klus:

De vakdocent vraagt aan de kinderen wie van hen een aantal regels van thuis wilt oplezen en uitleggen waarom die regels er bij hun thuis zijn.

Uitleg opdracht "Verschillen":

De klas wordt in tweetallen verdeeld. Per tweetal gaan de kinderen opschrijven hoeveel zij van elkaar verschillen. Dit schrijven ze op. Kinderen kunnen dan denken aan:*1

- geloof
- uiterlijk
- gezinssamenstelling
- hobby's

Na 10 minuten kunnen de tweetallen in de klas aan de rest van de klas laten horen hoeveel verschillen zij hebben gevonden.

De vakdocent kan de kinderen nog vragen stellen als:

- hadden jullie verwacht dat er zoveel verschillen tussen jullie waren?
- wat vinden jullie het opvallendste verschil?

Uitleg “Kinderbrieven”:

De vakdocent legt de kinderen stukjes tekst voor uit 'kinderbrieven.' In deze stukjes tekst staat de mening van een kind over een bepaald onderwerp verwoord. Neem vooral voorbeelden die wijzen op verschillen tussen mensen, bijvoorbeeld: jongens en meisjes, verschillende etnische of sociale achtergronden.

Neem in ieder geval een situatie waarvan u weet dat het de kinderen zal aanspreken. Voorbeelden zijn:

Andere kleur

Mijn beste vriendje heeft een andere huidskleur dan dat ik heb. Zelf ben ik blank en mijn vriendje is erg donker. Als wij dan samen aan het buitenspelen zijn dan worden wij uitgescholden en nageroepen als “Duopenottie, twee kleuren in een pottie!! Wit en bruin, bruin en wit!” Ik vind dit erg vervelend. Mijn vriendje zegt dat ik het me niet aan moet trekken maar toch word ik er boos over!’ Jamie (10 jaar, Rotterdam)

Uitschelden

‘Ik ben kwaad en verdrietig omdat ik op straat altijd wordt uitgescholden voor brillie. Ik kan er toch niets aan doen dat ik een bril heb. Ik vind dat je iemand niet moet uitschelden om hoe hij eruit ziet. Ik zou nooit iemand uitschelden alleen omdat hij er anders uit ziet.’ Hadassah (10 jaar, Haarlem)

Moeder

‘Mijn moeder is echt heel stom! Als mijn vriendinnetjes er zijn, doet ze altijd heel gek en dan gaat ze zingen als ze aan het stofzuigen is en soms probeert ze mee te doen als we aan het oefenen zijn voor balletles.’ Anna (9 jaar, Den Haag)

Feestje

‘Een jongen uit mijn klas geeft een verjaardagsfeestje. Van mijn ouders mag ik daar niet naartoe omdat vanwege mijn geloof. Ik vind dit heel erg jammer en wil graag naar dat feestje toe. Ik weet nou niet wat ik moet doen.’ Rick (11 jaar, Delft)

Pesten

‘Ik zit in groep 6. Een kind die ook in die klas zat kon heel goed pesten. Toen we op de speelplaats waren, vroeg hij of hij mee mocht doen. Dat mocht van mij. Toen was hij de tikker, maar hij zei dat hij hem niet was. Ik zat op de schutting en hij trok mij er zo van af en gaf me een schop. Nou wat zegt de juf? Niemand mag op de schutting.’ Fadime, (9 jaar, Nootdorp)

Twee vaders

‘Ik heb twee hele lieve vaders, maar toch vind ik dit soms een beetje vervelend. Alle kinderen uit mijn klas hebben gewoon een vader en een moeder. Ik heb dus twee vaders en helemaal geen moeder. Ik wordt hier verder niet echt mee gepest, maar ik zie soms wel dat kinderen daarover smoezen. Dat vind ik vervelend en zou dan graag ook een moeder willen hebben. Dan zouden ze niet zo over mij en mijn pappa's smoezen!’ Annemarie (11 jaar, Utrecht)

De vakdocent laat de kinderen naar aanleiding van de inhoud van het stukje tekst vertellen wat zij ervan vinden.*2

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en bespreekt de bijeenkomst na met de groep. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer was tijdens de bijeenkomst.

Tips en adviezen:

*1: Bij deze opdracht kunt u ondersteuning vragen aan de leerkracht bij het maken van tweetallen.

*2: Probeer tijdens deze oefening de kinderen te stimuleren om met een "ik-vind-zin" te beginnen.

Bijeenkomst 11 Conflicten

Doelen:

- leren omgaan met conflictsituaties in de eigen omgeving;
- leren om voor alle partijen passende oplossingen te vinden;
- leren rekening te houden met een ander;
- onderkennen vooroordelen en discriminatie.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, conflicten, klasgesprek, rollenspel "Meningsverschillen", afsluiting en uitleg klus.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Conflicten en klasgesprek	± 20 minuten
Rollenspel "Meningsverschillen"	± 20 minuten
Afsluiting en klus	± 10 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- pen
- schrift
- knikkers

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst
- klaarleggen voorwerpen

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg wat zijn conflicten?:

Conflicten kun je zien als een verschil van mening. Conflicten zijn soms niet te voorkomen. We kunnen niet altijd 'ruiken' wat de ander wil of prettig vindt. Ook hoeven we niet altijd te doen wat de ander wil, want iedereen heeft zijn/haar eigen mening. Veel mensen denken bij het woord 'conflict' negatief. Dat komt vooral door de nare gevolgen van veel conflicten: bijvoorbeeld als je het niet eens bent met elkaar en dus allebei een andere mening hebt kan er ruzie en/of agressie ontstaan. Toch is het hebben van een conflict op zich niet negatief. Conflicten kunnen zelfs positief opgevat worden, omdat ze voor duidelijkheid zorgen: beide partijen (dus bijvoorbeeld twee kinderen) weten wat de ander voor wensen heeft. De problemen ontstaan pas echt als een conflict, door één of beide partijen niet wordt opgelost of niet uit de wereld wordt geholpen.

Een conflict kan je hebben met je vader, moeder, vriendje of vriendinnetje, maar denk ook maar eens aan oorlogen. Dan hebben landen een conflict. Dan verschillen ze van mening over bepaalde afspraken.

De vakdocent kan een klasgesprek op gang zetten met de volgende vragen:

- Iedereen heeft wel eens een conflict gehad. Wie kan er nog een herinneren?
- Met wie had je dat conflict?
- Hoe voelde je je toen?
- Hoe hebben jullie dat conflict toen op gelost?
- Hebben jullie dat zelf gedaan of heeft iemand jullie geholpen?
- Wie uit de klas vindt dit een goede oplossing? Zo ja waarom?
- Wie uit de klas vindt dit geen goede oplossing? Zo nee waarom niet en heb je een andere oplossing?

Het kan zijn dat een kind een situatie beschrijft waar een rollenspel van gemaakt kan worden. De vakdocent vraagt het kind of ze het een goed idee vinden om daar een rollenspel van te maken. De rollenspel die ze met de klas gaan doen kan op het bord worden geschreven.

Uitleg rollenspel “Meningsverschillen”:

De vakdocent vraagt enkele kinderen om conflictsituaties na te spelen en daarbij improviserend het conflict op te lossen. De kinderen mogen eventueel gebruik maken van enkele voorwerpen. De vakdocent kan gebruik maken van de situaties die de kinderen hebben beschreven of kan gebruik maken van de onderstaande situatieschetsen.

Situatieschetsen:1

Lijmpotjes (Rianne, leerkracht)

Wanneer de leerkracht aan Rianne vraagt om de lijmpotjes schoon te maken na schooltijd, heeft Rianne hier eigenlijk helemaal geen zin in! Rianne vindt dat zo'n vies klusje en buiten dat wil ze na schooltijd graag gaan buitenspelen. Daarom wil ze zo snel mogelijk naar buiten. Rianne zegt tegen de juffrouw: “Liever niet, juffrouw”. De juffrouw had dit antwoord niet verwacht van Rianne en kijkt haar verbaasd aan en zegt dan: “Nou, je doet het toch maar even, hoor Rianne”. Rianne zegt tegen de juf: “Ik heb er echt geen zin juffrouw”.

Pen (Achmed, Mathijs)

Achmed laat Mathijs een pen zien die hij net op het plein heeft gevonden. Het is een hele mooie blauwe pen met allerlei figuurtjes erop. Mathijs zegt: 'Hé, die pen is van mij. Die ben ik gisteren verloren'. Maar Achmed denkt er niet over na om die pen aan Mathijs terug te geven. Hij zegt: 'Ik heb hem toch eerlijk gevonden?' Maar Mathijs denkt daar heel anders over.

Luchtje (Jing, Bas en de leerkracht)

De ouders van Jing hebben een restaurant. Een Chinees restaurant. Regelmatig komt het voor dat Jing een raar luchtje bij zich draagt. Daar is weinig aan te doen. Zij ruikt het zelf niet, zij is er aan gewend.

Sommige kinderen in de klas noemen haar 'stinkdier' en trekken rare gezichten als Jing bij hen in de buurt komt.

Nu heeft de leerkracht Jing gevraagd een stapel schriften uit te delen. Terwijl zij dat doet, ziet zij sommige kinderen half onder de tafel duiken als zij in de buurt komt. Ook hoort zij telkens: 'Stinkdier, stinkdier'.

Plotseling wordt het Jing teveel. Zij geeft Bas, die ook met een vies gezicht wegduikt, met haar schrifte een harde pats. Het schrift raakt er door in de kreukels. Jing schrikt er van, Bas is kwaad en de leerkracht komt kijken wat er aan de hand is.

Knikkeren (Marleen, Annet en nog 2 kinderen)

Op het schoolplein zijn vier kinderen aan het knikkeren. Marleen vraagt of zij ook mee mag doen. Annet, die altijd een beetje de baas speelt, vindt dat niet goed. Daar wordt Marleen boos om en loopt zo over de knikkers heen.

De vakdocent bespreekt de oefening na en kan vragen stellen als:

- Was het een goede oplossing of was het een oplossing die ten koste ging van een van beide partijen?
- Wat waren de sterke kanten van de oplossing?
- Wat waren de minder sterke kanten van de oplossing?*1

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les en geeft de kinderen uitleg over de klus. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer was tijdens de bijeenkomst.

Klus:

De vakdocent geeft de kinderen als opdracht mee om de hele week te letten op mensen die conflicten hebben. Niet alleen thuis, op school of in de buurt, maar ook op het nieuws hoor je veel over conflicten.

Tips en adviezen:

*1: De vakdocent kan ervoor kiezen om tijdens het rollenspel de kinderen deze vragen te stellen. Dit zou op de momenten dat het niet goed gaat gedaan kunnen worden.

Bijeenkomst 12 Mag ik meedoen?

Doelen:

- leren om te gaan met afwijzingen;
- leren hoe je moet reageren op afwijzingen;
- leren andere te begrijpen;
- leren jezelf te begrijpen.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, bespreken klus, afwijzingen en reacties, rollenspel “Mag ik meespelen?” en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Bespreken klus	± 10 minuten
Afwijzingen en reacties	± 15 minuten
Rollenspel “Mag ik meespelen?”	± 20 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- knikkers

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst
- bord in delen verdelen

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Bespreken klus:

De vakdocent bespreekt de klus van de vorige bijeenkomst met de kinderen na. Een aantal kinderen komen aan de beurt om te vertellen wat zij hebben gezien of ervaren.

Uitleg afwijzingen:

Conflicten ontstaan altijd doordat beide partijen geen rekening met elkaar houden. Iedereen komt wel eens in de situatie dat hij/zij mee wil spelen met een groepje kinderen. Vaak is het zo dat die kinderen al bezig zijn met een spelletje en staan ze in een groepje bij elkaar. Voor veel kinderen is het dan best lastig om toch te vragen of ze mee mogen spelen. Zij weten eigenlijk ook niet precies hoe ze dat nou moeten aanpakken. Daar gaan we het tijdens de volgende oefening over hebben.

De vakdocent vraagt de kinderen wat zij belangrijk vinden wanneer een kind vraagt of hij/zij mee mag spelen. De antwoorden die de vakdocent goedkeurt worden links op het bord geschreven. De vakdocent kan denken aan punten als:

- Zorg dat de kinderen merken dat je erbij komt, dus vraag aandacht. Dit kun je doen door bijvoorbeeld “Hallo” of “Hoi” te zeggen. Kies een moment waarop de andere kinderen je ook horen en zien.
- Vraag of je mee mag doen.

De vakdocent vraagt de kinderen wat hij/zij belangrijk vinden als je mee mag doen en wat je dan doet. De antwoorden die de vakdocent goedkeurt worden in het midden op het bord geschreven. De vakdocent kan denken aan punten als:

- Ga erbij zitten.
- Luister naar de spelregels.
- Vraag wanneer je aan de beurt bent.

De vakdocent vraagt de kinderen wat hij/zij belangrijk vindt als je niet mee mag doen en wat je dan doet. De antwoorden die de vakdocent goedkeurt worden rechts op het bord geschreven. De vakdocent kan denken aan punten als:

- Je vraagt “Waarom niet?”
- Luister naar wat ze terug zeggen.
- Zeg wat je ervan vindt dat je niet mee mag doen.
- Doe niet woedend.
- Doe niet zielig.
- Loop stevig weg!!!

Uitleg rollenspel “Mag ik meespelen?”:

Wanneer de vakdocent dit met de klas heeft geïnventariseerd deelt de vakdocent de klas in kleine groepjes van ongeveer 4 kinderen (of laat de kinderen zelf de groepjes vormen zie sfeermeter/ beloningen).

Per groepje wordt geoefend met de volgende situatieschets. 3 Kinderen zijn samen aan het knikkeren. Ze zijn net begonnen aan het potje. Eén kind vraagt aan het groepje of hij/ zij mee mag spelen. De 3 kinderen beslissen onderling hoe zij zullen reageren. Zo komen alle kinderen aan bod. Wanneer iedereen is geweest wordt dit in een klas nabesproken.*1

Als je vraagt aan een groepje of je met hun mee mag doen en ze zeggen nee, kan je vragen waarom je niet mee mag doen. Als ze bijvoorbeeld zeggen: “Wij zijn net begonnen”, kun je zeggen: “Mag ik straks dan wel meedoen?” Er zijn kinderen die het moeilijk vinden om dit te vragen. Andere kinderen worden boos als ze niet mee mogen doen. Bij beide kinderen is de kans op meespelen niet zo groot. Je houding hierbij is heel belangrijk. Praat je heel erg hard, of juist heel zacht. Kijk je de ander aan en kijk je met een strakke blik, of kijk je van de ander weg en laat je zien dat je niet zo goed iets tegen diegene durft te zeggen. Als je het doet zoals op de eerste manier zul je je steviger voelen en bereik je daar misschien meer mee.

De vakdocent bespreekt de oefening na en stelt aan ieder groepje de volgende vraag:

- wat ging het bij jullie in het groepje goed.
- Wanneer ging het bij jullie in je groepje niet goed?
- Speel een situatie na voor de klas.

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer was tijdens de bijeenkomst.

Tips en adviezen:

*1: Wanneer de kinderen in groepjes met de rollenspellen aan het oefenen zijn, kan de vakdocent en de leerkracht bij deze groepjes langslopen en vragen hoe het gaat.

Bijeenkomst 13 NEE!

Doel:

- leren “NEE” te zeggen;
- leren iets te weigeren;
- leren voor jezelf op te komen;
- grenzen aangeven.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, “Nee” en rollenspel “Nee!”, “Nee”-oefening en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
“Nee” en rollenspel “Nee!”	± 25 minuten
“Nee” oefening	± 20 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- situatie kaarten (zie sova-map)

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg “NEE” durven zeggen:

Vorige bijeenkomst hebben we geleerd om meer voor jezelf op te komen als je niet mee mag doen aan een spelletje, niet met een gebogen hoofd weg te lopen, maar te vragen waarom je niet mee mag spelen. Assertief zijn betekent dat je durft om iets tegen iemand te zeggen. Veel mensen vinden het moeilijk om “nee” te zeggen als een ander iets vraagt. Dit heeft ook te maken met assertiviteit. Dat zullen jullie ook wel eens hebben. Een voorbeeld: een meisje uit je dansgroep, waarvan je weet dat ze dingen snel kwijtraakt, vraagt of ze je nieuwe cd mag lenen. Je wilt die cd niet zo graag uitlenen. Het is dan moeilijk om “nee” te zeggen. Dit is goed te begrijpen. Als je “ja” zegt, kan je hier spijt van krijgen en zeg je “nee”, ben je bang dat ze jou niet meer aardig vindt. Toch is het belangrijk om te leren hoe je op een goede manier “nee” kan leren zeggen. Als je dat vaker doet zul je zien dat mensen jou heus nog wel aardig vinden. Zolang je maar op een goede manier “Nee” zegt en de reden kan geven waarom je dat niet wilt.

Voordat de vakdocent uitlegt wat voor rollenspel zij zo dadelijk gaan doen, vertelt hij/zij eerst waar je op moet letten.

Wanneer je een ander wilt laten merken iets niet te willen is het belangrijk om te letten op de volgende punten:

- **goed luisteren**
- **begrijp je iets niet, vraag!**
- **praat duidelijk en rustig.*1**

De vakdocent kan de kinderen de mogelijkheid geven om hierop te reageren en met voorbeeld situaties te komen.

Uitleg rollenspel “Nee!”

De vakdocent deelt de klas in tweetallen (of de klas maakt zelf tweetallen, zie sfeermeter belonen). De tweetallen spelen de gekregen situatie na waarbij het de bedoeling is dat het kind “Nee” durft te zeggen. Beide kinderen uit het tweetal spelen zowel kind A als kind B zodat ze beide rollen kunnen ervaren.

Situatie 1:

- Een kind uit je klas vraagt of jij hem wilt helpen met een som, maar je hebt je eigen werk nog niet af. Het rollenspel begint als volgt:

Kind A:

Wil je mij helpen met een som? Ik snap het niet.

Kind B:

.....

Situatie 2:

Een kind uit je straat vraagt of je buiten komt spelen. Jij bent net binnen aan het tekenen. Je wilt eigenlijk liever binnen blijven.

Kind A:

Kom je buiten spelen?

Kind B:

.....

Situatie 3:

- Jij hebt net een nieuwe cd van je favoriete artiest. Je broertje/zusje die nogal een sloddervos is wilt die cd graag van je lenen, maar jij wilt dit liever niet.

Kind A:

Mag ik jouw nieuwe cd lenen?

Kind B:

.....

Situatie 4:

- Je hebt een lekker zakje snoep van je moeder gekregen. Een klasgenoot vraagt of hij/zij ook een snoepje mag, maar jij bent bang dat als je hem/haar een snoepje geeft dat iedereen dan wil.

Kind A:

Mag ik een snoepje van jou?

Kind B:

.....

Situatie 5:

- Je zit alleen achter de computer en je broertje/zusje vraagt of hij/zij mee mag doen met het spelletje. Jij wilt dit liever niet want je zit al in een hoog level en hebt dit helemaal zelf gedaan en wilt dit proberen af te maken.

Kind A:

Mag ik meedoen met het spel?

Kind B:

.....

Situatie 6:

- Samen met je vriendje ben je al een uur aan het voetballen. Je vriendje wilt dat jij de keeper blijft, maar jij hebt daar helemaal geen zin in!

Kind A:

Jij blijft de keeper, ok?

Kind B:

.....

Situatie 7:

- Net als een heleboel andere kinderen, verzamel jij die favoriete speelkaarten van tv. Een klasgenoot wil een kaart met jou ruilen, maar jij bent daar heel zuinig op en wil die niet kwijt.

Kind A:

Zullen wij die kaarten met elkaar ruilen?

Kind B:

.....

De vakdocent bespreekt de oefening na en stelt aan ieder tweetal de volgende vragen:

- Op welke manier stelde kind A de vraag? Was dit op een rustige manier of juist heel aanvallend?
- Hoe reageerde kind B op de vraag?
- Durfde je "Nee" te zeggen?
- Vond je dit moeilijk? Of juist niet?
- Bleef je bij je antwoord en dus "Nee" of werd je misschien omgepraat?

Uitleg "Nee" oefening:

*We weten nu dat het belangrijk is om "nee" te durven zeggen, wanneer je "nee" zegt geeft je je grens aan. Tijdens de volgende oefening gaan we oefenen om "nee" te zeggen wanneer iemand iets doet, waar jij je niet prettig bij voelt. Door dit te oefenen leer je duidelijk aan te geven hoe je dit moet doen. Door "nee", "ho" of "stop" te zeggen geeft je jouw grens aan. Dit is vooral moeilijk bij vriendjes of vriendinnetjes, omdat je bang bent dat wanneer je "nee" zegt ze jou niet meer aardig vinden. Ondanks dit is het toch goed dat wanneer het nodig is je weet hoe je je grenzen aan moet geven. Dit gaan we nu met elkaar oefenen.*2*

De armen van de kinderen zijn gebogen, de handen zijn tot vuisten gebald voor de borst en de ellebogen zijn op dezelfde hoogte zijwaarts. Op een uitademing moeten de kinderen de ellebogen naar achteren stoten alsof je de tegelijkertijd iets van je schouders afschudt. Daarbij moeten ze heel hard "Nee", "Ho" of "Stop" roepen.*3

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer tijdens de bijeenkomst was.

Tips en adviezen bijeenkomst 12:

*1: De vakdocent kan bij de uitleg de punten op het bord schrijven.

*2: Deze oefening kan bij voorkeur worden gegeven in de gymzaal. Hier hebben de kinderen meer mogelijkheid zich te bewegen.

*3: Let erop dat de kinderen tijdens deze oefening elkaar goed aankijken, stevig staan en duidelijk "nee" zeggen.

Tijdens de oefening kunnen u en de leerkracht rondlopen en aan het andere kind vragen of zij de "nee", "ho" of "stop" van het andere kind krachtig genoeg vinden. Zo niet laat het kind het dan opnieuw proberen.

Bijeenkomst 14 Vriendschap:

Doelen:

- inzien wat vriendschap is;
- hoe maak je vrienden;
- stilstaan wat jij belangrijke eigenschappen van jezelf vindt;
- stilstaan wat jij belangrijke eigenschappen van een ander vindt.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, vriendschap, advertentie maken en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 10 minuten
Uitleg vriendschap	± 20 minuten
Advertentie maken	± 25 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

- sfeermeter
- krijt
- papier voor advertentie
- scharen
- stiften/ potloden/ pennen

Vorbereiding vakdocent:

- bijeenkomst doorlezen
- eigen advertentie op bord tekenen

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg vriendschap:

Vriendschappen zijn in het leven heel belangrijk. Voor de een is één of twee goede vrienden al genoeg en een ander kiest juist voor een heleboel vrienden. Vrienden maken is niet voor iedereen even gemakkelijk. Bij het ene kind gebeurt dit vanzelf en een ander moet daar meer moeite voordoen. Vrienden kies je meestal zelf. Jullie hebben bijvoorbeeld dezelfde interesses en jullie kunnen het goed met elkaar vinden.

De vakdocent kan na deze inleiding een klasgesprek op gang zetten door vragen te stellen als:

- hoe maak je volgens jullie vrienden?
- wat betekent vrienden zijn voor jou?
- is het erg als je soms ruzie hebt met een vriend?
- mag je vriend ook andere vriendjes hebben?
- moet je je vriend altijd verdedigen?

- ook als hij iets heel gemeens heeft gedaan?
- als je vriend andere kinderen pest, wat doe je dan?
- wat doe je als je vriendje al met iemand aan het spelen is?

Uitleg opdracht “Advertentie maken”:

Laat ieder kind voor zich een advertentie maken, waarin ze op zoek zijn naar een vriend of vriendin. De vakdocent schrijft op het bord enkele suggesties waaraan de kinderen kunnen denken. Zoals: leeftijd, hobby's en belangrijke eigenschappen. Na afloop worden de advertenties toegevoegd aan de tentoonstelling.

Voorbeeld van een advertentie:

Gezocht een vriend

Welke jongen van 9 of 10 jaar wil mijn vriend worden? Ik hou van voetballen, computeren en tv kijken. Ook vind ik het leuk om auto's na te tekenen. Mijn hobby is ook het sparen van allerlei soorten raceauto's. Als jij mijn vriend wil worden kunnen we al deze dingen misschien samen doen.

Groetjes Tom

Afsluiting:

De vakdocent geeft een samenvatting van de les. Ook wordt er stilgestaan bij hoe de sfeer was tijdens de bijeenkomst.

De vakdocent geeft aan de leerkracht en de kinderen door dat ouders/ opvoeders vanaf dit moment langs mogen komen in de klas voor de tentoonstelling.

Bijeenkomst 15 Tot ziens

Doel:

- als groep vertrouwen winnen;
- leren vertrouwen te hebben in een groep;
- leren stilstaan bij wat je hebt geleerd.

Inhoud bijeenkomst:

Opening bijeenkomst, reacties tentoonstelling, evaluatie, spel "vertrouwen en loslaten" en afsluiting.

Tijdsindeling:

Opening bijeenkomst	± 5 minuten
Reacties tentoonstelling	± 10 minuten
Evaluatie	± 20 minuten
Spel "Vertrouwen en loslaten"	± 20 minuten
Afsluiting	± 5 minuten

	± 60 minuten

Benodigdheden:

sfeermeter
krijt

Vorbereiding vakdocent:

- doornemen bijeenkomst
- bord in 5 vlakken verdelen

Opening bijeenkomst:

De vakdocent legt uit wat de kinderen van deze bijeenkomst kunnen verwachten en wat ze in die bijeenkomst allemaal gaan doen. Ook worden er afspraken gemaakt met de groep die belangrijk zijn bij deze bijeenkomst. Deze afspraken staan in verband met de sfeermeter.

Uitleg reacties tentoonstelling:

De afgelopen week heeft de leerkracht, de ouders/opvoeders uitgenodigd om te komen kijken naar de tentoonstelling. Ouders/opvoeders hebben de mogelijkheid om na schooltijd, wanneer ze hun kinderen komen ophalen de tentoonstelling te bekijken. De kinderen kunnen tijdens de laatste bijeenkomst vertellen aan de leerkracht, klasgenoten en vakdocent wat hun ouders/opvoeders van de tentoonstelling vonden.

Uitleg evaluatie:

Om tot een goede afsluiting te komen wordt de sova-training geëvalueerd. De vakdocent geeft nog een korte samenvatting van alle bijeenkomsten die er zijn geweest. De kinderen krijgen de mogelijkheid om hierop te reageren. Wat vonden ze leuk en wat minder leuk, wat hebben ze geleerd, wat vonden ze moeilijk en wat was makkelijk. Deze vragen worden in vlakken verdeeld op het bord. Ieder kind krijgt de beurt om zijn/ haar mening op het bord te schrijven en dit toe te lichten.

Uitleg oefening vertrouwen en loslaten:

*We hebben nu als klas al bijna 15 bijeenkomsten gehad van de sociale vaardigheidstraining. De bedoeling van deze bijeenkomsten is dat je elkaar beter leert begrijpen, gevoelens van de ander begrijpt en weet hoe je met elkaar om moet gaan. Uiteindelijk is het doel om elkaar in de groep wat meer te vertrouwen. Dit gaan we nu eens testen.*1*

Een groep van 5 of 6 kinderen maken een kring, één kind gaat in het midden staan. Het kind in het midden laat zich vallen en de kring vangt hem/haar op. Als het kind in het midden dit vertrouwd kan hij/zij zich zo stijf als een plank houden en zich echt laten opvangen en weer laten wegduwen.

De oefening is niet zomaar een oefening. Er wordt van iedereen verwacht goed mee te doen, gebeurt dit niet zou iemand zich pijn kunnen doen. Het groepje om het kind heen is verantwoordelijk.

Iedereen komt bij deze oefening aan de beurt en wanneer het een kind niet lukt om zich te laten vallen, wordt het een aantal keer geprobeerd.

De vakdocent bespreekt deze oefening na met de kinderen, door vragen te stellen als:

- durfde je je te laten vallen?
- hoe vond je het om je klasgenoten zo te vertrouwen?
- hoe vonden jullie het om je klasgenoot op te vangen?
- had je het gevoel dat je klasgenoot je vertrouwde?

Afsluiting:

De vakdocent neemt afscheid van de kinderen, leerkracht en de kinderen, leerkracht van de vakdocent.

Tips en adviezen:

*1: Deze oefening kan bij voorkeur beoefend worden in de gymzaal. Hier hebben de kinderen meer bewegingsmogelijkheden.

Bronvermelding

Boeken:

Beemen, L. (1995). *Ontwikkelingspsychologie.*, Groningen: Wolters-Noordhoff.

Cremers, Ton, Graaf, Floor, de, Hilhorst, Tanneke, Karman, Joris, Nillesen, Frans, Pijs, Erik. (1999). *Methodische vaardigheden 1*. Arnhem: Uitgeverij Angerenstein.

Hasselt-Mooy, H, van. *Huilen, boos zijn, ruzie*. Amsterdam: SWP.

Janssen, H., Boreel A. (2000). *Geen watjes, geen katjes – Sociale vaardigheden voor kinderen*. Amsterdam: Boom.

Kool, J. (2000). *Ho, tot hier en niet verder...!* – Training in sociale weerbaarheid voor kinderen van 7 tot 12 jaar en hun ouders. Leuven: Acco.

Nolet, B. (1996). *Samenspel tegenspel – Een speelse methode voor het aanleren van sociale vaardigheden in de klas*. Tilburg: Zwijzen.

Pope, A.W. (1989). *Werken aan het gevoel van eigenwaarde – Training van kinderen en jongeren*. Nijmegen: Dekker & van de Vegt.

Rigter, J. (1998). *Het Palet van de Psychologie*. Bussum: Coutinho.

Verliefde, E, Stapert, M. (2002). *De kunst van het luisteren*. Leuven: Acco.

Overig:

Strijbis, Willemijn, Baarle van, Marloes, Dekker, Marianne, Boersma, Yvonne. *Introductiemap Sociale Vaardigheidstraining*. Delft: Stichting Jeugdformaat

Vrijeban Basisschool SBO. *Kinderen en omgaan met conflicten*. Delft

Bronvermelding

Internet:

Anoniem. *De zoekmachine voor het basisscholen*. URL: <http://www.netwijs.nl>
Beschikbaar: 16-02-2005.

Anoniem. *Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding*. URL: <http://www.hco.nl>
Beschikbaar: 17-02-2005.

Anoniem. *Kinderen pesten kinderen*. URL: <http://www.sjn.nl/pesten>
Beschikbaar: 17-02-2005.

Anoniem. *Leefstijl voor jongeren voor het basisonderwijs*. URL: <http://www.leefstijl.nl>
Beschikbaar: 26-01-2005.

Anoniem. *Lerarenkamer in het basisonderwijs*. URL: <http://www.leerkracht.nl>
Beschikbaar: 16-03-2005.

Anoniem. *Leren.nl*. URL: <http://www.leren.nl> Beschikbaar: 16-02-2005.

Anoniem. *Lesidee*. URL: <http://www.lesidee.nl> Beschikbaar: 15-02-2005.

Anoniem. *Sociaal emotionele ontwikkeling*. URL: <http://www.sociaalemotioneel.nl>
Beschikbaar: 26-01-2005.

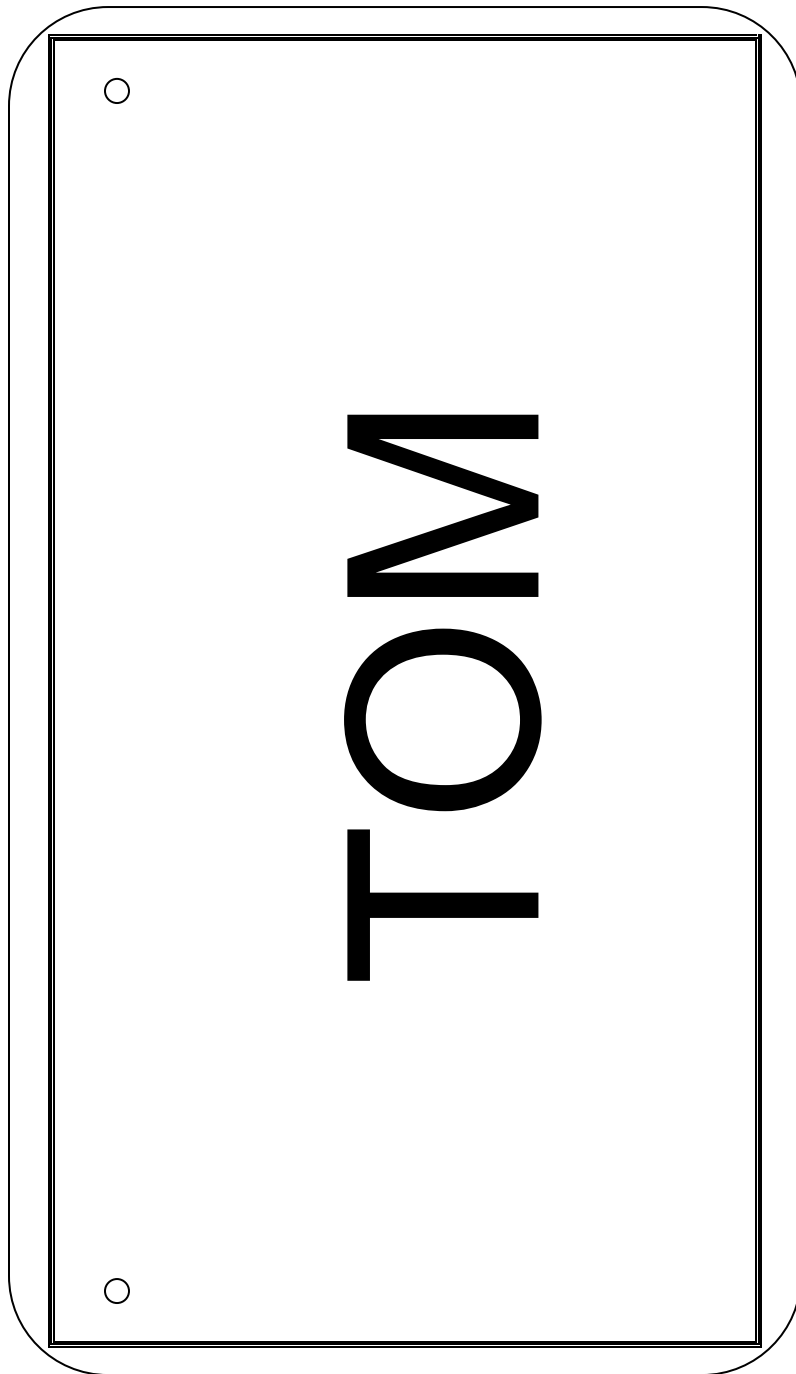
Anoniem. *Wat zoek je?*. URL: <http://www.watzoekje.nl> Beschikbaar: 18-03-2005.

Jong, Piet de. *Scriptie sociale vaardigheden*.
URL: <http://members.lycos.nl/fenomeen3/id18.htm> Beschikbaar: 26-01-2005.

Vos, T de. *Sociale vaardigheden*. URL: <http://www.opvoedadvies.nl> Beschikbaar: 27-01-2005.

Bijlage 1

Naamkaartjes

Bijlage 2

Werkblad “Gevoelens”

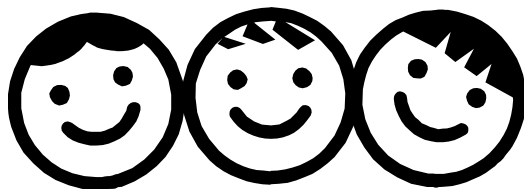
Werkblad "gevoelens".

School:

Thuis:

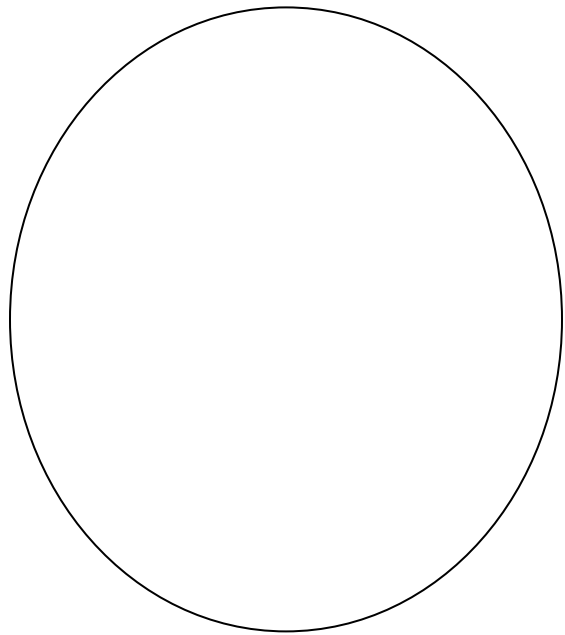
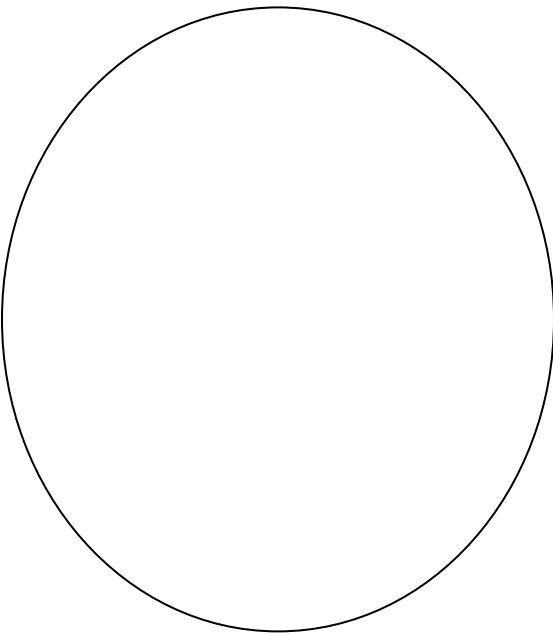
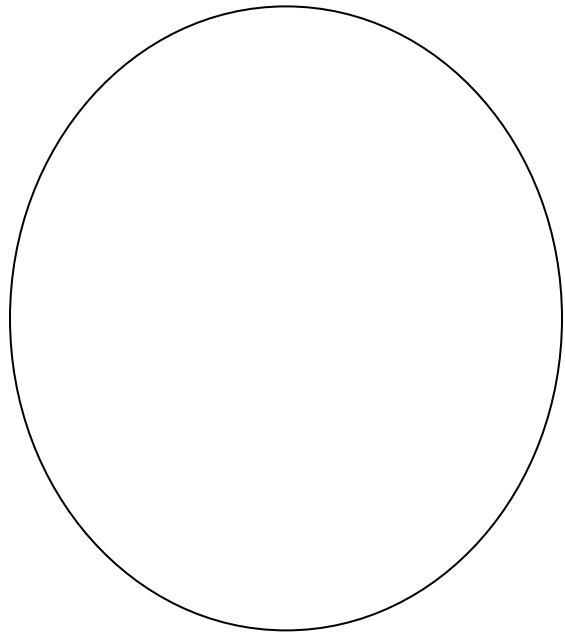
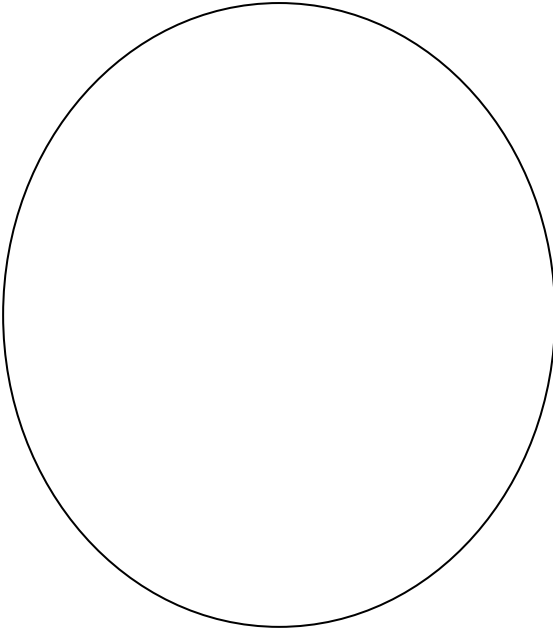
Buurt:

Club:

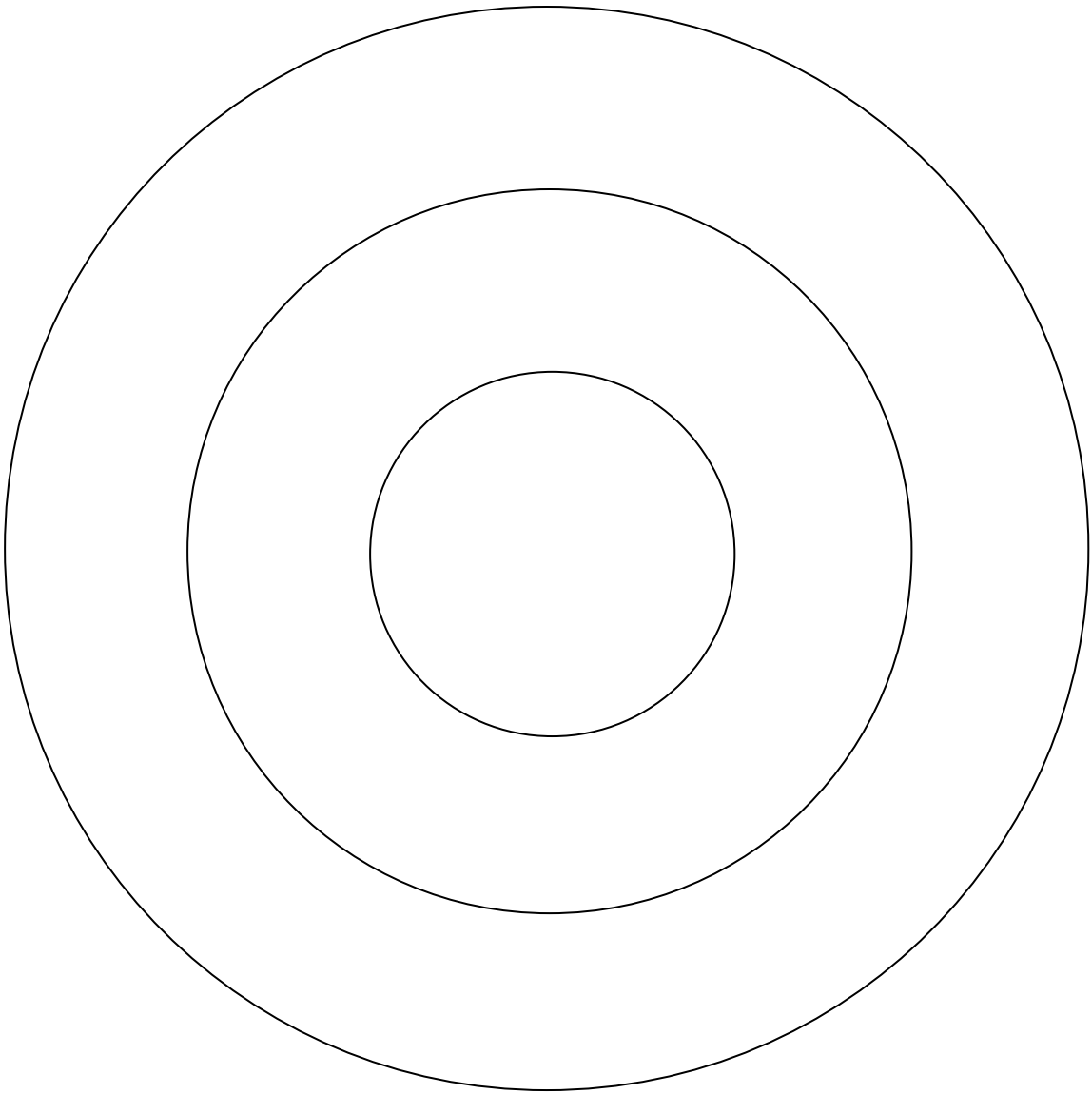
Bijlage 3

Vier gezichten

Bijlage 4

Werkblad “Mijn wereld”

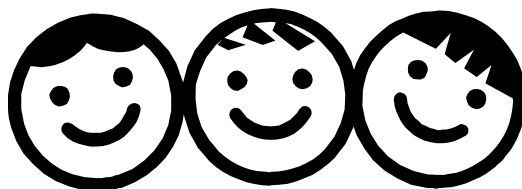

Bijlage 5

Werkblad “Dit ben ik, wie ben jij”

Werkblad "Dit ben ik, wie ben jij"

Vraag:	Naam van jezelf:.....	Naam van de ander:.....
Ik hou van		
Ik heb een hekel aan.....		
Ik ben bang voor.....		
Ik zeg vaak		
Ik doe altijd.....		
Ik kan niet.....		
Ik denk vaak aan.....		
Ik maak me zorgen om.....		
Ik ben goed in....		
Ik droom van.....		

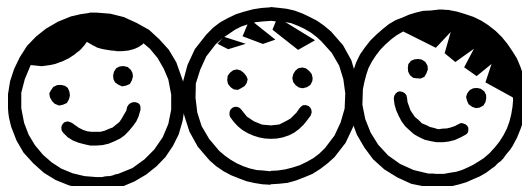
Bijlage 6

Werkblad “Onze regels thuis”

Werkblad "Onze regels thuis"

Hier ben ik het mee eens:

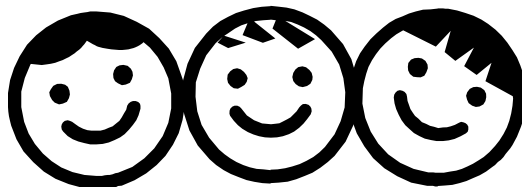
Hier ben ik het niet mee eens:

Bijlage 7

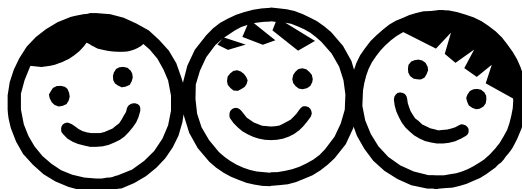
Werkblad “Verschillen”

Werkblad "Verschillen"

"Dit ben ik, wie ben jij?"

Sociale vaardigheidstraining

Procesverslag

Geschreven door:
Janneke Bolderheij & Suzanne Quist

MOOI!
escamp

Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Afstudeerproject 2005
Begeleiding: Mark Peufflik
Medebeoordelaar: Jacob de Ligny
In opdracht van Stichting Mooi Escamp

Procesverslag

Werkwijze

Aan het begin van onze afstudeerperiode ontvingen wij een e-mail van Hetty van Eyk met daarin een afstudeeropdracht. Deze opdracht kwam vanuit toendertijd Stichting Welzijn Escamp. Later is de naam van deze stichting veranderd in Stichting Mooi Escamp, hierna te noemen SME. Aangezien wij beide sociale vaardigheden als onderwerp wilden gebruiken voor ons afstuderen, sloot deze opdracht mooi bij onze wensen aan.

Als een van de eerste reageerde wij op deze opdracht en Hetty van Eyk de toestemming om deze opdracht te mogen uitvoeren. Toen wij hoorden dat nog meer studenten uit onze klas hadden gereageerd op deze opdracht en deze ook mochten uitvoeren, hebben wij enige twijfel gehad om verder te gaan met de opdracht. Wij waren verbaasd dat deze medestudenten ook de opdracht hadden gekregen. Aan ons was namelijk verteld dat wij, samen met nog een ander afstudeergroepje uit een andere klas, de enige waren die aan de opdracht mochten werken. Wij waren bang dat als nog meer afstudeergroepjes uit onze klas hetzelfde eindproduct hadden, de originaliteit minder zou worden. Dit werd goed opgelost doordat SME elk afstudeergroepje liet kiezen uit een groep 5/6/7 van het basisonderwijs. Wij hebben toen gekozen voor groep 6 omdat deze leeftijd ons het meeste aansprak. Wij hadden het gevoel dat je met deze leeftijd niet meer "kinderachtig" bezig hoeft te zijn, maar dat je ze ook nog niet hoeft voor te bereiden op de puberteit. Wij zagen groep 6 dus als een mooie tussengroep, waarin je ze vaardigheden kunt leren die ze in de volgende leeftijdsfase nodig kunnen hebben.

Wij kregen te horen dat Danielle van Son coördinator van VSD en GOA onze opdrachtgeefster was. Na contact met haar gezocht te hebben, spraken wij met al haar afstudeergroepjes af op het kantoor van SME in Den Haag, stadsdeel Escamp. Tijdens deze afspraak werd door Danielle de opdracht duidelijk gemaakt en kregen wij een beter beeld van het geheel. Tevens vroeg Danielle aan ons om gelijk na te denken over het schrijven van een inleiding van onze sova-training. Deze inleiding zou verschijnen in het nieuwe Activiteitenboek Den Haag.

Het kostte ons enige moeite om een inleiding te schrijven zonder een echt beeld te hebben bij hoe onze sova-training eruit zou komen te zien. Hier wilden wij eerst goed literatuur- en praktijkonderzoek voor doen. Danielle heeft ons hier in begeleidt en zo zijn wij tot een mooie inleiding gekomen.

Na deze inleiding zijn allereerst een emailaccount gaan aanmaken speciaal voor ons afstudeerproject namelijk suusenjans@hotmail.com. Daarna zijn wij ons gaan richten op het startdocument. Hiervoor zijn wij goed gaan nadenken over een relevante probleemstelling, doelstelling en verschillende deelvragen. Zo zijn wij ons voornamelijk gaan richten op het literatuuronderzoek.

Na het inleveren van ons startdocument hebben wij een afspraak gemaakt met Mark Peufflik, onze afstudeerbegeleider. Tijdens deze afspraak hebben wij voornamelijk ons startdocument besproken en Mark de opdracht van SME duidelijk gemaakt. Na dit gesprek hadden wij genoeg informatie gekregen om ons naast het literatuuronderzoek ook bezig te gaan houden met het praktijkonderzoek. Wij hebben toen besloten om in eerste instantie te gaan werken met enquêtes. Dit leek ons een snelle en handige manier om van zowel leerkrachten als ouders/opvoeders informatie te verzamelen.

Wij hebben een mailing gedaan naar 30 basisscholen in Den Haag en omstreken met daarin de vraag of leerkrachten van groep 6 de meegezonden enquête zouden willen invullen en terugzenden. Wij hebben van 12 leerkrachten de enquête teruggezonden gekregen en van 4 leerkrachten konden wij de enquête ophalen.

Ook hebben wij leerkrachten gevraagd of wij in hun klas enquêtes mochten uitdelen aan de ouders/opvoeders van de kinderen. Helaas was er maar een basisschool die hiermee instemde. Dat betekende dat wij maar elf ouders/opvoeders onze enquête konden laten invullen. Toen wij van deze ouders/opvoeders maar 6 enquêtes ingevuld terug kregen, besloten wij om via ouders/opvoeders van kinderen uit groep 6 te bereiken. Dit hebben wij gedaan door vrienden, familie en kennissen te e-mailen met daarin de vraag of zij misschien iemand kenden met kinderen uit groep 6. Hierop hebben wij tot onze verbazing heel veel reacties op gehad. In totaal hebben wij op deze manier 24 enquêtes ingevuld bij elkaar verzameld.

Voor ons conceptverslag hebben wij een concept-conceptverslag ingeleverd bij Mark. Op vrijdag 11 maart hebben wij ons conceptverslag ingeleverd bij Mark en Jacob de Ligny. Als eerste hebben wij op 15 maart ons concept-conceptverslag met Mark besproken. Hieruit kwam naar voren dat wij op de goede weg zaten, maar dat alleen ons praktijkonderzoek wat magertjes was. Mark gaf ons de tip om interviews te gaan afnemen bij leerkrachten. Dit vonden wij een goed idee en besloten om naast leerkrachten ook hulpverleners te gaan interviewen.

Ondertussen hebben wij een start gemaakt met het ontwerpen van de sova-training. Door de teruggave van de enquêtes hadden wij een redelijk beeld van wat leerkrachten en ouders/opvoeders belangrijk vonden in een sova-training. Met deze informatie zijn wij opzoek gegaan naar oefeningen, opdrachten, rollenspellen die te maken hadden met de onderwerpen die wij wilden gaan behandelen in onze sova-training.

Dinsdag 5 april was "de dip-dag" van ons afstudeerproject! Na een gesprek te hebben gehad met Danielle hadden wij een aantal vragen voor Mark. Deze vragen besloten wij telefonisch te stellen. Tijdens dit telefoongesprek kregen wij van Mark te horen dat wij ons conceptverslag moesten gaan aanpassen. Door hen was opgemerkt dat de literatuur die wij hadden verzameld niet in onze eigen woorden stond beschreven en onze visie hierbij miste. Van deze feedback schrokken wij erg, omdat wij dachten dat wij op de goede weg zaten. Na tips en adviezen te ontvangen van Mark zijn wij direct een strakke planning gaan maken. Wij namen ons voor om ervoor te gaan en ons project op tijd af te ronden.

Allereerst zijn wij begonnen met het lezen van ons productverslag. Wij zagen heel wat verbeterpunten en hebben hier onze visie bij vermeld wat ertoe leidde dat het verslag beter onderbouwd was. Ook besloten wij om meerdere enquêtes uit te gaan delen voor de ouders/opvoeders om zo een sterker praktijkonderzoek te hebben. Dit zou opnieuw een zoektocht gaan worden naar basisscholen die de enquête wilden uitdelen. Na 9 telefoontjes gepleegd te hebben, kregen wij van de Bonte Pael te horen dat zij ons graag wilden helpen. Zij hebben 3 groepen 6 wat ervoor zorgde dat wij aan 65 ouders/opvoeders konden uitdelen. Helaas kregen wij er van dit grote aantal, maar 5 enquêtes terug.

Na al het praktijkonderzoek verwerkt te hebben konden wij beginnen met het schrijven van de analyse en de conclusie. Om goed de analyse te kunnen schrijven hebben wij beide het gehele productverslag nogmaals doorgenomen.

Tijdens het schrijven van de analyse legden wij de theorie naast de praktijk en hier zijn wij onze mening over gaan schrijven.

Nadat de analyse geschreven was, hadden wij een goed beeld ontwikkeld over wat er in de conclusie moest komen te staan. Wij hebben onze probleemstelling erbij gezet en aan de hand van de analyse hebben wij een goed en duidelijk antwoord kunnen formuleren op onze probleemstelling. In de conclusie staat alle informatie beschreven die betrekking heeft op onze probleemstelling, die wij tijdens het literatuur en praktijkonderzoek te weten gekomen zijn.

Efficiëntie

Aan het begin van het proces hebben wij de probleemstelling gesteld “ *Waar moet een sociale vaardigheidstraining aan voldoen om succesvol te kunnen slagen bij kinderen van groep 6 in het basisonderwijs? Hoe krijgt deze sociale vaardigheidstraining vorm?*” Door deze probleemstelling tijdens het gehele proces in ons achterhoofd te hebben gehad, zijn wij tot ons eindproduct gekomen. Deze probleemstelling hebben wij in onze enquêtes en interviews verwerkt om zo tot een goed antwoord te komen.

Vanaf het begin af aan hebben wij altijd een planning gemaakt en deze zonodig bijgesteld. Dit vonden wij een prettig hulpmiddel en hebben hiermee ervaren dat het structuur biedt in het proces. Na onze tegenslag werd onze planning in de war gebracht en moesten hierdoor een heel strakke planning maken om de einddatum te kunnen behalen. Door ons goed aan deze planning te houden hebben wij geprobeerd zo efficiënt mogelijk met onze tijd om te gaan.

Ervaring met afstudeerproject

Wij hebben het afstuderen ervaren als een zelfstandig proces. Aangezien het onderwerp ons interesseerde zorgde dat ervoor dat het ons bleef boeien. Tijdens het gehele project hebben wij geprobeerd het project te zien als een serieus project. Ons eindproduct zal ingekocht kunnen gaan worden door basisscholen en dat zagen wij als extra stimulans om het product zo goed mogelijk te ontwerpen.

Na de tegenslag hebben wij erg veel drukte en stress ervaren. Zo hebben wij hele dagen doorgebracht in de bibliotheek van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Naast deze drukte en stress zijn wij nooit de motivatie verloren en hebben wij altijd met veel lol aan dit project gewerkt.

Sterke en zwakke kanten

Om te gaan afstuderen hebben wij er bewust voor gekozen om dit samen te doen.

Achteraf kunnen wij een heleboel voordelen hiervan opsommen:

- kunnen overleggen met elkaar;
- elkaar motiveren, vooral na een tegenslag;
- je bent altijd samen, dus geen eenzaamheid;
- elkaar kunnen afleiden wanneer dit nodig is;
- met z'n tweeën weet je meer dan alleen;
- samen is gewoon veel leuker dan alleen!

Doordat wij elkaar al goed kenden en vaker met elkaar hadden samengewerkt, kenden wij elkaars sterke en zwakke kanten. Hieronder geven wij van ons een weergave van onze sterke en zwakke kanten:

Janneke:

Sterk: Wanneer Janneke een doel voor ogen heeft, wil zij dit doel behalen koste wat kost. Dit doel moet een goed eindresultaat hebben.

Zwak: Janneke kan in paniek raken wanneer iets niet loopt zoals het zou moeten lopen.

Suzanne:

Sterk: Suzanne is goed in het relativeren van situaties, wanneer iets niet loopt zoals het zou moeten lopen.

Zwak: Wanneer Suzanne een oordeel over iets of iemand heeft kan deze moeilijk bijstellen.

Tijdens het gehele proces hebben wij er bewust voor gekozen om geen opdrachten te verdelen, omdat wij anders het idee hebben dat je in twee verschillende stijlen gaat schrijven. Dit zal uiteindelijk tijd gaan kosten wanneer wij er een geheel van zouden moeten maken. Tevens vinden wij dat als je samenwerkt je bij het gehele proces wordt betrokken. Geen van beide hebben wij belangrijk momenten gemist. Je kan elkaar aanvullen waar nodig, omdat ieder haar eigen kwaliteiten heeft.

Omgang tegenslag

Tijdens het gehele proces hebben wij naar onze mening maar een “echte” tegenslag ervaren. Voor ons was dit een middag lang balen, maar ook zeker bedenken hoe wij dit konden gaan oplossen. Na het motiveren van elkaar zijn wij gestart met het maken van een strakke planning. Iedere dag zijn wij vol frisse moed en energie naar school gegaan om aan ons afstudeerproject te gaan werken.

Gebruik consulten en begeleiding

Aan het begin van onze afstudeerperiode hebben wij met Mark afspraken gemaakt rondom consulten en begeleiding. Zo hebben wij afgesproken om via e-mail en telefoon zoveel mogelijk te regelen. Wanneer wij stukken voorzien wilden hebben van feedback konden wij deze e-mailen naar Mark, wanneer wij vragen hadden konden wij hem op elk tijdstip op de dag bellen. Voor ons was dit een prettige manier, omdat wij zo niet onze vragen hoefden op te sparen, maar vrijwel direct antwoord kregen. Verder hebben wij een aantal keer met Mark afgesproken op school en op zijn werk. Tijdens deze gesprekken hebben wij vooral de stand van zaken doorgelopen.

Ook met Danielle hebben wij meerdere keren afgesproken om vooral de sova-training door te spreken. Ook haar konden wij altijd e-mailen en bellen. Zij gaf ons feedback en beantwoorde direct onze vragen.

Omgaan met feedback

De feedback die wij ontvingen van zowel Mark als Danielle hebben wij altijd geprobeerd open te staan. Beide gaven aan dat het belangrijk was dat wijzelf keken naar waar wij met hun feedback konden. Wij hebben de feedback altijd serieus bekeken en doorgenomen wat voor ons relevant was.